

Dit liv

- dit valg?



Ideer og inspiration til den kriminalpræventive undervisning på mellemtrinnet



Det Kriminalpræventive Råd

Dit liv

– *dit valg?*

*Ideer og inspiration til den
kriminalpræventive undervisning
på mellemtrinnet*

Dit liv – dit valg?

Ideer og inspiration til kriminalpræventiv undervisning på mellemtrinnet.
3. oplag, 5.000 eks. juni 2005

Udgivet af:

Det Kriminalpræventive Råd, Odinsvej 19, 2. 2600 Glostrup, tlf. 43 44 88 88

Manuskript:

Materialet er udarbejdet på baggrund af et arbejdsseminar, som Det Kriminalpræventive Råd afholdt i september 1998. I seminaret deltog:

Pædagog Peter Ambs-Thomsen, medlem af Udvalget for Kriminalpræventiv Orientering
Klubleder William Hansen, Fritids- og ungdomsklubben Myretuen, Assens
Politiassistent Marianne Blandebjerg, Den kriminalpræventive afdeling i Københavns Politi
Politiassistent Søren Mide Andersen, Ungdomsgruppen ved Århus Politi
Politiassistent Anker Ankensen, Assens Politi
Overlærer Ole Wraa-Hansen, Vonsild Sogneskole ved Kolding
Overlærer Ras Jeppesen, Nivå Centralskole
Overlærer Anne Ehlers, Tovshøjskolen i Århus
Overlærer Jon Sefland, Ankermedets Skole i Skagen
SSP-konsulent Bjarne Rosendal, Herning Kommune
Kriminalassistent Alexandra Möllnitz, Det Kriminalpræventive Råd
Pædagogisk konsulent Tage Andersen, Det Kriminalpræventive Råd
Pædagogisk konsulent Bent Tullberg, Det Kriminalpræventive Råd
Journalist Andreas Christensen

Redaktion:

Tage Andersen, Det Kriminalpræventive Råd
Bent Tullberg, Det Kriminalpræventive Råd
Alexandra Möllnitz, Det Kriminalpræventive Råd
Andreas Christensen, Stickelbergs Bureau

Udvalget for Kriminalpræventiv Orientering:

Det forebyggende arbejde blandt børn og unge udgør en stor del af rådets arbejde. Udvalget for Kriminalpræventiv Orientering har til opgave at udvikle metoder og initiativer, som kan styrke det kriminalpræventive arbejde i folkeskolen, ungdomsskoler, klubber og andre institutioner.

Layout:

Andreas Christensen, www.line-by-line.dk

Illustrationer:

Rune Fleischer

Tryk:

Holbæk Express

ISBN: 87-88789-28-4

DKRnr. 05-401-1104

Bogen kan bestilles hos Det Kriminalpræventive Råd, www.dkr.dk.

Indhold

I starten af hvert hovedafsnit findes en detaljeret oversigt over øvelser og kopiark til eleverne.

Forord 4

Indledning 5

Brug for støtte 5
Den positive spiral 5
Undervisningens hovedtemaer 6
Formålet med det forebyggende arbejde i skolen 6

Sådan bruger du bogen 7

Til læreren 7

Baggrunden for undervisningen 7
Elevernes medbestemmelse og medansvar 8
Om projektarbejdsformen 8
Inddragelse af forældrene 9
Udvikling af handlekompetence 9
Bogens hovedafsnit 10
Yderligere hjælp og inspiration 10

Til gæstelæreren 11

Kopiark A 12
Kopiark B 13

Identitet 14

Baggrund til læreren 15

Ændret familiemønster 15
Kunsten at vælge 15
Tidlig indsats 16
Fælles kultur- og idegrundlag 16

Hvem er jeg? 17

Udseende 17
Karaktertræk 17
Begavelse og talenter 20
Familie 20
Miljø 21
Drømme 22

Levevilkår og livsstil 48

Baggrund til læreren 49

Den enkeltes valg 49

Hvad bestemmer mit liv? 50

Hvad er levevilkår? 50
Klassediskussion 50
Livskvalitet 50
Sund/usund – rask/syg 51
Livsstil 51

Valg og konsekvenser 62

Baggrund til læreren 63

Hvad styrer moralen i samfundet? 63
Børn, moral og lovene 63

Du vælger selv 64

Regler 65
Konsekvenser 65
Erstatningspligt 66
Mobning 66

Perspektiver 80

Baggrund til læreren 81

Hvad vil du med dit liv? 82

Et godt liv 82
Et dårligt liv 82
Hvornår er man kriminel? 83
Hvad er kriminelt? 83
Retssystemet 83
Hvorfor straf? 84
Butikstyveri og hærværk 84
Hæleri 85
Misbrug 85

Litteratur 94

Forord

Det Kriminalpræventive Råd udgav i januar 1998 undervisningsvejledningen „Kriminalpræventiv undervisning“ som en hjælp til lærere, der ønsker at arbejde med forebyggelse af misbrug og kriminalitet i forbindelse med de øvrige fag og emner, der i forvejen undervises i. Undervisningsvejledningen indeholder en række anvisninger på, hvordan bestemte problemstillinger og indfaldsvinkler kan præsenteres på forskellige klassetrin. Undervisningsvejledningen slår fast, at forebyggelse af kriminalitet ikke kan adskilles fra det alment sundhedsfremmende arbejde i skolen. På begge områder drejer det sig om at hjælpe børn og unge til at vælge en livsstil, der er hensigtsmæssig - først og fremmest for dem selv, men også for deres omgivelser. Det er derfor Det Kriminalpræventive Råds opfattelse, at kriminalitetsforebyggelse bør være

et integreret undervisningstilbud i folkeskolen. Der har i et stykke tid været behov for et nyt undervisningsmateriale til den kriminalpræventive undervisning på mellemtrinnet. Dette behov ønsker Det Kriminalpræventive Råd at imødekomme med denne bog, som kan bruges til at få ideer og inspiration til undervisningen. Ideerne og øvelserne er samlet forskellige steder fra og systematiserede i forhold til fire overordnede vinkler: Identitet, levevilkår og livsstil, valg og konsekvenser samt perspektiver. Bogens formål er at give lærere og gæstelærere nogle praktiske redskaber til at efterleve undervisningsvejledningens formål. Forhåbentlig kan bogen medvirke til at udbrede den kriminalpræventive undervisning til flere skoler og styrke undervisningen der, hvor den allerede findes. Dermed kan bogen måske gøre sit til, at flere børn bliver rustet til at vælge et liv uden misbrug og kriminalitet.

Venlig hilsen

Det Kriminalpræventive Råd

Indledning

Børns og unges levevilkår er under stærk forandring. Samfundet udvikler sig i rivende hast – teknologisk, politisk og organisatorisk. Det åbner naturligvis mange nye muligheder for den enkelte, men det gør det også sværere at vurdere, hvilke valg som er de rigtige.

Samtidig bliver den enkeltes rammer for at udfolde sig i samfundet mere uklare. De børn, der vokser op i dag, må i langt højere grad end deres forældre lære at navigere i en tilværelse, hvor normer og grænser er mere flydende end førhen, og hvor der er færre restriktioner for den enkelte.

Med denne samfundsudvikling bliver der – i hvert fald i teorien – flere muligheder for at præge sit liv i netop den retning, man ønsker. Vel at mærke hvis man har den nødvendige handlekompetence.

Man taler i forskellige sammenhænge om 80/20-samfundet, hvor det store flertal (måske 80 procent) klarer sig godt, mens et ret stort mindretal (måske 20 procent) klarer sig dårligt. Problematikken kan ses inden for en lang række områder, for eksempel arbejdsmarkedet, uddannelsesområdet, folkesundheden og kulturlivet. Den er også tydelig, når det gælder kriminalitet og anden destruktiv eller selvdestruktiv adfærd.

Brug for støtte

Nyere undersøgelser har vist, at cirka 75 procent af alle børn og unge begår noget kriminelt, inden de fylder 18 år. For langt de flestes vedkommende er der tale om mindre lovovertrædelser som butikstyveri eller hærværk, ofte forårsaget af gruppepres eller ønske om spænding. Typisk sker det kun én eller to gange.

Det mest almindelige er altså, at de unge holder op igen, men en lille gruppe fortsætter med at begå noget kriminelt. Denne gruppes handlinger vil typisk accelerere, og dermed er et normskred i gang. Som voksne – uanset om vi er forældre, lærere, pædagoger eller andet – har vi et særligt ansvar for at støtte børn og unge for at forhindre dette normskred og vende den u hensigtsmæssige adfærd.

Det er imidlertid ikke kun de truede eller udsatte børn, man skal gøre en målrettet indsats over for. Nogle danske forskere vurderer, at cirka en tredjedel af alle børn på et

tidspunkt kommer ud for oplevelser, der betyder, at de får brug for særlig hjælp fra voksne i deres omgivelser. Også de mere vel fungerende børn kan risikere at komme i en situation, hvor de har brug for at få styrket deres handlekompetence, så de har mulighed for at vælge kriminalitet eller misbrug fra.

Den positive spiral

Kriminalitet, misbrug og anden uhensigtsmæssig adfærd er symptomer på manglende trivsel. Forebyggelse handler ikke om at bearbejde disse symptomer. I stedet skal vi se på årsagerne til, at nogle børn og unge ikke trives.

Ser man på skolens rolle i den sammenhæng, fremgår det af folkeskoleloven fra 1993, at folkeskolen skal medvirke til den enkelte elevs alsidige, personlige udvikling. Videre hedder det i loven, at folkeskolen skal hjælpe eleverne til at opnå tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

For at opfylde de formål, bør skolen derfor søge at stimulere både det etiske, det faglige, det praktiske, det intellektuelle, det musiske, det fysiske, det sociale og det kreative. Det er en stor mundfuld og samtidig en lang proces.

En stor del af kriminalitetsforebyggelsen har drejet sig om at forsøge at undgå noget. Man har ført kampagner mod for eksempel vold, tyveri eller narko. I det kriminalpræventive arbejde med børn og unge vil en anden tilgang være mere velegnet. Frem for at forsøge at komme væk fra noget, bør man koncentrere sig om at ville *hen imod* noget.

I stedet for at fokusere på negativ adfærd, når man længere med at styrke elevernes potentialer. Ved at udvikle kvaliteter som selvværd, livsglæde, selvtillid og engagement hos eleverne, hjælper man dem til at opnå den handlekompetence, der sætter dem i stand til at vælge kriminalitet fra og i stedet vælge noget, der er godt for dem selv. Ved at fokusere på den positive spiral, kan man modvirke, at nogle elever kommer ind i en negativ spiral.

Forløb, som udvikler elevernes fantasi, samarbejdsevne og virkelyst, giver personlig vækst og en større evne til både at indgå i sociale sammenhænge og til at stå alene. Ele-

verne skal lære at sige til og fra. Det vil give dem bedre muligheder for at præge deres liv i den retning, de ønsker.

Undervisningens hovedtemaer

Den kriminalpræventive undervisning kommer naturligt ind på etiske overvejelser og moralske grænser. Undervisningens mål må være at støtte eleverne i at udvikle et positivt selvbillede, med den respekt for andre, som det indebærer. Undervisningen vil naturligt handle om **identitet** og om **levvilkår og livsstil**. Den vil også skulle rundt omkring **valg og konsekvenser**. Og endelig vil **perspektiverne** for den enkeltes liv og for samfundets udvikling være vigtige elementer i den kriminalpræventive undervisning. Denne bog er bygget op omkring disse fire hovedtemaer som indfaldsvinkler til det kriminalpræventive arbejde i skolen.

En særlig opgave består i at integrere den stigende andel af elever med etnisk baggrund i det danske samfund. I arbejdet med disse elever støder man som lærer på en lang række normer og forestillinger, som er forskellige fra dem, der har rod i dansk kultur. Det vil derfor være nødvendigt at tænke det etniske ind i planlægningen af de konkrete aktiviteter og andre tiltag, som man planlægger i forhold til elever eller forældre. På den måde kan man bygge bro over de kulturelle kløfter og dermed få bedre fat i en gruppe elever, der ellers let kommer til at føle sig isolerede.

Et ide- og inspirationsmateriale er i sagens natur ikke nogen lærebog, man kan gå frem efter i undervisningen. Skoleklasser er meget forskellige, og problemfelterne vil derfor blive aktuelle på forskellige tidspunkter fra klasse til klasse. Tanken med bogen er, at lærere og gæstelærere kan plukke øvelser og ideer ud og tilpasse dem efter det aktuelle behov i klassen. Der er også en litteraturliste med henvisninger til andre materialer, som kan bruges i den kriminalpræventive undervisning på mellemtrinnet.

Formålet med det forebyggende arbejde i skolen

Kriminalpræventiv undervisning

Stk. 1

Formålet med det forebyggende arbejde i folkeskolen er, at eleverne tilegner sig indsigt i og forståelse af forskellige livsvilkår og værdier.

Dette skal give indblik i, hvilke faktorer der kan medvirke til, at nogle børn og unge bliver kriminelle, og andre børn og unge bliver i stand til selvstændigt og ansvarligt at vælge et godt liv.

Stk. 2

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes egne oplevelser, erfaringer og begreber til støtte og udvikling af engagement, selvverd og livsglæde.

Undervisningen skal søge at motivere den enkelte elev i udviklingen af egen identitet og handlekompetence i samspil med andre.

Stk. 3

Undervisningen skal i enhver henseende bidrage til, at eleverne styrker et normsæt og udvikler forudsætninger for, at de hver for sig og i fællesskab kan tage kritisk stilling og fremme ansvarlighed over for den enkeltes og de fælles problemstillinger.

Fra "Kriminalpræventiv undervisning – en vejledning" (Det Kriminalpræventive Råd, 1998).

Sådan bruger du bogen

Til læreren

Bogen "Dit liv – dit valg?" indeholder en række forslag til emner og problemstillinger samt nogle forslag til undervisnings- og arbejdsformer. Forslagene vil være relevante, hvis du som lærer vil leve op til intentionerne i den undervisningsvejledning, "Kriminalpræventiv undervisning", som Det Kriminalpræventive Råd udsendte i 1998. Det gælder således, hvis du underviser i en kommune, der har gjort det kriminalpræventive arbejde i undervisningen obligatorisk. Undervisningsvejledningen indeholder en række anvisninger på, hvordan bestemte problemstillinger og indfaldsvinkler kan præsenteres på forskellige klassetrin.

Bogen her kan bruges som basismateriale for den kriminalpræventive undervisning i 4.-7. klasse. Den indeholder baggrundsviden til læreren samt en række diskussionsoplæg og øvelser. Man kan plukke enkelte øvelser ud til brug i konkrete situationer i klassens liv, eller man kan planlægge længere forløb, som sammenlagt kan strække sig over flere år. De fleste øvelser kan med en justering af form eller indhold tages op på alle klassetrin, og man kan med fordel vende tilbage til tidligere øvelser.

Udover teksten til læreren indeholder bogen en del kopiark. De kan uddeles til eleverne, som derved kan samle deres egen mappe. Kopiarkene er nummererede, men kan i øvrigt udvælges som det passer ind i den pågældende klasses virkelighed.

Bogen er tænkt som udgangspunkt for den kriminalpræventive undervisning. Ideen er således ikke blot at bruge bogens indhold som det er, men også at bearbejde og videreudvikle indholdet, så det relaterer sig til den konkrete virkelighed og dermed bliver mere vedkommende for eleverne.

Baggrunden for undervisningen

Ethvert kriminalpræventivt tiltag bør baseres på en række overvejelser vedrørende:

- ▶ børn og unge
- ▶ deres levevilkår og livsstil
- ▶ kriminalitetsrelaterede faktorer

- ▶ forebyggelsesmuligheder
- ▶ generelle eller specifikke forhold.

Ganske kort opsummeres her nogle væsentlige faktorer:

- ▶ Statistisk set har cirka 20 procent af skoleeleverne i en årgang risiko for at blive marginaliserede. Med andre ord er de i fare for at ende i kriminalitet, misbrug, isolation, social apati, aggressiv adfærd – kort sagt en personlig og social deroute.

- ▶ Fire områder er afgørende for marginaliseringen: **Samfundet** (lovgivning, forbrugsmønstre, medieudbud m.v.) – **lokalområdet** (boligen, fritidsmuligheder, skolen) – **familien** – **individet**. Familien og skolen bør især fremhæves, fordi det er her, baggrunden for udstødelse grundlægges og fuldbyrdes (jf. kriminologen Britta Kyvsgaards undersøgelse af selvrapporeret kriminalitet).

- ▶ Forebyggelse indebærer, at der gøres en indsats, inden barnet eller den unge har påbegyndt en karriere med kriminalitet og/eller misbrug som en del af livsstilen. Man kan satse på den generelle indsats, for eksempel i undervisningen, eller man kan arbejde mere specifikt over for elever, som øjensynlig ikke har den nødvendige ballast med hjemmefra, når det gælder personlighedsudvikling og socialisering.

- ▶ Indfaldsvinkelen til den generelle og delvis også den specifikke forebyggelse bør være, at man ikke skal *bekæmpe* noget – for eksempel kriminalitet eller misbrug – men skal *opbygge* noget positivt – nemlig hver enkelt elevs handlekompetence (se nærmere side 9). De pædagogiske bestræbelser skal altså forsøge at sikre *alle* elever muligheden for at kunne vælge et godt liv. Dette indebærer at kunne fravælge en destruktiv og selvdestruktiv adfærd.

- ▶ De pædagogiske overvejelser med hensyn til planlægning og gennemførelse af kriminalpræventive undervisningsforløb kan tage afsæt i forskellige forhold. Det kan være forhold vedrørende elevernes alsidige udvikling, organiseringen af undervisningen, elevernes aktive inddragelse og lignende, således som

det er udtrykt i flere af paragrafferne i folkeskoleloven af 1993.

En uddybende beskrivelse af ovennævnte forhold finder du i "Børn mod år 2000", som kan rekvireres i Det Kriminalpræventive Råds sekretariat.

Elevernes medbestemmelse og medansvar

De foregående overvejelser indebærer, at eleverne i høj grad skal inddrages som medansvarlige for forløbene. Det forsøger bogen at lægge op til ved at indeholde en række kopierbare sider, der kan samles til et arbejdshæfte til eleverne. Kopiarkene kan kombineres med materiale, som den enkelte lærer selv producerer, eller som en eventuel gæstelærer udleverer.

Læreren har ansvaret for, at eleverne tilegner sig indsigt og udvikler handlekompetence, og der bør derfor sættes mere fokus på elevens læring end på en mere traditionel undervisningssituation. Som eksempel kan nævnes, at man udmærket kan sætte eleverne til at arbejde selvstændigt med mange af de begreber og forhold, som i bogen primært er skrevet til læreren.

Om projektarbejdsformen

Selvom mange elever først efter 7. klasse skal arbejde med den obligatoriske projektopgave, er det en god ide tidligt at træne projektarbejdsformen. Mange erfaringer tyder i hvert fald på, at projektopgaven kun lykkes, hvis arbejdsformen er opøvet gennem en længere periode.

"Dit liv – dit valg?" lægger i høj grad op til at arbejde projektorienteret, for eksempel som antydet i det foregående afsnit.

Væsentligt i valget af temaer, emner og problemstillinger er:

- ▶ deltagerstyring
- ▶ tværfaglighed
- ▶ problemformulering
- ▶ forholdet mellem teori og praksis (elevernes refleksion mellem teoretiske og/eller filosofiske overvejelser og praktiske erfaringer eller viden).

Det vil kunne opnås, hvis følgende faser i et undervisningsforløb bliver tilgodeset:

1. Der skal præsenteres et aktuelt eller eksistentielt spørgsmål (emne – tema – problemstilling – fokusfelt) ved læreren – eventuelt tilskyndet af elever eller forældre. Præsentationen skal fremprovokere elevernes nysgerrighed, spørgelyst og nytænkning.

2. Ud fra elevernes tilkendegivelser skal der ske en præcisering af, hvad den enkelte elev eller en gruppe elever og (overordnet

eller sammenkædende) hele klassen vil undersøge eller producere noget om.

3. Der skal udarbejdes en overordnet ramme for forløbet: tidsforløb, gruppedannelse, hjælpe- eller konsulentmuligheder, materiale- og interviewmuligheder, ekskursionsmuligheder m.v.

4. Eleverne skal støttes i at fremstille en eller anden form for "produkt". Her skal målgruppen naturligvis afklares. Den vil meget afhænge af klassetrinnet; men på mellemtrinnet vil en af målgrupperne oplagt være forældrene. Også andre klasser kan imidlertid komme på tale som målgrupper – specielt for de ældste af eleverne vil de yngre klasser være oplagte målgrupper.

5. En afgørende fase er planlægningen og tilrettelæggelsen af forløbet – med eleverne som medansvarlige aktører:

- ▶ Der skal aftales og uddelegeres arbejdsområder og arbejdsindsats
- ▶ Der skal udarbejdes en konkret (detaljeret) tidsplan
- ▶ Der skal aftales kontakter vedrørende interviews, ekskursioner e.l.
- ▶ Der skal indgås kontrakter mellem eleverne indbyrdes og mellem eleverne og læreren om en handlingsplan: hvem gør hvad til hvornår.

6. I denne planlægningsfase skal læreren fungere som konsulent, fødselshjælper – eventuelt stik-i-rend-dreng, for at fastholde eleverne i at undres, stille spørgsmål, finde svar på spørgsmålene, finde underbyggende viden, finde skæve vinkler og lignende. Læreren skal desuden sikre en løbende bearbejdelse af de undersøgte forhold og den indhentede viden. Man kan sige, at læreren er katalysator for, at eleverne løbende evaluerer deres indsats og udbytte i forhold til de opstillede mål/opgaver.

7. Fremlæggelse af arbejdets synlige del. Denne fase kræver ofte noget, der kan ligne et projektarbejde i sig selv! Men en aktiv forældreinddragelse vil kunne afprøves og synliggøres funktionelt, hvis præsentationen sker i forbindelse med et forældrearrangement.

Fra "Kriminalpræventiv undervisning" vil spørgsmålene til de forskellige temaer kunne bruges som udgangspunkt for fase 1 i ovennævnte skitse.

Elevens selvtillid og socialisering er afhængig af, om barnets alsidige personlige udvikling er blevet fremmet af de ansvarlige voksne, der findes omkring barnet. Dette er afgørende for, hvilken identitet barnet udvikler.

Inddragelse af forældrene

Baggrundsinformationen til læreren kan også bearbejdes til brug ved forældrearrangementer. Erfaringer, blandt andet fra forsøgsprojektet „Samtale i stedet for vold“, siger nemlig helt klart, at uden forældrenes accept af et forebyggende arbejde nytter dette arbejde ikke meget. Effekten bliver endvidere størst, hvis forebyggende tiltag direkte involverer forældrene i et medansvar for deres børns levevilkår og valg af livsstil.

Dette kan lade sig gøre på alle klassetrin!

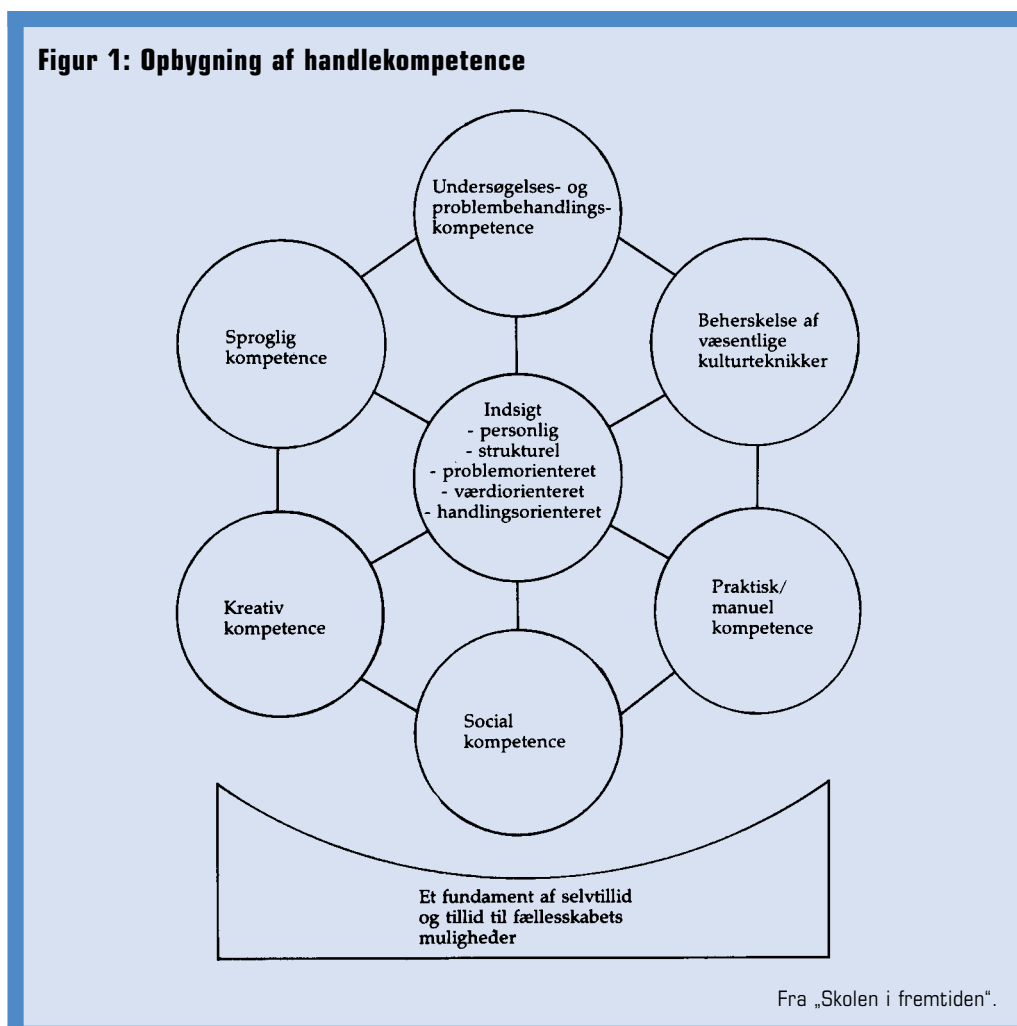
Ide- og inspirationsbogen „Forældrene på banen“ giver adskillige eksempler på, hvordan det kan lade sig gøre at involvere forældrene i det kriminalpræventive arbejde. Bogen kan rekvireres i DKR's sekretariat.

Udvikling af handlekompetence

Handlekompetence har været et centralt begreb i den pædagogiske debat i forbindelse med gennemførelse af intentionerne i folkeskoleloven. En af intentionerne har været at sætte fokus på den enkelte elev – både hvad angår selvstændig stillingtagen og eget ansvar for beslutninger og handlinger.

Cand.pæd. Hans Jørgen Kristensen, som er studielektor på Zahles Seminarium, har illustreret, hvordan handlekompetence bygges op (figur 1).

Handlekompetencen, som er defineret i den midterste cirkel, erhverves ved, at en lang række delkompetencer stimuleres og udvikles. Men fundamentet er selvtillid og tillid til fællesskabet.



Den viste model er et alternativ til den opfattelse, at læreren udelukkende skal meddele eleverne viden ud fra fag, pensum, lærebøger, lektioner og lignende. Denne mere gammeldags metode tager ikke tilstrækkeligt hensyn til de elever, der starter skolen uden tilstrækkeligt udviklet begrebsverden, sprog og motivation – altså understimulerede og

eventuelt omsorgssvigtede hjemmefra. Sådanne elever vil med de traditionelle undervisningsmetoder let komme til at opleve det ene nederlag efter det andet i skolen. Det er disse børn, som kan kaldes truede eller belastede, og som eventuelt marginaliseres ud i kriminalitet eller misbrug.

Elevers selvtillid og socialisering er afhæn-

gig af, om barnets alsidige personlige udvikling er blevet fremmet af de ansvarlige voksne, der findes omkring barnet. Dette er afgørende for, hvilken identitet barnet udvikler.

Bogens hovedafsnit

”Dit liv – dit valg?” er delt op i fire hovedafsnit:

- ▶ Identitet
- ▶ Levevilkår og livsstil
- ▶ Valg og konsekvenser
- ▶ Perspektiver.

Tanken med bogen er, som tidligere nævnt, at den skal hjælpe læreren og andre til at bearbejde de temaer og emner, som er an-

ført for mellemtrinnet i “Kriminalpræventiv undervisning – en vejledning”. De syv temaer er:

- ▶ Etik og moral
- ▶ Rettigheder og pligter
- ▶ Mobning og drilleri
- ▶ Gruppepres
- ▶ Kriminalitet
- ▶ Misbrug
- ▶ Fritid.

Bogens fire hovedafsnit forholder sig til vejledningens syv temaer, som det er illustreret i figur 2.

Ved at arbejde med bogens forskellige afsnit er det altså muligt at komme igennem de emner, der anbefales i undervisningsvejledningen.

Figur 2: Bogens hovedafsnit i forhold til undervisningsvejledningens syv temaer

Identitet

Levevilkår og livsstil

- ▶ **Rettigheder og pligter**
- ▶ **Fritid**

Valg og konsekvenser

- ▶ **Etik/moral**
- ▶ **Mobning og drilleri**
- ▶ **Gruppepres**

Perspektiver

- ▶ **Kriminalitet**
- ▶ **Misbrug**

Yderligere hjælp og inspiration

Hvis du ønsker yderligere informationer eller hjælp til et forebyggende forløb, kan du kontakte:

- ▶ det lokale politi
- ▶ den lokale SSP-konsulent
- ▶ skolens SSP-lærer
- ▶ Det Kriminalpræventive Råds sekretariat.

I de fleste kommuner vil det være muligt at få en gæstelærer fra politiet til at komme med et oplæg eller besvare spørgsmål og uddybe problemstillinger, som eleverne har formuleret.

Der er også hjælp at hente i litteraturlisten bag i bogen.

Til gæstelæreren

Ovenstående budskaber til læreren gælder naturligvis også for den gæstelærer fra eksempelvis politiet eller det lokale SSP-samarbejde, der bliver bedt om at deltage i et kriminalpræventivt forløb på mellemklassetrinnet.

Bogen kan også danne udgangspunkt for initiativer, som politiet eller det lokale SSP-samarbejde ønsker at iværksætte over for skoler for at opprioritere/sætte fokus på forebyggende tiltag i en undervisningsmæssig sammenhæng.

Selvom det er den ansvarlige lærer på skolen, der har det endelige ansvar for, om et kriminalpræventivt forløb får en effekt, er det meget vigtigt, at skole og politi er enige om, hvori effekten skal bestå – med andre ord, hvad formålet med aktiviteten er.

Er hensigten på længere sigt at forhindre eller formindske kriminaliteten, eller er den at forsøge at give alle elever muligheden for at vælge et godt liv? Den sidste hensigt vil uden tvivl også få indvirkning på den første – og så lever indsatsen fuldt ud op til det overordnede formål, der er med folkeskolen.

Der kan naturligvis være nogle lokale for-

hold, som politiet eller SSP-samarbejdet ønsker at få belyst og bearbejdet. Dette kan for eksempel lade sig gøre ved at udarbejde nogle lokalt prægede sider til elevmaterialet.

I SSP-samarbejdet er der tale om tre faglige indfaldsvinkler: skolen, socialforvaltningen og politiet.

Erfaringerne siger, at et tværfagligt samarbejde går bedre og lettere, når udgangspunktet er nogle konkrete opgaver, der bygger på de samme principper som de tre institutioner og professioner bruger i dagligdagen. Det er afgørende, at læreren og gæstelæreren på forhånd har afklaret, hvad der helt konkret skal foregå, når gæstelæreren besøger klassen.

Det tværfaglige SSP-samarbejde beskrives mere udførligt i pjecen "SSP-samarbejdet – Forudsætninger og organisation". Den kan rekvireres i DKR's sekretariat.

Mange erfaringer har vist, at det kan være hensigtsmæssigt at arbejde forebyggende over for børn og unge med skolen som krumtap, når det tværfaglige kriminalpræventive samarbejde skal løbes i gang eller intensiveres.

Dit liv

– dit valg?



Navn: _____

Klasse: _____



Kære elev

Du og dine klassekammerater sidder nu med den første side af et materiale, der handler om dig. I løbet af nogle lektioner og nogle flere sider skal materialet blive til dit eget hæfte med titlen:

Dit liv – dit valg?

Formålet med det arbejde, som du, klassen og din lærer nu er gået i gang med, er:

- ▶ at du bliver god til selv at vælge dine handlinger. Det vil sige det, som du tænker eller siger og det, som du gør – for dig selv og over for andre
- ▶ at du bliver i stand at vælge netop det, der fører til et godt liv
- ▶ at du bliver bevidst om – det vil sige ved noget om og tænker på – hvad der er godt/rigtigt og hvad der er skidt/forkert i forbindelse med, hvordan vi handler over for hinanden.

Bogen er udgivet af en institution, der hedder Det Kriminalpræventive Råd (DKR). Hvis du vil vide mere om os, kan du bede din lærer om at hjælpe med at skaffe mere information. For eksempel vil klassen kunne få en fra det lokale politi til at komme og fortælle om, hvad DKR og kriminalpræventivt arbejde er.

Ganske kort betyder ordet "kriminalprævention": at prøve at undgå, at kriminalitet opstår. Det medfører, at der er **endnu et formål** med materialet:

- ▶ at forhindre kriminalitet, som er et problem, både for de ofre, den går ud over og for samfundet, som skal betale mange penge til straf og tab af værdier.

Men det **VIGTIGSTE MÅL** er:

- ▶ at forebygge, at du eller dine klassekammerater bliver kriminelle – eller misbrugere af alkohol eller narkotika – eller får en livsstil der er præget af destruktiv (ødelæggende) og selvdestruktiv adfærd.

Rigtigt eller forkert – hvad skal du vælge ud fra?

Men hvor du end skal handle – alene eller i et samarbejde med andre – vil du stå stærkt over for dig selv og de andre, hvis du ved, at du vælger at handle rigtigt, godt og hensynsfuldt.

Rigtigt – i forhold til hvad? Hvad din lærer, dine forældre eller andre voksne siger? Nej, i forhold til en række værdier, som de fleste mennesker mener er gode som pejlemærker eller rettesnore, hvis vi hver for sig eller sammen vil arbejde for en god verden – et godt samfund – en god by – en god forening – en god skole – en god klasse – en god familie!

God fornøjelse med arbejdet!

Identitet

Baggrund til læreren 15 (findes til eleverne som kopiark 1, side 23)

Ændret familiemønster 15

Kunsten at vælge 15

Tidlig indsats 16

Fælles kultur- og idegrundlag 16

Hvem er jeg? 17

Udseende 17

Beskriv dig selv (kopiark 2) 17

Tegn dig selv (kopiark 3) 17

Dit udseende og de andres (kopiark 4) 17

Karaktertræk 17

Joharis vindue (kopiark 5) 17

Hvem er jeg? (kopiark 6) 18

Sådan ser andre mig 18

Engel og djævel 18

Sød og dum 18

Forløb: Social træning 18

Skibet (kopiark 7) 18

Den varme stol 18

Skjoldet 19

Statusøvelse 19

Gæt en figur 19

Vis en følelse 19

At overvinde frygten 19

Grænseøvelse 19

Påvirkning (kopiark 8) 20

Klassens temperatur (kopiark 9 og 10) 20

Mig selv som klassekammerat (kopiark 11) 20

En god kammerat 20

Begavelse og talenter 20

Tanker om mig selv (kopiark 12) 20

Familie 20

Mit stamtræ (kopiark 13) 20

Min familie 21

Fem ønsker til min familie 21

Hvem laver opgaverne i familien? (kopiark 14 og 15) 21

Mit netværk (kopiark 16) 21

Miljø 21

Behovspyramiden (kopiark 17 og 18) 21

Hvem efterligner jeg (kopiark 19) 21

Drømme 22

Hvad gør mig glad? (kopiark 20) 22

Værdier (kopiark 21) 22

Forbilleder (kopiark 22) 22

Idoler (kopiark 23) 22

Hvad ønsker jeg af mit liv? (kopiark 24) 22

Hvem er jeg nu – og om 20 år? (kopiark 24A) 22

Baggrund til læreren

Gennem de seneste 30-40 år er der sket en række gennemgribende ændringer i samfundet. Den voldsomme teknologiske udvikling og ændringer i vores forhold til arbejdet og familien har fået vidtrækkende konsekvenser for udviklingen af den enkeltes identitet.

Identitet har at gøre med den måde, man opfatter sig selv på – hvem man selv synes, man er. En persons identitet kan forstås som de kendetegn, der afgrænser netop denne person fra andre personer. Forskellige personer kan godt have nogle identitetstræk til fælles, men den enkelte vil altid være en unik person. En flok kammerater kan udvikle en række opfattelser og normer, som medfører, at de oplever en gruppeidentitet, hvor nogle karakteristiske træk er fælles for medlemmerne af gruppen.

Mennesket er kun i begrænset omfang „programmeret“ fra fødslen, forstået som de evner og tilbøjeligheder, som ligger nedarvet i generne – nogle mener, det drejer sig om cirka 10 procent af vores samlede kapacitet. Gennem opvæksten og voksenlivet har det enkelte menneske i forskellig grad mulighed for at udvikle resten af sit potentiale. Det sker i høj grad gennem de bevidste og ubevidste valg, man foretager. Disse valg foretages inden for de rammer og begrænsninger, der nu engang er givet.

Ændret familiemønster

Tilbage i 1950'erne var familien endnu præget af de voksnes klart definerede roller. Far arbejdede og tjente pengene, mor var hjemmegående og stod i det store og hele for alt der havde med hjemmet at gøre, herunder for omsorgen for børnene. Familiens sociale position var også tydelig: man kom for eksempel af en håndværker-, arbejder-, landbo- eller funktionærfamilie. Ens familiemæssige baggrund definerede i høj grad ens fremtidsmuligheder og identitet. Socialiseringen lå først og fremmest i familien, og skolen understøttede det gældende normsæt. Moral og samvittighed var væsentlige faktorer til at fastholde den enkeltes identitet.

Med den moderne familie er rollerne udviklede. I mange familier arbejder begge forældre, de har ofte begge uddannelse, de har hver deres karriere eller i hvert fald arbejdsmæssige ramme. De sociale lag er blevet mindre tydelige og er ikke i så høj grad bærere af bestemte normer og moralforestillinger.

Børn af en sådan familie definerer ikke sig selv ud fra deres baggrund, men må stykke deres identitet sammen fra de sociale rum, som de bevæger sig i: familien, skolen, kammeraterne, underholdningsindustrien, moden, medierne, m.v. Det giver større frihed, men det betyder samtidig, at den enkelte pålægges et større ansvar for sit liv – og dermed for sin oplevelse af succes eller fiasko.

Som barn i den moderne familie må man i høj grad udvikle sine egne værdier – uden den hæmning, der følger af at indordne sig under andres moralforestillinger, men også uden det fællesskab, der ligger i fælles moral og værdier.

Kunsten at vælge

Den moderne identitetsdannelse er en stadig skiftende proces, som ikke standser ved voksenlivet. Ligesom normer og værdier er blevet flydende, er den enkeltes identitet blevet det. Den udvikles hele tiden gennem en række valg, hvormed man forsøger at definere sig selv, som man er netop nu, i forhold til den aktuelle sammenhæng. Målestokken for, om det lykkes for én, er ikke en reference til nogle værdier, man har overtaget fra sine forældre, men en tolkning af omgivelsernes reaktion på de signaler, man sender ud. Man bliver ydrestyret i stedet for indrestyret.

Denne udvikling har indbygget nogle indlysende farer i form af uklare værdier og en fragmentering af identiteten. Men udviklingen åbner også for dannelsen af en kritisk bevidsthed, som ikke blot tager andres informationer og holdninger til sig, men selv tager stilling og vælger ud fra en sammenstilling af ny information eller nye situationer med ens egen viden og erfaring.

Når processen forløber godt, udvikler barnet handlekompetence, som sætter det i stand til at foretage kvalificerede valg. Men for den gruppe af børn og unge, som på grund af omsorgssvigt eller andre omstændigheder mangler selvfølelse og selvtillid, kan resultatet blive en svag identitet, som er et let offer for impulsive indskydelser eller for gruppepres.

Det er der i sig selv ikke noget nyt i. Men den moderne identitetsdannelse indebærer en risiko for en øget polarisering mellem det store flertal, som klarer sig godt, og et min-

dretal – stort eller lille – som falder igennem.

I forhold til kriminel adfærd er det også her, fårene skilles fra bukkene. De fleste børn og unge begår noget kriminelt en enkelt gang eller to, inden de er fyldt 18 år, men det er de identitetssvage, som fortsætter ad en kriminel løbebane. Dette afspejles allerede i, at tre procent af de unge begår over en fjerdedel af alle lovovertrædelser blandt børn og unge. Disse unge er allerede på vej til at blive marginaliserede.

Tidlig indsats

Børn udvikler først og fremmest handlekompetence i disse fire arenaer: hjemmet, skolen, fritidslivet og kammeratskabsgruppen. De børn, der lærer at begå sig på disse arenaer, opnår en kompetence, der sætter dem i stand til at foretage store og små valg for deres tilværelse. De bliver derigennem i stand til at orientere sig i samfundet.

Børn, der ikke klarer denne udfordring så godt, risikerer at søge tilflugt i gruppeidentitet, som den for eksempel kan udtrykke sig i bandedannelse. De kommer i det, man tidligere betegnede som „dårligt selskab“, men som for dem bliver et rum, hvor de kan udfolde sig på trods af en svagt udviklet identitet.

Identitetsdannelsen er således det grundlæggende sted at sætte ind, når man vil forebygge kriminalitet blandt børn og unge. Men det er samtidig nok også det sværeste. Dels fordi det meste af grundlaget for en stærk eller svag identitet allerede for længst er lagt, når man får kontakt med børnene. Dels fordi arbejdet med identitet stiller store krav til lærerens egne menneskelige kvalifikationer, herunder modet til at bruge sig selv i undervisningen og give eleverne et autentisk modspil.

Skolen har en forpligtelse til at forsøge at kompensere for de omsorgssvigt og overgreb, som nogle elever vil have været udsat for. Derfor er det vigtigt at sætte ind så tidligt som muligt over for de elever, der viser tegn på at befinde sig dårligt i klassen. Men i stedet for at ty til særundervisning af disse elever, når man længere ved at forsøge at styrke de sociale og faglige relationer i klassen.

Fælles kultur- og idegrundlag

De ydre autoriteters tid synes at være forbi – i hvert fald for denne gang. De udgør ikke længere et fundament for danske børns dannelse. I stedet bliver det menneskelige møde centralt i pædagogikken, og den sociale dimension vigtig for undervisningen.

Læreren er ikke længere en ophøjet autoritet, der har svar på alt. Han er snarere at regne for en konsulent, som hjælper eleverne igennem en læreproces. Men læreren skal alligevel turde stå for noget og dermed være en erfaren voksen, der er værd at tale med.

Ikke bare den enkelte lærer, men også skolen som helhed skal formidle nogle holdninger, som elever og forældre kan forholde sig til. Eleverne bør i skolen møde et fælles kultur- og idegrundlag, som lærerne og skolebestyrelsen er enige om. Dette har man gode erfaringer med de steder, hvor man har diskuteret sig frem til et fælles grundlag.

Det er vigtigt at konkretisere skolens kultur- og idegrundlag, så det bliver til mere end pæne formuleringer. Det kan for eksempel gøres gennem at definere skolen som „mobbefri zone“ og sørge for, at denne regel diskuteres i alle klasser. Man kan også indføre skemalagte timer i medansvarlighed, hvor elever og lærere taler om, hvordan fællesskabet fungerer.

En tydelig skolekultur skal ikke forsøge at tilsidesætte den kultur, eleverne oplever derhjemme, men være et eksempel på, hvad et fælles grundlag rummer af muligheder og begrænsninger. Ved at forholde sig til denne kultur, får eleverne mulighed for at tage stilling til den, og derigennem udvikle deres egen identitet.

På kopiark 1 er definitionen af identitet bearbejdet til eleverne.

Hvem er jeg?

I dette kapitel finder man en række konkrete ideer og øvelser til arbejdet med emnet Identitet. Gennem øvelserne ledes eleverne gennem nogle processer, hvor de får mulighed for at udforske deres forhold til sig selv og tage stilling til, hvordan de gerne vil præge deres liv.

I det følgende står beskrivelserne til de enkelte øvelser. Nogle beskrivelser af øvelser findes kun til læreren, mens der til andre øvelser hører kopiark, som kan uddeles til eleverne. Bagest i kapitlet finder du de kopiark, der nævnes under de forskellige øvelser.

Vi danner vores identitet ud fra:

- ▶ Udseende
- ▶ Karaktertræk
- ▶ Begavelse og talenter
- ▶ Familie
- ▶ Miljø
- ▶ Drømme.

Disse seks aspekter af identitetsdannelsen udgør overskrifterne i arbejdet med identitet. Definitionen på identitet samt en kort beskrivelse af hver af de seks overskrifter er samlet på kopiark 1 til eleverne.

Udseende

Udseendet er ofte det første, vi lægger mærke til hos andre. Vi skal ikke se ret længe på en anden, før vi har dannet os et indtryk af, hvad den anden er for en person. Ens udseende fortæller meget om én selv, men man kan også bruge frisure, tøj og andre „effekter“ til at signalere noget bestemt. For eksempel, at man tilhører en særlig gruppe eller går ind for en bestemt livsstil.

Beskriv dig selv (kopiark 2)

Eleverne ser sig i et spejl (eller eventuelt et stykke stanniol hængt op på væggen). De beskriver på et stykke papir, hvad de ser – træk for træk.

Tegn dig selv (kopiark 3)

Eleverne tegner sig selv som en vittighedstegning, hvor de fremhæver deres typiske ansigtstræk og kropslige særpræg. Tegningen skal være en karikatur, hvor eleverne på en venlig måde gør grin med deres forskellige særpræg.

Hver elev kan udføre øvelsen for sig selv, eller eleverne kan også gå sammen to og to og tegne hinanden på samme måde.

Dit udseende og de andres (kopiark 4)

Eleverne udfylder hver især kopiark 4. Opgaven kan bruges som udgangspunkt for en samtale i klassen om, hvad udseendet betyder og hvad eller hvem der bestemmer, hvordan vi gerne vil se ud.

Karaktertræk

Karaktertrækkene siger noget om, hvordan man er i forhold til andre. Dermed siger karaktertrækkene også noget om, hvordan andre oplever én – for eksempel som venlig, beslutsom, sky, aggressiv, hjælpsom, dominerende, sart, robust, fanden-i-voldsk, forsigtig, reserveret, kedelig, varm, morsom...

Joharis vindue (kopiark 5)

Vi ved noget om os selv, og andre ved noget om os. En del af denne viden er **åben**, det vil sige at både vi selv og andre ved det. En anden del er **blind**, det vil sige at vi ikke selv ved det, men det gør andre. En tredje del er **skjult**, det vil sige at vi selv ved det, men det gør andre ikke. En fjerde del er **ukendt**, det vil sige at hverken vi selv eller andre ved det. Tilsammen udgør de fire slags viden alt, hvad der vides om os.

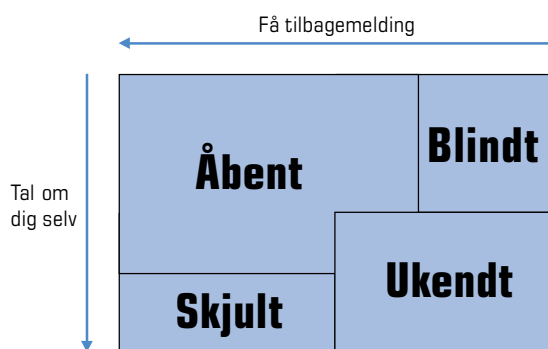
De fire slags viden om os kan sættes op i et „vindue“ som det, der er vist i figur 3.

Figur 3: Joharis vindue A

	Du ved dette om dig selv	Du ved <i>ikke</i> dette om dig selv
Andre ved dette om dig	Åbent	Blindt
Andre ved <i>ikke</i> dette om dig	Skjult	Ukendt

Når vi fortæller andre om os selv, udvider vi det åbne felt nedad, og det skjulte felt bliver mindre. Når vi lytter til, hvad andre fortæller os om os selv, udvider vi det åbne felt mod højre, og det blinde felt bliver mindre. Det ukendte felt forbliver det samme, fordi hverken vi selv eller andre ved, hvad der gemmer sig om os dér (figur 4, side 18).

Figur 4: Joharis vindue B



Eleverne går sammen parvis og udfylder kopiark 5.

Hver især udfylder de „Det er jeg god til“, hvorefter de folder papiret og giver det til makkeren med den tomme side opad. Nu skriver de en liste over, hvad de synes, den anden er god til. Bagefter sammenligner man de to lister. Er de ens? Hvilke forskelle er der? Hvorfor er der forskelle?

Øvelsen kan også foretages med andre emner, for eksempel: „Skriv fem karaktertræk, som passer på dig. Sæt numre på for at vise, hvilke træk, der passer bedst.“

Hvem er jeg? (kopiark 6)

Eleverne tænker hver især over, hvem de er, og forsøger at skrive noget ned om det.

Sådan ser andre mig

Eleverne sætter sig sammen to og to. Den ene fortæller den anden, hvordan han eller hun opfatter vedkommende. Så bytter de roller. Bagefter skriver hver elev det ned, som den anden sagde om dem. I klassen kan øvelsen bruges som udgangspunkt for en snak om, hvorfor vi mon har et andet syn på os selv end andre har.

Engel og djævel

Eleverne fortæller om en situation, hvor de var henholdsvis engel og djævel. Det kan gøres i ord eller billede efter behag.

Start med som lærer selv at fortælle om en gang, hvor du var rigtig flink, omsorgsfuld, næstekærlig etc.

Fortæl dernæst en grim historie, hvor du beskriver en af de situationer, hvor du var rigtig slem ved andre.

Lad eleverne selv bestemme, om de vil fortælle om relationer til mennesker eller dyr. Det vigtigste er at få frem, at alle mennesker rummer forskellige egenskaber og følelser, og at vi gennem vores opdragelse og udvikling lærer at håndtere dem på forskellig vis.

Sød og dum

Først laves brainstorming på positive udtryk om andre personer med efterfølgende snak. Derefter laves brainstorming på negative udtryk om andre.

Samtale: Hvor lærer man disse udtryk? Hvad føler man, når henholdsvis positive og negative ord bliver brugt om én selv? Hvorfor siger man dem? Hvordan ville det være, hvis alle i klassen talte positivt/negativt til og om hinanden?

Forløb: Social træning

Social træning går ud på at ændre klimaet i klassen og give den enkelte elev redskaber til at indgå i sociale sammenhænge. At arbejde med social træning på nedenstående måde betyder, at klassens elever og lærer(e) kommer meget tæt på hinanden. Det kan få nogle elever til at føle sig udleverede.

Læreren skal derfor styre forløbet godt og sørge for, at absolut ingen elever forlader lokalet med denne følelse. Hvis læreren føler sig usikker på klassen, mangler kendskab til eleverne eller ikke er sikker på at kunne styre forløbet tilfredsstillende, er det klogest at vente en tid. Samarbejde med en anden lærer kan også være en fordel.

Social træning kræver både megen tid og et stort engagement og indlevelsessevne fra lærerens side. Over for eleverne bør det også indskærpes, at man tager øvelserne seriøst, da forløbet ellers kan få den modsatte effekt af den tiltænkte. Ideen her stammer fra Østervangskolen i Roskilde.

Gennem en lang periode hænger der på opslagstavlen en stor tegning af et menneske, hvor der er plads til at skrive alle gode egenskaber. Det hjælper eleverne til at formulere sig i den retning. Samtidig hænger der (uden kommentarer fra læreren) en stor udgave af „Skibet“ i klassen. Forløbet begynder med „Skibet“.

Skibet (kopiark 7)

Øvelsen kan laves alene, to og to, i grupper eller i hele klassen. Man kan vælge tankebobler selv, eller de andre kan sige, hvilke bobler de mener passer til én. Den, der vælger, skal altid forklare de andre, hvorfor det lige netop er de tankebobler, der passer til den pågældende. Man kan også lade hver elev vælge bobler både til sig selv og til hver af klassekammeraterne.

Den varme stol

En af eleverne placeres på en stol – helst med hjul på. Resten af klassen sidder i en rundkreds, mens hovedpersonen bevæger sig fra den ene til den anden af kammera-

terne. Hver anden gang giver hovedpersonen kammeraten en positiv bemærkning, og hver anden gang modtager hovedpersonen en positiv bemærkning.

Bagefter taler klassen om hovedpersonens placering på „Skibet“. Hvordan kan de dårlige opfattelser ændres til det bedre?

Skjoldet

Et stykke papir hæftes på ryggen af hver elev. Mens en blid musik fylder rummet, går alle rundt mellem hinanden og skriver personlige kommentarer – som selvfølgelig er positive – på hinandens „skjolde“. Til sidst må hver elev vælge de tre kommentarer, som vedkommende synes bedst om, og offentliggøre dem for resten af klassen. Resten af skjoldet er privat.

Statusøvelse

Hver elev får hæftet en seddel på ryggen (man kan også bruge paptallerkener), hvorpå der står en karakteristik (fx „smuk“, „sexet“, „grim“, „lugter af armsved“, „en god kammerat“, „bøsse“, „almindelig“, „charmetrolld“, „kedelig“, „truende“). Der skal være nogenlunde lige mange behagelige, ubehagelige og neutrale roller. Eleverne kender ikke deres egen seddel. Alle går nu rundt i lokalet mellem hinanden og reagerer på det, der står på ryggen af folk. De forstærker og karikerer deres opførsel over for de andre og påtager sig nogle af de fordømme, som mange har over for personer med bestemte karakteristika. Bagefter tilkendegiver hver enkelt, hvordan vedkommende oplevede de øvrige reaktioner på noget, man ikke kendte. Øvelsen er velegnet til at indlede en diskussion om drilleri, udstødning og mobning.

Gæt en figur

Eleverne danner på skift figurer à la statuer, og de øvrige skal gætte, hvad figuren forestiller. Øvelsen er velegnet som anledning til at få en diskussion om, hvordan forskelligt kropssprog virker på andre. I oplægget kan man indsnævre mulighederne ved for eksempel at instruere om, at figuren skal illustrere afvisning, imødekommenhed, nysgerrighed, venlighed, neutralitet, vrede, angst, nervøsitet, forelskelse m.v. Man kan også i stedet skrive mulighederne op på tavlen, hvorefter eleven vælger en af mulighederne. De andre skal så gætte hvilken.

Vis en følelse

Klassen sætter sig i en rundkreds med god plads inde i midten. En af eleverne går ind i kredsen, og de andre elever nævner nu forskellige følelser, som den i midten skal vise. Vis at du er rasende – eller ked af det – eller...

Man kan også kort ridse en situation op. Hvordan vil eleven i midten illustrere følelsen i den situation?

At overvinde frygten

De fleste mennesker har steder, hvor de ikke bryder sig om at være, fordi de er bange eller utrygge. Der er ofte i kvarterer områder, som anses for at være usikre – for eksempel boligområder, tunneler og cykelkældre.

Lad eleverne tænke på et sted i lokalområdet, hvor de ikke så godt kan lide at komme. Tegn en tegning af stedet og fornemmelsen og en anden tegning af en person, som man ikke gerne ville møde der.

Planlæg en fælles gåtur, hvor eleverne så „on location“ fortæller, hvad de ikke kan lide. Der kan måske endda spilles små situationer, som har givet konkret basis for angsten.

Der kan også laves en transparent af et kort over lokalområdet, og så kan de usikre steder tegnes ind. Kortet kan afsløre, at mange børn kan finde et område utrygt – uegnet for børn. Kortet kan bruges til forældremøde, men også til et arbejde med at skabe en tryk omverden – hvordan skal stedet se ud, for at vi kan lide at være der?

Samtale: Hvorfor er man mindre bange, når man kommer en hel klasse i dagslys, end når man kommer alene, og det er ved at blive mørkt? Kan man komme af med en frygt eller en angst?

Hvilke personer er vi bange for? Læg tegningerne på skift midt i en samtalerundkreds og lad eleverne fortælle om deres personer. Hvordan kan man undgå at blive bange? Hvad signalerer vi med vores kropssprog?

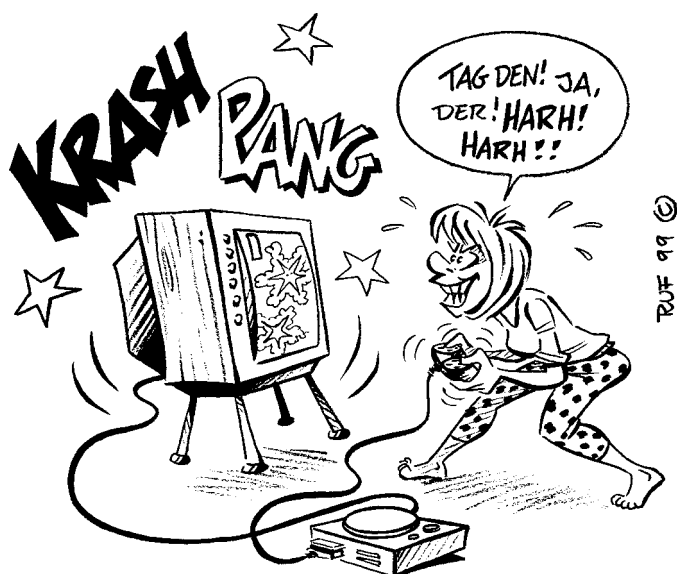
Grænseøvelse

To elever går ind i kredsen og stiller sig over for hinanden med ret stor afstand. Den ene skal nu langsomt nærme sig den anden (med eller uden øjenkontakt). På et tidspunkt skal den, der står stille, sige „Stop“, hvorefter den anden ikke må gå tættere på. Hvis man ikke siger noget, kan den anden i princippet gå ind i én (hvis det altså ikke overskrider den gåendes egne grænser).

Efter øvelsen bytter de to roller. Når øvelsen er gentaget, forklarer de to resten af klassen, hvordan de oplevede øvelsen, og hvorfor de sagde stop på netop det tidspunkt, de gjorde. Øvelsen sætter fokus på elevernes integritet og kan danne udgangspunkt for en snak om respekt for både egne og andres grænser. Den kan opleves ret stærkt af nogle elever, og læreren bør derfor styre øvelsen stramt.

Påvirkning (kopiark 8)

Alle mennesker er udsat for påvirkninger. På kopiarket kan eleverne ved at sætte tal på nogle påvirkningsfaktorer finde ud af, hvem eller hvad der påvirker dem mest.



Klassens temperatur (kopiark 9 og 10)

Det er nødvendigt vedvarende at udvikle klimaet i klassen, så der er en god stemning og alle føler, at de hører til. Hvordan er klassens identitet? Kopiark 9 kan hjælpe med at tage klassens temperatur.

Spørgsmål til lærerens overvejelse:

- ▶ Hvem er de populære, der foretrækkes af de fleste?
- ▶ Hvem er de vellidte, der foretrækkes af mange?
- ▶ Hvem er de accepterede, der foretrækkes af en del?
- ▶ De tålte, der foretrækkes af få?
- ▶ De udenforstående, der foretrækkes af ingen? I denne kategori er der:
 - a) De oversete (som godt må være med, men ikke gør sig gældende)
 - b) De afviste (som gerne vil være med, men ikke må)
 - c) Enspænderne (som gerne må, men ikke ønsker at være med)
 - d) De isolerede (som hverken vil eller må være med)
- ▶ Hvem er lederne?
- ▶ Hvordan bliver der ledet? Er der en hersker, eller er der den gode leder?
- ▶ Hvem er de aktive medhjælpere?
- ▶ Hvem er de passive?
- ▶ Er der elever, der trives på andres bekostning? Hvad kan der gøres ved det?

Eleverne kan udfylde kopiark 10 som oplæg til en diskussion af, hvordan man kan udvikle klassens identitet i en positiv retning.

Mig selv som klassekammerat (kopiark 11)

Øvelsen kan bruges som opvarmning til „En god kammerat“.

En god kammerat

Eleverne skriver hver især fem egenskaber ned, som de synes er vigtige, hvis man skal være en god kammerat. Ud fra deres valg diskuterer de nu to og to, så de parvis kan blive enige om fem egenskaber. Hver gruppe skriver deres fem egenskaber op på tavlen, og hele klassen diskuterer sig frem til de fem, som klassen synes er de vigtigste.

Begavelse og talenter

For at finde ud af, hvem de er, har eleverne brug for at vide noget mere om, hvad de er gode til og mindre gode til. Der er forskellige former for begavelse, for eksempel intellektuel/mental, følelsesmæssig, kropslig, intuitiv, social, kunstnerisk. Hver gruppe kan igen deles op i en række konkrete talenter, man kan have for forskelligt: fodbold, forhandling, musik, politik, drømmetolkning, boligindretning, stand up-comedy, ledelse osv.

Man kan godt gøre det endnu mere konkret. Det vigtigste er imidlertid ikke at rubricere, hvad eleverne hver især er gode til, men at give eleverne en fornemmelse for, at begavelse og talenter er meget brede begreber, og at alle er gode til noget. Man kan også tale generelt om, hvordan man kan udnytte netop de områder, hvor man specielt har sin begavelse og sine talenter.

Tanker om mig selv (kopiark 12)

Eleverne udfylder hver især kopiark nr. 12: 10 ting jeg er god til, 10 ting jeg vil være bedre til, 10 ting jeg glæder mig til, 10 ting jeg godt kan lide. Arket hjælper den enkelte elev til at blive klar over sine styrker, svagheder og ønsker. Elevernes besvarelse kan danne baggrund for en klassesdiskussion om selvopfattelse.

Familie

Vores familie præger os fra den tidligste barndom, og livet igennem beholder vi mange af de holdninger, meninger og vaner, som vi har lært i vores familie. Eller vi vælger måske netop det modsatte af, hvad vi har lært som børn. Under alle omstændigheder er vi nødt til at forholde os til den familie, vi nu engang er dumpet ned i. Familiebaggrunden er en vigtig del af identiteten.

Mit stamtræ (kopiark 13)

Eleverne tegner deres stamtræ (se instruktion i elevdelen). Bagefter diskuterer klas-

sen betydningen af at have en familiehistorie. Hvem i stamtræet kender eleverne (eller har kendt)?



Min familie

Eleverne skal nu se lidt nærmere på den familie, de bor sammen med. De sætter sig sammen to og to, og spørger hinanden om:

- ▶ Hvem bor du sammen med?
- ▶ Har du ældre/ynge søskende?
- ▶ Hvem bestemmer i familien?
- ▶ Bliver du taget med på råd, når noget skal besluttes?
- ▶ Hvad vil du gerne bestemme?
- ▶ Hvad laver I i jeres fritid?

Fem ønsker til min familie

Eleverne skal hver især tage et stykke papir og skrive fem ting, som de kunne tænke sig at lave sammen med deres familie. Bagefter skal de tænke over, om det er noget, de faktisk gør, eller om det er deres ønsker. Lad eleverne komme med ideer til, hvordan de vil få familien med på deres ønsker.

Hvem laver opgaverne i familien? (kopiark 14 og 15)

I et hjem er der mange opgaver, der skal løses hver dag eller flere gange om måneden. Eleverne udfylder kopiark 14 og 15.

Spørgsmål:

- ▶ Hvordan fordeler I opgaverne hjemme hos jer?
- ▶ Synes du, at fordelingen er rimelig?
- ▶ Hvordan skulle fordelingen være, hvis du kunne bestemme?
- ▶ Ville en anden fordeling betyde, at I fik det bedre derhjemme?
- ▶ Hvordan fordeler opgaverne sig i forhold til den tid, de tager og hvor ofte de skal gøres?
- ▶ Hvad skal der til, for at fordelingen kunne blive anderledes?
- ▶ Hvordan fordeler dine opgaver sig i forhold til de andres i klassen?
- ▶ Hvilke grunde kan der være til, at I har forskellige opgaver?
- ▶ Kunne du have flere opgaver?
- ▶ Hvorfor har du de opgaver, du har?

Mit netværk (kopiark 16)

Eleverne tegner deres personlige og sociale netværk. Bagefter diskuterer klassen betydningen af at have et netværk. Hvilket forhold har eleverne til de forskellige personer i netværket?

Miljø

Vi præges af familie, skole, fritidsinteresser, boligkvarter og de mennesker, der bor der. Alle miljøer har styrker og svagheder. Barn- og ungdomsmiljøet er med til at bestemme vores holdninger og måder at gøre tingene på.

Behovspyramiden (kopiark 17 og 18)

Pyramiden på elevernes kopiark forklarer, hvordan vores behov forholder sig til hinanden. Læreren må hjælpe eleverne med at finde ud af forskellene på, hvad der livsnødvendigt for alle mennesker, og hvad der er styret af vores levevilkår og livsstil. Hvis man ikke får opfyldt de grundlæggende behov, kan man heller ikke få de andre behov tilfredsstillet på en god måde. Omvendt er det vigtigt for oplevelsen af et godt liv, at en del af de øvrige behov bliver tilfredsstillet. Et godt liv er også betinget af:

- ▶ om man får kærlighed og respekt fra omgivelserne
- ▶ om man tror på sig selv, har selvtillid
- ▶ om man udvikler sig i fuld overensstemmelse med ens egne ønsker og behov
- ▶ om man har gode og udfordrende oplevelser – også sammen med andre mennesker.

Hvem efterligner jeg (kopiark 19)

Børn efterligner voksne og andre børn. Ud fra tegningen af automaterne kan man få en snak i klassen af, hvilken betydning rollemodeller har for, hvordan man opfører sig og hvad man mener.



Drømme

Alle mennesker har drømme. Vi drømmer om, at noget kunne være anderledes, end det er, og vi har drømme om fremtiden. Man kan flygte ind i sine drømme, så man ikke forholder sig ordentligt til virkeligheden som den er. Men drømme kan også være med til at give én nogle mål, som man kan gå efter. På den måde giver drømme ens liv en retning.

Hvad gør mig glad? (kopiark 20)

For at spore eleverne ind på, hvad de drømmer om, kan denne lille øvelse bruges. Øvelsen hjælper eleverne til at blive klar over, hvad der glæder dem, og ud fra elevernes besvarelser kan man i klassen diskutere, hvad livskvalitet er. Eleverne kan derigennem få en fornemmelse for, at noget er fælles og noget individuelt, når det gælder livskvalitet. Eleverne kan også i stedet for at udfylde kopiarket skrive en lille historie fra deres liv om en gang, de blev meget glade.

Værdier (kopiark 21)

Drømme har også med værdinormer at gøre. Øvelsen her giver et billede af, hvilke af en række værdier eleverne værdsætter mest/mindst. Ud fra besvarelserne kan klassen tale om forskelle og ligheder mellem eleverne. Læreren kan trække linier til forskellige livs-syn – hele tiden kun med en positiv vinkel.

Forbilleder (kopiark 22)

Hver elev skriver navnet på en person, som er noget eller står for noget, eleven gerne vil være eller beundrer. Personen kan være kendt eller høre til elevens personlige relationer. Det kan være en nulevende eller afdød person. Eleverne skriver hver især 10-15 linier på arket om personen. Bagefter fortæller de klassen om, hvorfor de har netop denne person som forbillede.



Idoler (kopiark 23)

Hver elev skriver navnene på fem idoler, de kender. Eleven kan vælge nogle, han eller hun kan lide selv, eller blot nogle, som vedkommende mener er idoler for andre. Eleven skriver fem kvaliteter/egenskaber, som kan være årsag til, at netop den person er blevet et idol. I klassen kan eleverne fremlægge deres tanker for de andre, og man kan fortsætte med en diskussion om, hvorfor vi har idoler, og om vi kan bruge dem til noget. Øvelsen kan eventuelt senere suppleres med, at eleverne spørger deres forældre om, hvem de havde som idoler, da de var børn/unge – og hvorfor.



Hvad ønsker jeg af mit liv? (kopiark 24)

Eleverne skriver ned på kopiarket, hvad de ønsker sig om ét år, om fem år og om 10 år. I klassen taler man så om, hvad der bestemmer, om ønsker går i opfyldelse. Hvad kan man selv gøre, og hvad skyldes forhold, man ikke har nogen kontrol over.

Hvem er jeg nu – og om 20 år? (kopiark 24A)

Opgaven svarer til kopiark 24, men her er opgaven mere bunden. Desuden lægger den op til, at man sammen med kammeraterne laver en plan for, hvordan man kan få sin „drøm“ opfyldt.

Hvem er jeg?

Din identitet har at gøre med den måde, du opfatter dig selv på – hvem du selv synes, du er. Den er de kendetegn, der afgrænser netop dig fra alle andre. Du kan godt have noget til fælles med andre, men der vil kun være én, som er dig.

Din identitet dannes ud fra:

- ▶ Dit udseende
- ▶ Dine karaktertræk
- ▶ Din begavelse og dine talenter
- ▶ Din familie
- ▶ Dit miljø
- ▶ Dine drømme.

Dit udseende

Udseendet er ofte det første, vi lægger mærke til hos andre. Vi skal ikke se ret længe på en anden, før vi har dannet os et indtryk af, hvad den anden er for en person. Dit udseende fortæller meget om dig selv, men du kan også bruge frisure, tøj og andre „effekter“ til at signalere noget bestemt. For eksempel, at du tilhører en særlig gruppe eller går ind for en bestemt livsstil.

Dine karaktertræk

Dine karaktertræk er sider af din personlighed. De siger noget om, hvordan du er i forhold til andre. Dermed siger dine karaktertræk også noget om, hvordan andre oplever dig. Er du for eksempel venlig, beslutsom, sky, aggressiv, hjælpsom, dominerende, sart, robust, fanden-i-voldsk, forsigtig, reserveret, kedelig, varm, morsom...?

Din begavelse og dine talenter

For at finde ud af, hvem du er, må du vide noget mere om, hvad du er god til og mindre god til. Måske er du særlig god til at tænke og lære noget fra bøger, måske har du en god fornemmelse for dine egne og andres følelser, måske har du en god fornemmelse for din krop, måske har du en god intuition, måske er du meget social, måske er du god til at lave noget kunstnerisk.

Er du god til fodbold, til at få en gruppe til at blive enige, til at spille klaver, til at overbevise andre om dine meninger, til at tolke drømme, til at indrette dit værelse, til at fortælle vittigheder, til at lede andre?

Din familie

Din familie er der, du kommer fra. Den er



med til at præge, hvem du er. Det er godt at kende sin familiebaggrund, når man vil finde ud af, hvem man selv er.

Dit miljø

Du præges ikke bare af din familie. Også din skole, dine fritidsinteresser, dit kvarter og de mennesker, der bor samme sted som jer, er med til at påvirke dig. Alle miljøer har styrker og svagheder. Det miljø, du vokser op i, er med til at give dig nogle holdninger og måder at gøre tingene på.

Dine drømme

Alle mennesker har drømme. Du drømmer måske om, at noget kunne være anderledes, end det er, og du har sikkert også drømme om fremtiden. Du kan godt flygte ind i dine drømme, så du ikke forholder dig ordentligt til virkeligheden som den er. Men dine drømme kan også være med til at give dig nogle mål, som du kan gå efter. På den måde giver drømme dit liv en retning.

Beskriv dig selv



Se på dit ansigt i et spejl (eller eventuelt et stykke stanniol hængt op på væggen). Du skal nu skrive ned på et stykke papir, hvad du ser.

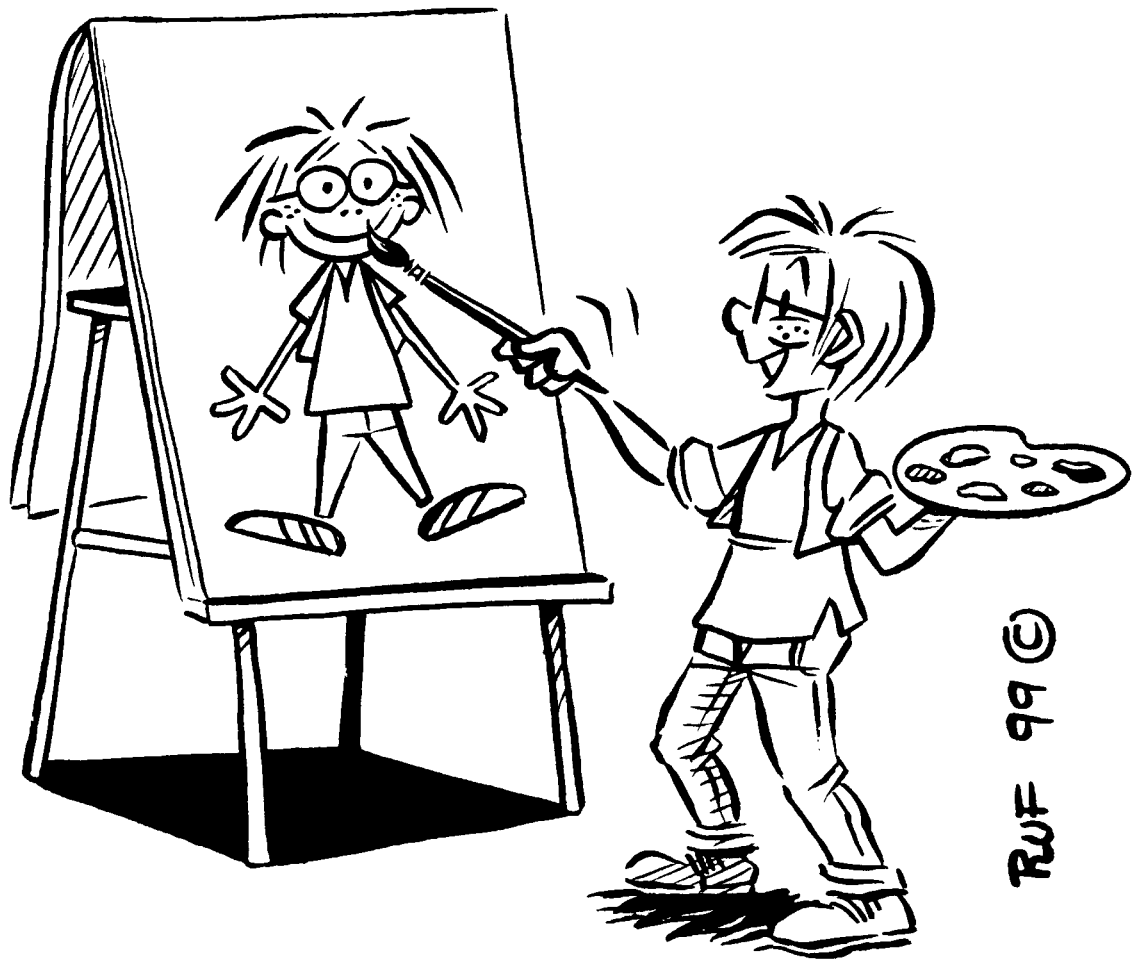
Tag en detalje ad gangen: Mine øjne er..., min næse er..., mit højre øje er..., mit venstre øje er..., mit hår er..., min hals er..., modermærket på min kind..., i panden... osv.

NÅR DU HAR SKREVET lidt om hver detalje i dit ansigt, hvordan vil du så beskrive dit udseende?

Jeg har høj pande.
Jeg har grønne øjne.
Mine øjne er ikke helt ens, hverken i farven eller i formen.
Min næse er bred og kort.
Næseborene er ikke helt ens...
Osv.

Tegn dig selv

Tegn dig selv som en vittighedstegning, hvor du fremhæver dine typiske ansigtstræk og dine kropslige særpræg. Du skal lave tegningen som en karikatur, hvor du gør grin med dine forskellige særpræg. Men du skal gøre det på en venlig måde. Og så skal tegningen alligevel ligne dig – helst så godt, at andre straks kan se, hvem det forestiller.



Dit udseende og de andres

Skriv et par sætninger om hvert spørgsmål.

1. Kan du lide/nyde, at nogen ser på dig?
2. Er du tilfreds med dit udseende?
3. Hvad kunne eventuelt være bedre?
4. Hvordan skal man se ud?
5. Kan man pynte på udseendet? Hvordan? Hjælper det? Hvorfor?
6. Hvilket tøj skal man have på? Hvorfor?
7. Hvem og hvad bestemmer påklædningen?
8. Er udseendet egentlig så vigtigt? Hvorfor/hvorfor ikke?
9. Er du og dine kammerater meget kritiske over for hinandens udseende?
10. Er der noget, der er vigtigere end udseendet? Hvis ja, hvad er det?



Hvad er jeg god til?



Jeg er god til...

Du er god til...

Fold her

Hvem er jeg?

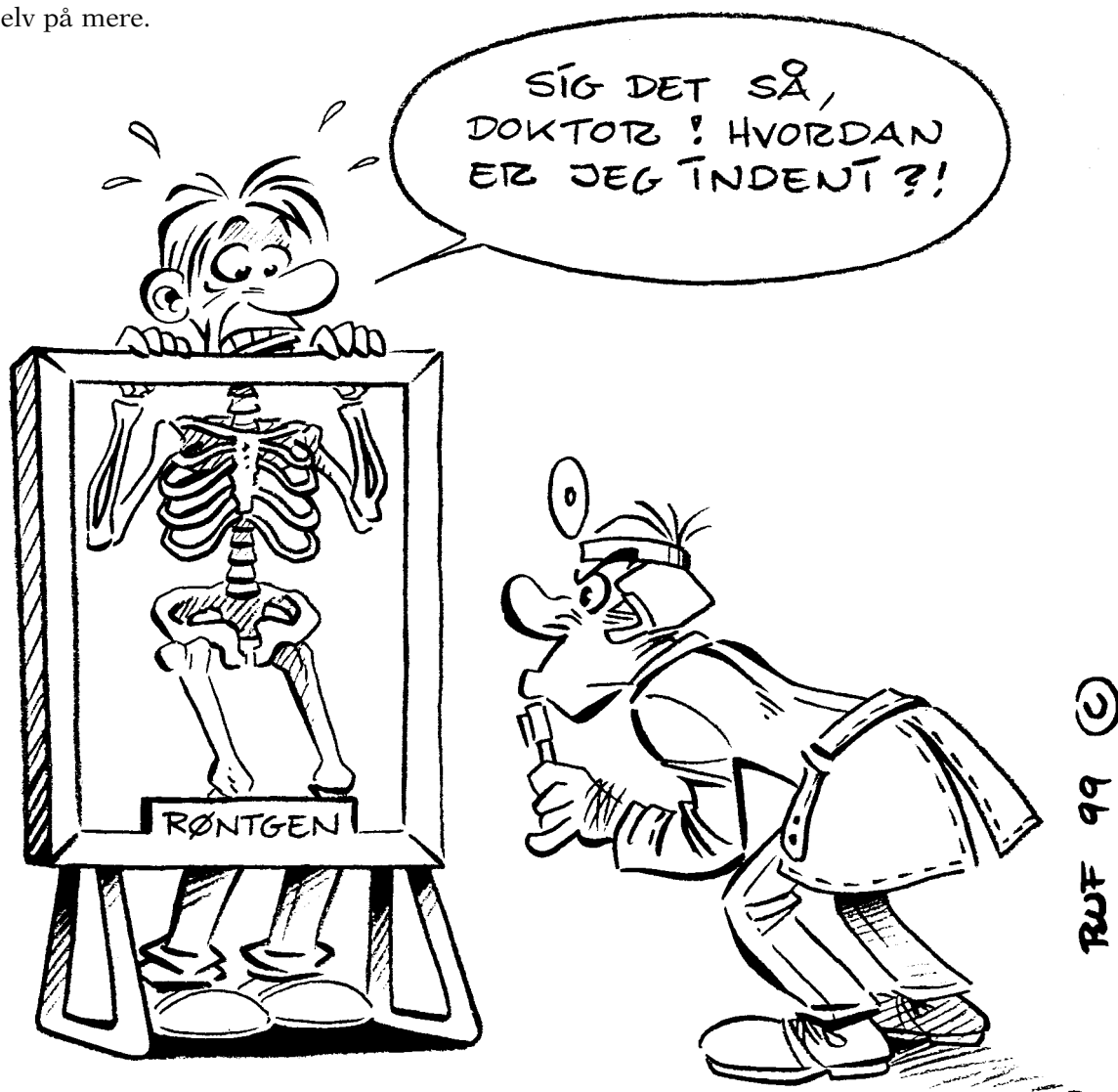
Det spørgsmål lyder meget nemt, men er faktisk ikke så enkelt at svare på. Prøv selv at fundere over, hvad du vil svare.

Hvem er jeg?

Måske skal du have nogle flere spørgsmål for at komme i gang:

- ▶ Hvem er jeg egentlig, det vil sige indvendig?
- ▶ Er jeg altid den samme?
- ▶ Hvordan er jeg, når jeg er alene?
- ▶ Hvordan er jeg, når jeg er sammen med mine venner?

Find selv på mere.



Påvirkning

Alle mennesker er udsat for påvirkninger. Hvad eller hvem påvirker dig mest?

Skriv 1 ud for det eller den, du mener påvirker dig mest, 2 ud for den næste og så videre. Er du tilfreds med svaret? Ønsker du at blive mere selvstændig?

NÆVN TRE SITUATIONER, hvor du føler, at du er for afhængig af andre. Kan du ændre det? Hvordan? Hvem kan eventuelt hjælpe?

Hvad påvirker dig mest?

(skriv tal ud for hver linie)

Mor	
Klassekammerater	
Andre kammerater	
Far	
Søskende	
Ungdomsmagasiner	
Andre voksne	
Tv/video/computerspil	
Internet	
Reklamer	
Andet:	



Klassens temperatur

Hvordan er din klasse? Tag klassens temperatur ved at udfylde skemaet.

Klassens temperatur	Enig	Uenig
Vi er positive		
Vi er aktive		
Vi arbejder godt sammen		
Vi kan nemt danne grupper		
Vi lytter til hinanden		
Vi tager fælles beslutninger		
Nogle få bestemmer		
Læreren bestemmer		
Der er mange forstyrrelser		
Vi lærer at samarbejde		
Alle snakker med i timerne		
Vi arbejder for at få det godt		
Vi overholder de regler, der er		
Vi har kliker		
Vi tager problemer op		
Vi løser vores problemer		



Hvordan fungerer din klasse?



Sæt krydser i skemaet, og kom med dine forslag til, hvordan din klasse kan blive bedre.

	Rigtig godt	Mindre godt	Dårligt	Meget dårligt
Hvordan synes du, at I har det i klassen?				
Hvordan synes du, at I taler til hinanden?				
Hvordan går det med at arbejde i grupper?				
Synes du, at der er mange, som er udenfor?				
Hvad tror du, at dine lærere synes om klassen?				

Skriv hvilke ting, du synes er gode i klassen:

Skriv hvad du tror, klassen kunne gøre for at få det bedre:

Mig selv som klassekammerat

Hvordan var du i går som klassekammerat. Skriv noget om det her på arket. Var i går en typisk dag, eller var du anderledes end du plejer? Hvis du ikke kan finde eksempler til alle spørgsmålene, må du godt vælge noget, der er sket en anden dag.

I går har jeg været en god kammerat, fordi:

Hvad kunne jeg have gjort anderledes eller bedre:

I går gjorde jeg lige som _____, fordi:



I går sagde jeg nej til:

Fordi:

Tanker om mig selv

10 ting, jeg er god til:

10 ting, jeg ønsker at blive bedre til:

10 ting, jeg ser frem til:

10 ting, jeg godt kan lide:

Mit stamtræ

7egn dit stamtræ, og kig på dine rødder. Tegn eller sæt billeder af dine familiemedlemmer på træet. Hvis nogle er døde, skal du skrive dødsdatoen. Skriv, hvad de voksne arbejder med, eller deres uddannelse.

Læg mærke til din placering i familien: er du ældst/youngst af dine søskende?

Hvor mange år er der mellem dine forældre og bedsteforældre.

Hvem i stamtræet kender du? Hvem har du kendt?



Dit navn:

--	--	--

Forældre:

--	--

Bedsteforældre:

--	--	--	--

Oldeforældre:

--	--	--	--	--	--	--	--

Tipoldeforældre:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Hvem laver opgaverne i familien? /1

9 et hjem er der mange opgaver, der skal løses hver dag eller flere gange om måneden.



Spørgsmål:

1. Hvordan fordeler I opgaverne hjemme hos jer?
2. Synes du, at fordelingen er rimelig?
3. Hvordan skulle fordelingen være, hvis du kunne bestemme?
4. Ville en anden fordeling betyde, at I fik det bedre derhjemme?
5. Hvordan fordeler opgaverne sig i forhold til den tid, de tager og hvor ofte de skal gøres?
6. Hvad skal der til, for at fordelingen kunne blive anderledes?
7. Hvordan fordeler dine opgaver sig i forhold til de andres i klassen?
8. Hvilke grunde kan der være til, at I har forskellige opgaver?
9. Kunne du have flere opgaver?
10. Hvorfor har du de opgaver, du har?

Hvem laver opgaverne i familien? /2

Sæt kryds(er) i skemaet ud for hver opgave.

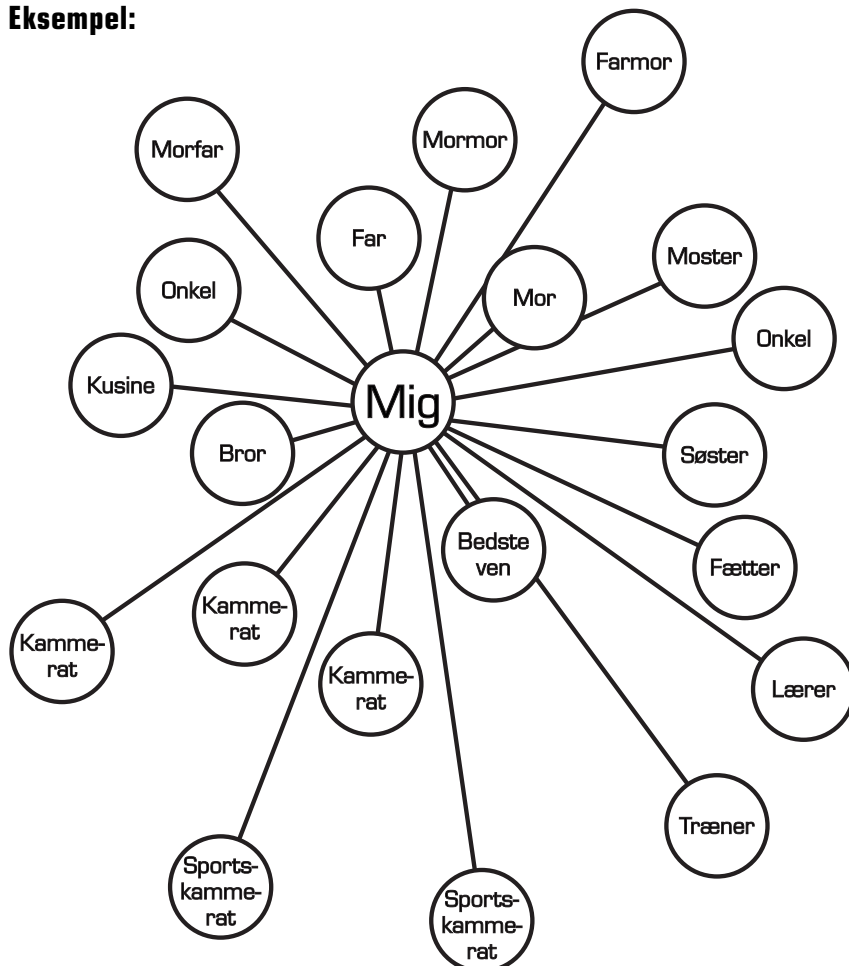
	Mor	Far	Søskende	Andre
Vaske op				
Rydde op				
Rydde op på dit værelse				
Støvsuge				
Tørre støv af				
Vaske gulv				
Pudse vinduer				
Gøre rent på badeværelset				
Feje				
Dække bord				
Vaske tøj				
Stryge				
Pudse sko				
Tømme skraldespand				
Lufte hund				
Holde rent ved kæledyr				
Ordne have				
Sætte ting op				
Bore med boremaskine				
Slå græs				
Lappe cykel				
Ordne bil				
Følge/hente fra børnehaven				

Mit netværk

7egn dit netværk. Skriv navnene på alle de personer, du synes er vigtige i dit liv. De vigtigste skriver du tættest på dig selv. Hvilket forhold har du til de forskellige personer i netværket?



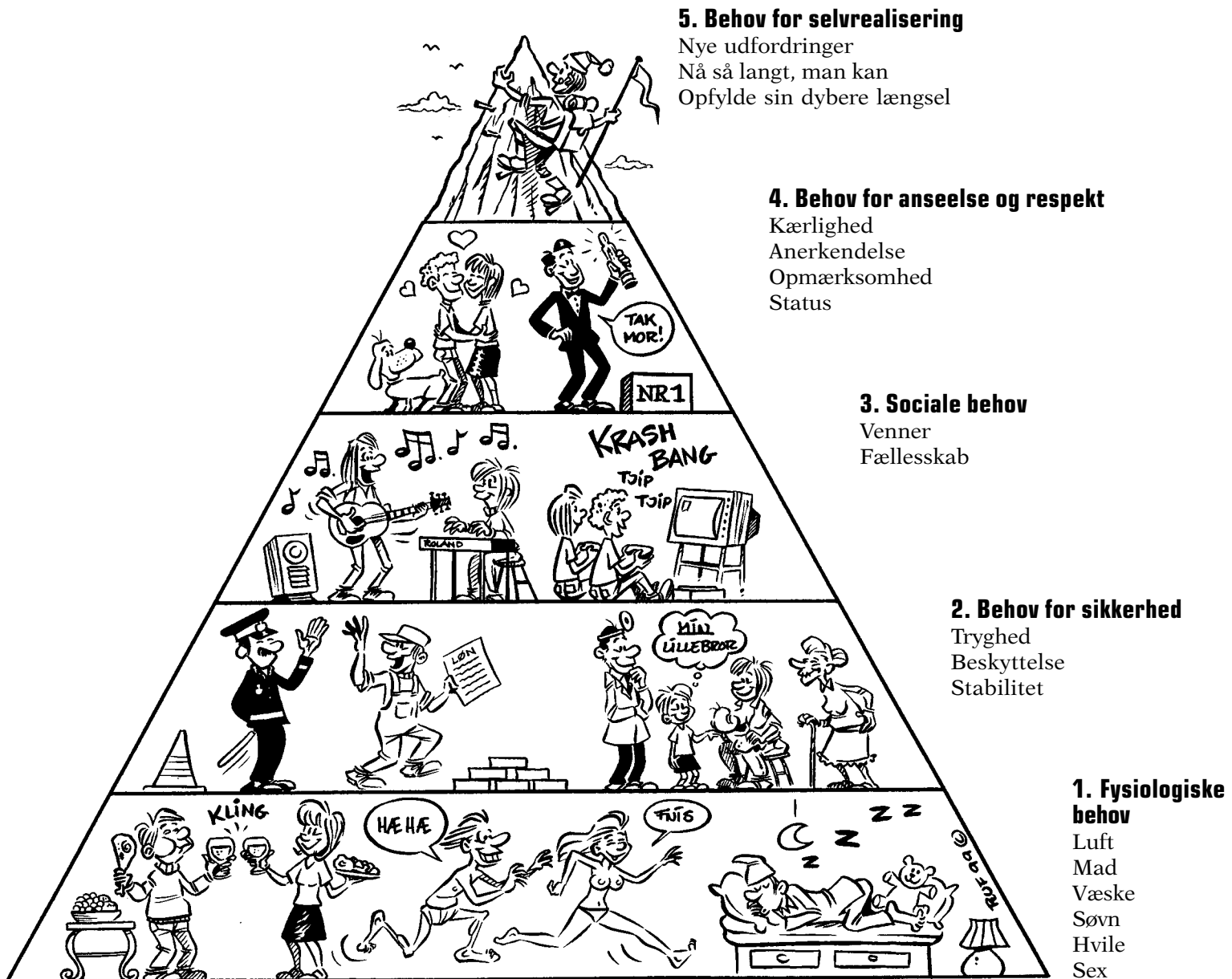
Eksempel:



Behovspyramiden

7il et godt liv hører et sted at bo, kærlighed, tryghed, kontakt med andre mennesker, udfordringer og spændende oplevelser. Disse behov kan man sætte ind i en figur. Det nederste af figuren er de grundlæggende behov. Længere oppe kommer behov, som ikke er livsnødvendige, men som alligevel er vigtige at få opfyldt.

Det er ikke sikkert, at du hele tiden får opfyldt alle behovene. Det er heller ikke alle mennesker, der synes, at alle behovene er lige vigtige. Det kommer helt an på, hvem man er, hvor man bor, og hvad man ønsker sig.



Din egen behovspyramide

S se på behovspyramiden på kopiark 17. Skriv derefter mindst ti ting, som du synes er vigtige for dig lige nu, så du har et godt liv. Derefter skal du sætte dine behov ind i kasserne nedenfor. De fem kasser svarer til de fem trin i pyramiden.

Kasse nummer ét svarer til pyramidens nederste lag og kasse nummer fem til det øverste lag. Får du opfyldt de behov, du har skrevet ned? Hvad kunne du gøre for at få opfyldt dem bedre?

5

4

3

2

1

Hvem efterligner jeg?

Ser på tegningerne. 1. Hvorfor handler drengen, som han gør? 2. Er det noget, han selv finder på? 3. Hvad tror du, han vil gøre, når han bliver voksen? 4. Er der en smartere måde at løse problemet på?

5. Kender du nogen, der efterligner andres måde at reagere på? 6. Gør du det også selv i nogle situationer? 7. Hvilke?



EFTERLIGNER DU nogle gange dine kammerater? Er der nogen af dine kammerater, der efterligner andre?



Hvad gør mig glad?

Beskriv nogle ting eller situationer, der gør dig glad.

A large, empty, rounded rectangular speech bubble with a tail pointing towards the boy's mouth, intended for the student to write their answer.A large, empty, rounded rectangular speech bubble with a tail pointing towards the girl's mouth, intended for the student to write their answer.A large, empty, rounded rectangular speech bubble with a tail pointing towards the boy's mouth, intended for the student to write their answer.A large, empty, rounded rectangular speech bubble with a tail pointing towards the girl's mouth, intended for the student to write their answer.

RUF 99 ©

Værdier

1. Sæt kryds foran de ting, du synes er mest værdifulde.

2. Sæt bolle foran de ting, du synes er mindst værdifulde.

Aktiv

Kreativ

Alvorlig

Kritisk

Temperamentsfuld

Dygtigst

Tillidsfuld

Forskellig

Modig

Tolerant

Følsom

Morsom

Uafhængig

God

Omhyggelig

Udholdende

Hensynsfuld

Flittig

Hjælpsom

Troværdig

Varm

Indflydelsesrig

Selvsikker

Klog

Kendt

Spontan

Ærlig

Oprigtig

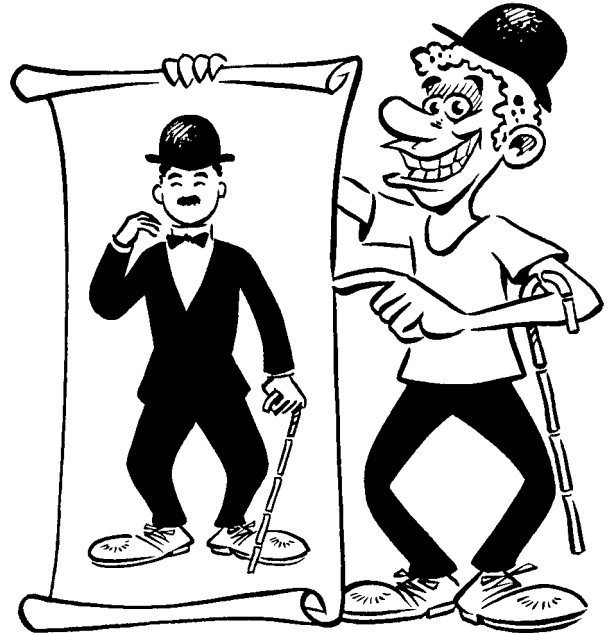
Stærk

Åben



Forbilleder

Vælg en person, du beundrer eller ser op til. Det kan være en, som er noget eller står for noget, du selv gerne vil være. Du kan vælge en kendt eller en, du kender fra dit eget liv. Det kan være en nulevende eller afdød person. Skriv 10-15 linier her på arket om dit forbillede. Bagefter skal du fortælle klassen om, hvorfor du netop valgte denne person som dit forbillede.



RUF 99 ©

Idoler

Skriv navnene på fem idoler, du kender. Det er lige meget, om idolerne er nogen, du kan lide selv. Skriv derefter fem kvaliteter/egenskaber for hver enkelt, som du mener kan være grunde til, at netop den person er blevet et idol. Bagefter skal du fortælle dine klassekammerater om, hvad du er kommet frem til.



TUF 99 ©



Idol: _____

Egenskaber: _____

Idol: _____

Egenskaber: _____

Idol: _____

Egenskaber: _____

Idol: _____

Egenskaber: _____

Idol: _____

Egenskaber: _____

Hvad ønsker jeg af mit liv?



Skriv her fem forskellige ting, som du ønsker dig om ét år, om fem år og om ti år. Tænk bagefter over, hvad der bestemmer, om ønsker går i opfyldelse. Hvad kan man selv gøre, og hvad skyldes forhold, man ikke har nogen kontrol over.

Om ét år:

Mig selv

Skole/arbejde

Familie

Venner

Interesser

Om fem år:

Mig selv

Skole/arbejde

Familie

Venner

Interesser

Om ti år:

Mig selv

Skole/arbejde

Familie

Venner

Interesser

Hvem er jeg nu - og om 20 år?



Skriv, hvem du er (nutid)

Navn:

Alder

Adresse

Skole og klasse

Fritidsjob

Familie (forældre og søskende)

Bolig

Fritidsinteresser

Skriv, hvem du forestiller dig, du er om 20 år (fremtid)

Navn

Alder

Adresse (by eller land)

Uddannelse

Arbejde

Familie (ægtefælle, enlig, børn?)

Bolig

Fritidsinteresser

Gruppearbejde:

Hjælp hinanden med at lave en „plan“ for, hvordan man kan få sin „drøm“ opfyldt.
Hvad kan man gøre på kort sigt?
Hvad kan man gøre på langt sigt?

Levevilkår og livsstil

Baggrund til læreren 49 (findes til eleverne som kopiark 25, side 53)

Den enkeltes valg 49

Hvad bestemmer mit liv? 50

Hvad er levevilkår? 50

Klassediskussion 50

Forskellige levevilkår (kopiark 26) 50

Livskvalitet 50

Sund/usund – rask/syg 51

Livsstil 51

Hverdag for et barn i Danmark? (kopiark 27) 51

Din døgnrytme (kopiark 28 og 29) 51

Livet i din familie (kopiark 30) 51

Livsstil (kopiark 31) 52

Klassens livsstil (kopiark 32) 52

Baggrund til læreren

Levevilkår og livsstil er to begreber, der ofte bruges som modsætninger, når man skal beskrive folks indflydelse på deres eget liv. Levevilkårene forstås da som de rammer om vores liv, som er givne, og som vi ikke selv har nogen direkte indflydelse på. Det kan for eksempel være at leve i et velfærdssamfund, at bo i en by, at være arbejdsløs eller at være handicappet.

Nogle vil mene, at man ikke har nogen indflydelse på sine levevilkår. Det var nok mere rigtigt for 50 år siden, hvor mulighederne for det store flertal stadig var begrænset af de sociale og andre kår, de kom af. I dag har den enkelte betydeligt mere frihed end tidligere, selvom alle selvfølgelig ikke har de samme muligheder og ressourcer til at foretage reelle valg for deres eget liv.

Livsstilen kan forstås som den måde, hvorpå vi gennem vores valg skaber og fastholder en identitet. Vi udtrykker gennem livsstilen, hvem vi er, og hvor vi hører til. Livsstilen viser sig i for eksempel påklædningen, fritidsinteresserne, kosten, tobaks- og alkoholforbruget, brugen af kulturtilbud mv.

Vi fødes ind i nogle givne levevilkår, men efterhånden som vi vokser op og lever vores eget liv, præger vi gennem vores valg af livsstil i sidste ende også vores fremtidige levevilkår. Derfor er der en ide i at se levevilkår og livsstil som forbundne.

Ligesom levevilkårene på den ene side er betingede af vores valg af livsstil, vælger vi heller ikke uafhængigt af de rammer, vi er vokset op under. Mange af vores valg foretager vi ubevidst, fordi vi møder livet med den bagage, vi hver især har med fra det liv vi hidtil har levet.

Den enkeltes valg

Netop fordi vi skaber og fastholder vores identitet gennem vores valg af livsstil, kan det være svært at ændre på livsstilen. Det er ikke nok at erkende, at en eller anden adfærd er skadelig for helbredet eller på anden måde uhensigtsmæssig. Vi er også nødt til at kunne sætte noget andet i stedet for den pågældende adfærd, som på en eller anden måde kan tilfredsstille det, adfærden gav os. Det gælder rygning eller usunde madvarer, og det gælder kriminell adfærd.

Alligevel er det vigtigt at fastholde, at valget er den enkeltes. Vi har ganske vist for-

skellig baggrund og muligheder for at skabe et godt liv, men ingen er passive ofre for deres levevilkår. Enhver foretager hver eneste dag nogle valg og former dermed aktivt sit liv. Man kan få hjælp til at se valgmulighederne og deres konsekvenser. Men man vælger selv, og derfor må man også selv tage ansvaret for sine valg.

Forebyggelse over for unge, for eksempel af kriminalitet, bør derfor tage udgangspunkt i den enkeltes ansvar for sig selv. De unges holdninger og valg må respekteres, også selvom de går på tværs af lærerens egne normer. Man kan etablere en dialog med de unge, hvor man lytter til, hvad de har at sige, samtidig med, at man kvalificerer dem til selv at foretage de valg, de står over for. Meget andet kan man ikke gøre. Men det er heller ikke så lidt!

På kopiark 25 er nogle af de ovenstående betragtninger blevet bearbejdet til eleverne.

Hvad bestemmer mit liv?

I dette kapitel finder du en række konkrete ideer og øvelser til arbejdet med emnet Levevilkår og livsstil. Gennem øvelserne får eleverne større bevidsthed om forskellige levevilkår og valg af livsstil. Begrebet livskvalitet berøres også, herunder forskellen på mod-sætningsparrene sund/usund og rask/syg.

I det følgende står noget baggrundsstof, som først og fremmest retter sig mod læreren. Desuden finder du beskrivelserne til de enkelte øvelser. Nogle beskrivelser af øvelser findes kun til læreren, mens der til andre øvelser hører kopiark, som kan uddeles til eleverne. Bagest i kapitlet finder du de kopiark, der nævnes under de forskellige øvelser.

Hvad er levevilkår?

Vi lever allesammen forskellige liv. Meget af det, der former vores liv, kan vi ikke selv bestemme – i hvert fald ikke, så længe, vi er børn. Det er vores levevilkår. De har at gøre med:

- ▶ Hvordan vi er født, med eller uden handicaps?
- ▶ Hvor vi bor i verden
- ▶ Hvilken slags bolig, vi bor i: hus, lejlighed, hvor mange værelser?
- ▶ Om vores forældre har arbejde eller er arbejdsløse – hvordan er familiens økonomi?
- ▶ Hvad vi laver i fritiden – hvad har vi mulighed for at gå til, der hvor vi bor?
- ▶ Naturen omkring os – er der overhovedet natur, hvor vi bor?
- ▶ Miljøet – er der for eksempel forurenet, eller er der frisk luft/rent vand?
- ▶ Samfundet – hvem bestemmer i landet. Kan man for eksempel gå i skole?

Levevilkår er altså de muligheder og begrænsninger, som omgivelser og samfund sætter for vores valgmuligheder, for eksempel i form af boligforhold og arbejde. Men også miljøet, og muligheden for at sige, hvad man vil, hører med til levevilkårene.

Klassediskussion

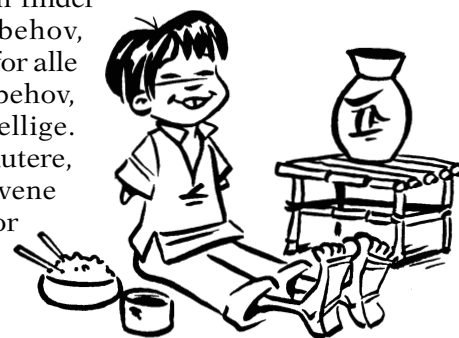
Tag en grundig snak i klassen om, hvad I forstår ved levevilkår. Er der forskel på menneskers levevilkår? Børnene opfordres til at

nævne nogle af deres egne levevilkår. De kan også overveje, om deres egne levevilkår er de samme som sidekammeratens.

Forskellige levevilkår (kopiark 26)

Eleverne læser de fire små historier om forskellige børns levevilkår. Øvelsen kan bruges som udgangspunkt for en diskussion af forskelle i forskellige personers levevilkår og behov. Klassen finder sammen de behov, som er fælles for alle børn, og de behov, som er forskellige. Man kan diskutere, hvorfor behovene ikke er ens for alle børn.

Inden øvelsen bør man gennemgå kopiark 17 og 18 om forskellige behov.



Livskvalitet

Hvad er egentlig livskvalitet? Det er noget, som man kun selv kan finde ud af. Livskvalitet for den ene er nemlig ikke det samme, som det er for den anden.

Livskvalitet betyder, om man er glad og tilfreds med sit liv, om man selv kan bestemme, hvordan man skal leve. For nogle er livskvalitet at have gode venner, for andre kan det være at dyrke sport og spise sund mad. Nogle kan lide at spise bøffer, andre kan lide at spise grøntsager. Livskvaliteten for én selv ændrer sig hele tiden. Det, man synes var vigtigt for én i 2. klasse, er ikke så vigtigt mere. Behov, levevilkår og livsstil ændrer sig, og så ændrer ens holdning til livskvaliteten sig også. Genopfrisk kopiark 20: „Hvad gør mig glad?“.

At læse bøger kan være en dejlig oplevelse. Man får en god historie, og man lærer noget om andre mennesker, hvordan de lever deres liv og hvad deres livskvalitet betyder. Ofte sammenligner man sig selv med hovedpersonen. Måske ligner hovedpersonen én selv og lever det samme slags liv. Måske får man medlidenhed med hovedpersonen, fordi

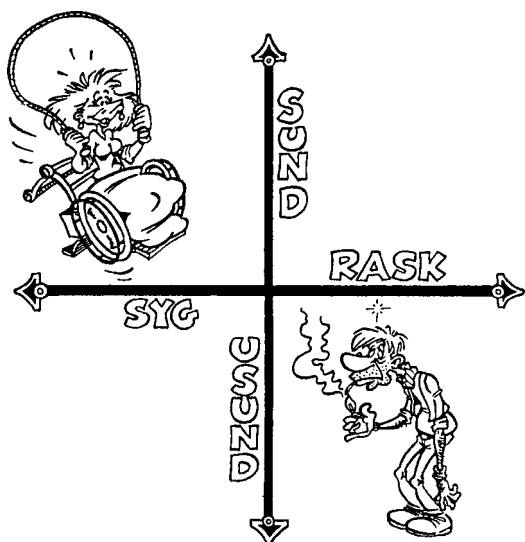
denne er ulykkelig eller lever et dårligt liv. Eller måske drømmer man, at man var hovedpersonen, fordi denne lever et godt og lykkeligt liv og har den livskvalitet, man selv drømmer om. Ved at læse gode historier om mennesker, man kan sammenligne sig med, får man flere ideer til, hvad livskvalitet er, og hvad man selv kan tænke sig.

Sund/usund – rask/syg

De fleste vil nok kunne blive enige om, at det hører med til livskvalitet at man er sund og rask og kan gøre nogle af de ting, man gerne vil. Tidligere sagde man, at sundhed var, når man ikke led af nogen sygdomme. I dag er det mere almindeligt at sige, at „sundhed er ikke blot fravær af sygdom, men en tilstand af fuldstændig fysisk, psykisk og socialt velvære“. Og hvad betyder så det?

1. Sundhed er fravær af sygdom – man er rask.
2. Sundhed er fysisk velvære – man har det godt i kroppen.
3. Sundhed er psykisk velvære – ens tanker og følelser er i balance.
4. Sundhed er socialt velvære – man har det godt med sine omgivelser og har social trykthed. Det har blandt andet med økonomi og arbejde at gøre.

Men er det at være sund det samme som at være rask?



Modellen viser to sider af det at være sund. Vandret handler det om at være mere eller mindre syg eller rask. Det er den måde, lægen plejer at se på sundhed. Lodret viser figuren noget om, hvordan vi lever vores liv – om vi lever mest sundt eller mest usundt.

Man kan godt være syg og sund. Det gælder for eksempel, hvis man er handicappet og lever et sundt liv – både med hensyn til hvad man spiser, arbejdsvaner, afslapning, interesser, venner og så videre.

Man kan også være rask og usund. Altså: man fejler ikke noget, men man lever måske af usund mad, arbejder for meget, keder sig i fritiden og har ingen venner. Så risikerer man i det lange løb at blive syg i stedet for rask.

Man kan godt være rask, selvom man lever usundt i kortere eller længere perioder. Men man bliver lettere syg, hvis man altid lever usundt.

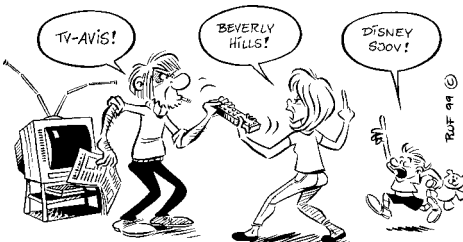
Livsstil

Den måde, folk lever deres liv på, kaldes livsstilen. Det har at gøre med, om man ryger, drikker alkohol, dyrker motion, har venner, interesser og så videre. Ens livsstil handler altså om ens egne valg, inden for de levevilkår, man lever under.

Livsstil er for eksempel:

- ▶ hvilken slags mad, man spiser i familien
- ▶ om man dyrker sport og motion – og hvor tit
- ▶ hvor meget eller lidt, man sover eller hvor længe
- ▶ hvor mange, man bor sammen og sammenholdet med den øvrige familie
- ▶ hvor mange eller få venner, man har, hvor meget ser man dem, og hvad laver man sammen
- ▶ hvilke interesser, man har
- ▶ hvilke vaner, man har – fx slikker man, ryger man eller drikker man?

Livsstil hænger sammen med levevilkår. I nogle tilfælde kan man ikke ændre på dele af ens egen livsstil på grund af levevilkårene. I andre tilfælde kan man ved at vælge livsstil ændre på sine levevilkår.



Hverdag for et barn i Danmark? (kopiark 27)

Viser figuren en typisk hverdag for et barn, der går i din klasse? Hvordan ser hverdagen ud i jeres familie?

Din døgnrytme (kopiark 28 og 29)

Hvordan er din hverdag og din weekend? For at få et overblik over, hvad de laver i løbet af et typisk døgn, kan eleverne svare på spørgsmålene på dette ark. Ens døgnrytme er den måde, man typisk bruger et døgn på: sove, spise, skole, arbejde, venner og så videre. Eleverne skal både skrive, hvordan deres hverdag er, og hvordan deres weekend er.

Livet i din familie (kopiark 30)

Hvordan er livet i din familie? På dette ark er der nogle spørgsmål, som eleverne kan bruge til at tænke over, hvad de laver sam-

men derhjemme. Her skal de også løse opgaven både for hverdag og weekend.

Livsstil (kopiark 31)

Tag en grundig snak i klassen om, hvad I forstår ved livsstil.

- ▶ Vælger man selv helt frit sin livsstil?
- ▶ Beskriv din egen livsstil.
- ▶ Er din livsstil forskellig fra dine klassekammeraters?
- ▶ Hvilken livsstil har I i jeres klasse?
- ▶ Hvordan er jeres forældres livsstil?
- ▶ Er der en særlig livsstil, som er fælles for jeres generation?
- ▶ Er der forskel på mænds og kvinders livsstil?
- ▶ Har forskellige samfundsgrupper forskellig livsstil?
- ▶ Hvorfor er der forskel på folks livsstil? Er det kun på grund af deres eget valg?
- ▶ Kan man vælge livsstil på grund af gruppepres?
- ▶ Vælger nogle livsstil for at ligne andre?
- ▶ Er der en sammenhæng mellem kriminalitet og livsstil?

Klassens livsstil (kopiark 32)

Hvordan er jeres klasses livsstil?

- ▶ Har jeres klasse en bestemt livsstil?
- ▶ Tænk på, hvordan I har det i klassen, hvem leger og arbejder I sammen med?
- ▶ Hvilke klasseregler har I?
- ▶ Hvilke behov er vigtige at få opfyldt for at trives i klassen?

Skriv alle ideerne op på tavlen. Er der nogle af ideerne, som I kunne ændre på? Hvad ville det betyde for klassens og den enkeltes levevilkår?



Hvad bestemmer mit liv?

Alle mennesker er underlagt nogle bestemte vilkår, som de ikke bare lige kan lave om. Det kan for eksempel være:

- ▶ at man er født handicappet
- ▶ at ens forældre er rige
- ▶ at man lever i en by
- ▶ at man er arbejdsløs
- ▶ at man lever i Danmark
- ▶ at man har en stor næse
- ▶ osv.

De vilkår, man på den måde lever under, hedder levevilkårene. Nogle mener, at man ikke kan gøre noget ved sine levevilkår. Sådan var det også tidligere, hvor de fleste mennesker måtte leve det liv, de var mere eller mindre „bestemt til“ fra fødslen. I dag har hver enkelt meget mere frihed end tidligere, selvom vi ikke alle har de samme muligheder for at vælge et bedre liv.



HANDICAPPET !

Ikke alt er givet på forhånd. Man vælger også selv en masse for ens liv, for eksempel tøjstil, fritidsinteresser, mad, om man vil ryge, drikke og så videre. De valg kalder man under ét for livsstilen. Livsstil har meget med identitet at gøre. Ved at vælge en bestemt måde at leve på, opfatter man sig selv som en bestemt slags person. Ofte vil man gerne være som en, man ser op til, og så prøver man måske at efterligne noget af den

persons livsstil. Levevilkår og livsstil er altså med til at bestemme ens liv.

Selvom levevilkår er det, man ikke er herre over, og livsstil er det, man selv vælger, er det alligevel ikke helt så enkelt i praksis. For ved at vælge en bestemt livsstil, kan man være med til at bestemme sine levevilkår i fremtiden. Ryger man for eksempel meget, er der stor risiko for, at man i den sidste del af sit liv får problemer med at komme ud at gå, fordi man bliver stakåndet. Eller måske får man kræft. Det bliver så et levevilkår, som man faktisk har valgt gennem en bestemt livsstil.

Omvendt vælger man heller ikke livsstil helt frit. Mange af ens valg gør man nemlig uden at tænke over det. Man gør måske som ens forældre gjorde, eller som kammeraterne gør, eller som de andre på ens arbejdsplads gør. På den måde er levevilkårene med til at bestemme, hvilken livsstil man vælger.



STUDENT !

Der kan være mange grunde til, at det er svært at lave om på sin livsstil. Det gælder både, hvis det drejer sig om rygning og hvis det drejer sig om at være kriminel eller voldelig. Men bare fordi det måske er svært at lave sig om, slipper man ikke for ansvaret. Alle har ganske vist forskellig baggrund og muligheder for at skabe et godt liv, men ingen af os er passive ofre. Man vælger selv, og derfor må man også selv tage ansvaret for sine valg.



© 99 RUF

STOR NÆSE !

Forskellige levevilkår

Fer er fire små historier om fire forskellige børns levevilkår. Du skal ikke få ondt af disse børn. Du skal sammen med din sidekammerat finde ud af, hvad de fire børn har brug for – hvad er deres behov? I skal tænke over børnenes levevilkår. Hvad har de brug for, sådan som de lever?

Sammen skal I sætte deres behov ind i behovspyramiden fra kopiark 17. Derefter skal I sammenligne med jeres egne behov og levevilkår.



Jonas er 10 år. Lige siden han blev født, har han ikke kunnet se. Jonas går i skole som alle andre børn, men han skal bruge sine fingre, ører og lugtesans, hver gang han skal „se“. Han vil aldrig komme til at se med sine øjne. Alligevel er han glad for at leve. Han bor sammen med sin far og mor og lillebror i et hus i en mindre by. Både hans far og mor har

arbejde. I sin fritid elsker han at gå til gymnastik. Om vinteren tager hele familien på skiferie. Men Jonas kan bedst lide at lytte til fuglene sammen med sin far i mosen, som ligger lige i nærheden af hans hjem.



Sanches er 11 år. Han bor i Chile i en stor by. Da han var ganske lille, døde hans far. Hans mor måtte finde et arbejde, for de er mange i familien. Sanches har fire ældre søskende og en lillesøster. Hverken Sanches eller hans søskende har gået i skole. Så snart de var store nok, blev de sendt ud på gaden for at arbejde. Sanches tjener penge ved at pudse sko for folk i byen. Familien bor i et „hus“, de selv har bygget af gamle papkasser, blik, tæpper og hvad de ellers har kunnet finde. Sanches får ikke altid mad nok hver dag. Ofte består maden kun af majsgrød og majsmandekager.



Kuhla er 10 år. Hun bor i Somalia i en Røde Kors-lejr. Hun har ingen far og mor mere. Hendes far døde af tuberkulose, og hendes mor døde af sult, da de for et år siden kom til lejren. Før boede de i en lille hytte og havde lidt jord, som de dyrkede. Men efter flere år uden regn kunne de ikke dyrke jorden mere. Da faderen døde, måtte moderen, Kuhla og hendes tre andre søskende flytte fra deres landsby. Overalt var der mangel på mad. Moderen tiggede sig til lidt mad til børnene. Det var sjældent, hun selv fik noget ordentligt. Kuhla ved ikke, hvor længe hun kan blive i lejren, eller hvad der skal ske med hende i fremtiden.

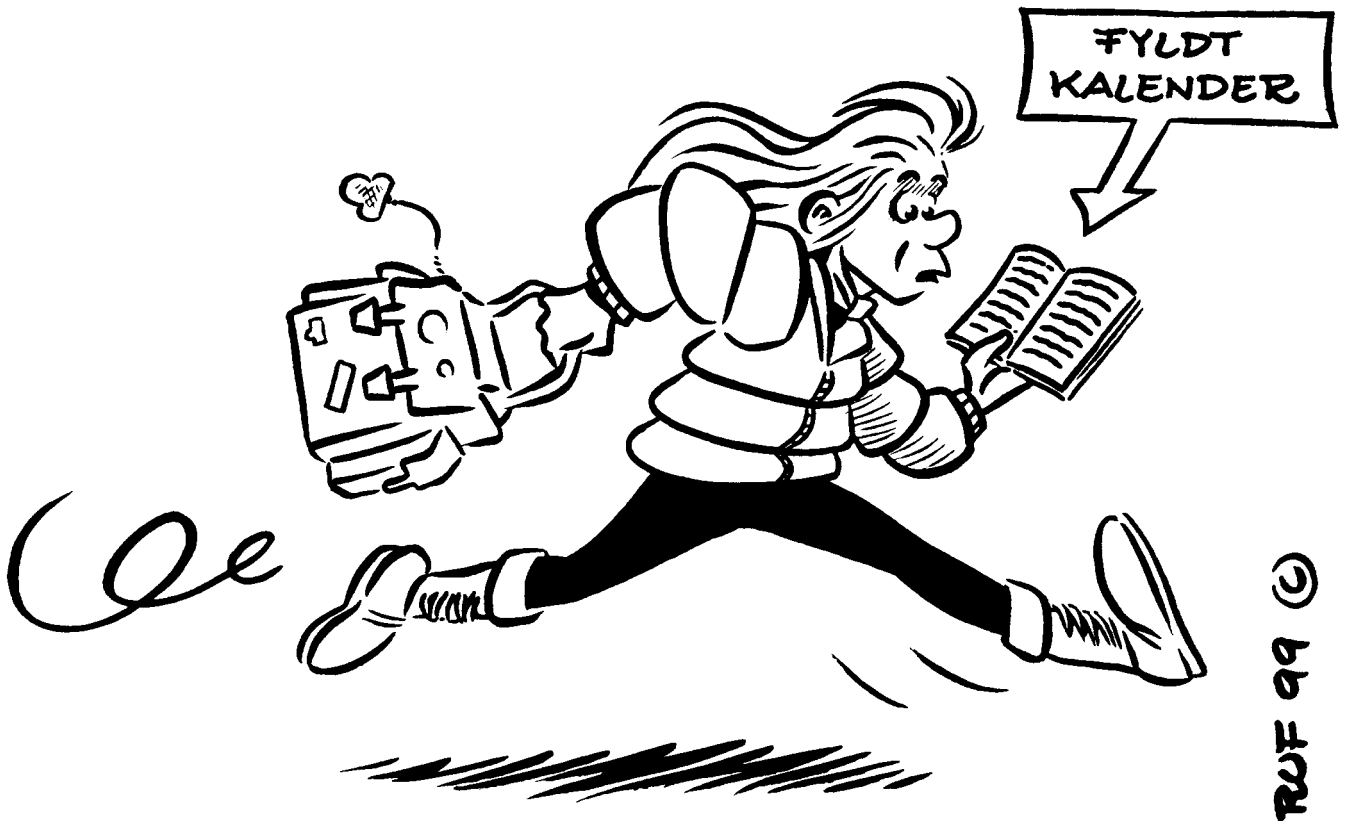
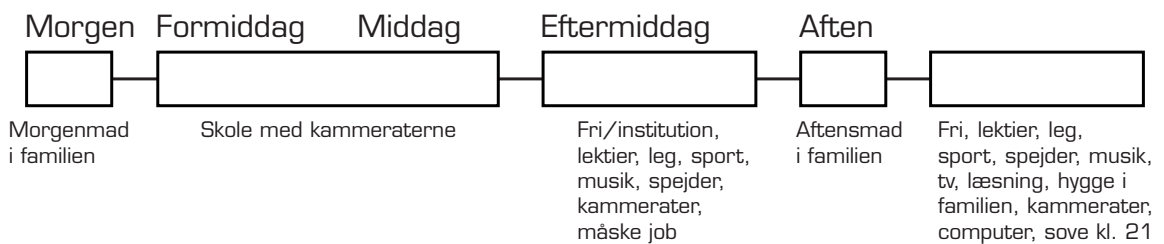


Mi Ming er 9 år.

Hun bor på et børnehjem i Korea. Børnehjemmet er et kloster, hvor nonnerne bor og passer handicappede børn, som ikke har nogen familie, eller som ikke kan bo hjemme. Mi Ming er handicappet. Hun er født uden arme og kan ikke gå på sine ben. En gang var der krig i Korea. Mange landsbyer blev „bombet“ med giftige gasser af fjenden. Ikke alle døde af gasserne, men nogle fik handicappede børn. Mi Mings far og mor boede i en landsby, som blev bombet med giftgasser. Da Mi Ming blev født, kunne hendes far og mor ikke passe hende. De var fattige og kunne dårligt skaffe mad nok til resten af familien. Men heldigvis kendte Mi Mings mor klosteret, så da hun havde født Mi Ming, lagde hun hende uden for porten. Her fandt en nonne Mi Ming, og siden har hun boet i klosteret.

Hverdag for et barn i Danmark?

Viser figuren en typisk hverdag for et barn, der går i din klasse? Hvordan ser hverdagen ud i jeres familie?



RUF 99 ©

Din døgnrytme 1

Hvordan er din hverdag og din weekend? For at få et overblik over, hvad du laver i løbet af et typisk døgn, kan du svare på spørgsmålene på dette ark.

Ens døgnrytme er den måde, man typisk bruger et døgn på: sove, spise, skole, arbejde, venner og så videre. Du skal både skrive, hvordan din hverdag er, og hvordan din weekend er.

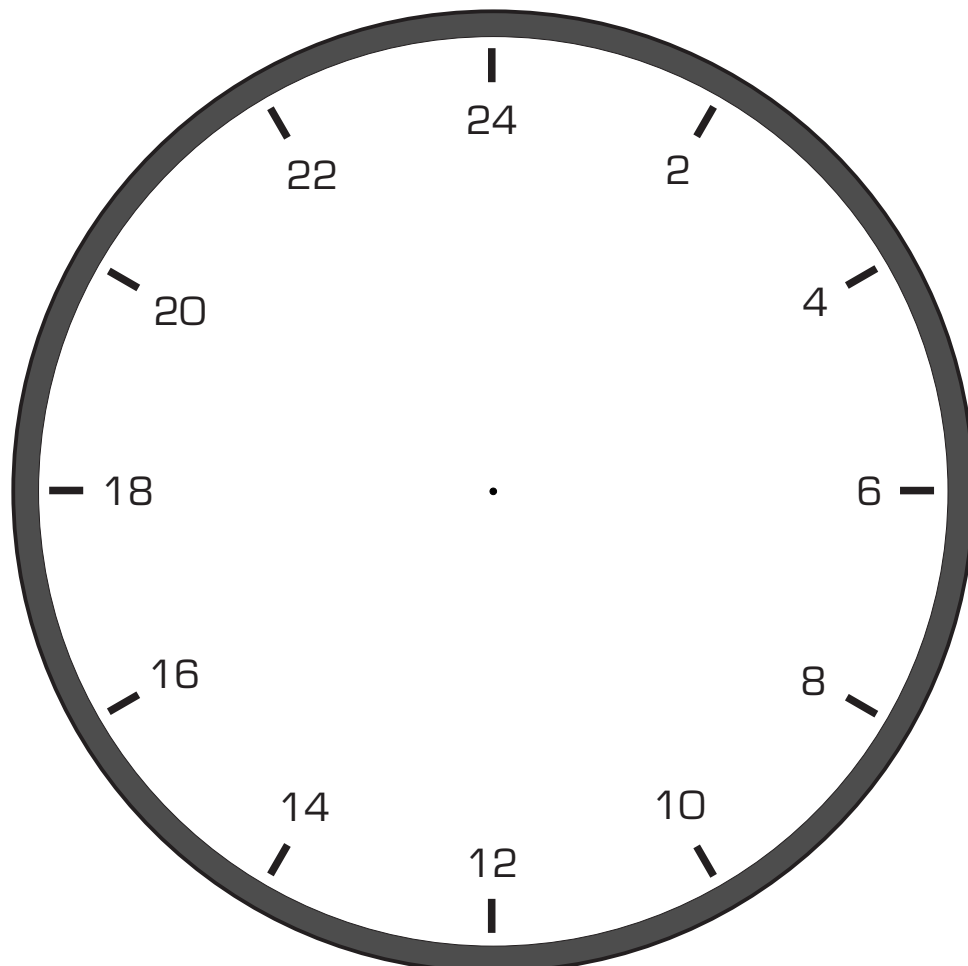


Spørgsmål:

1. Hvor mange timer er du i skole på en gennemsnitshverdag?
2. Har du fritidsjob? Hvis ja, hvor mange timer på en gennemsnitsdag?
3. Hvor mange timer er du sammen med dine kammerater hver dag?
4. Hvor mange timer er du hjemme på en gennemsnitsdag?
Hvor mange timer bruger du på:
 - ▶ computer?
 - ▶ internet?
 - ▶ video?
 Hvad laver du ellers?
5. Hvor mange timer sover du hver dag?
6. Hvor længe er din far på arbejde på en almindelig hverdag?
7. Hvor længe er din mor på arbejde på en almindelig hverdag?

Din døgnrytme 2

7egn ind på urskiven, hvad du typisk laver døgnet igennem. I hvert „lagkagestykke“ skriver du nogle stikord. Du kan for eksempel skrive i parentes, hvad du typisk laver i weekenden.

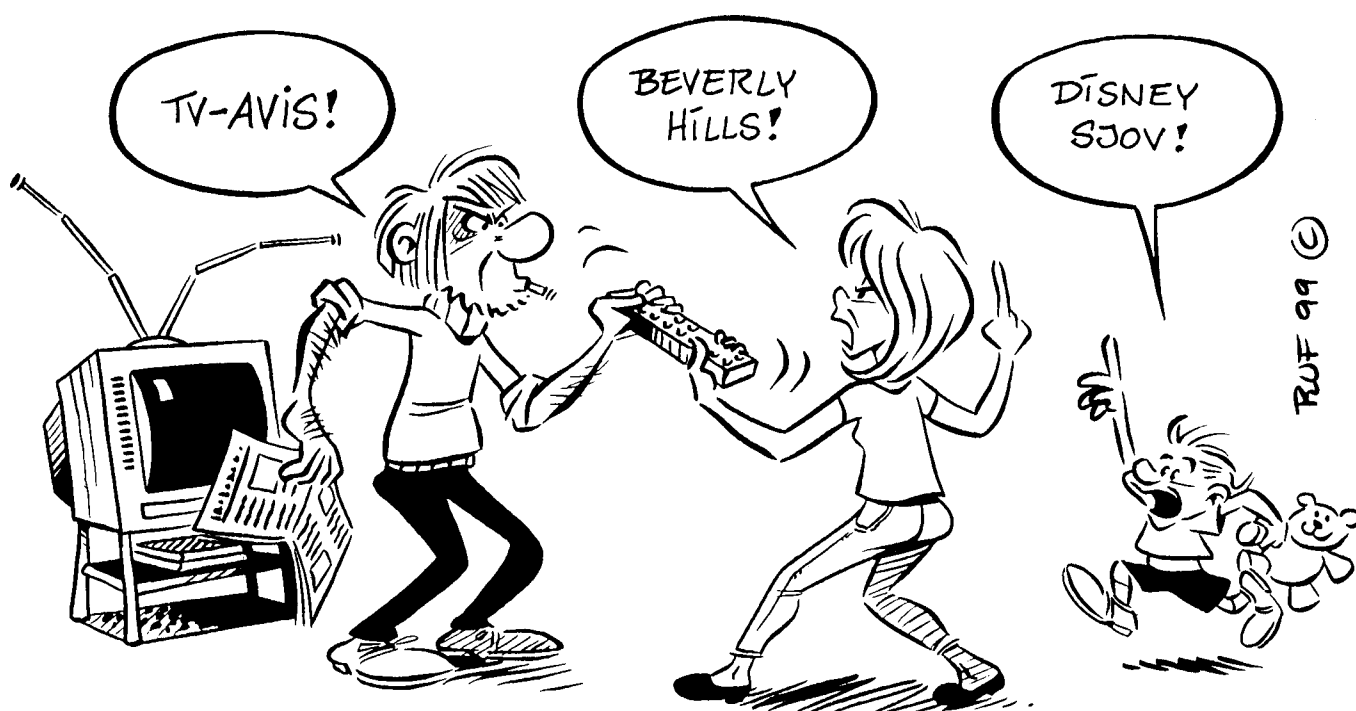


Spørgsmål:

1. Hvor mange timer er du sammen med dine forældre en almindelig hverdag?
2. Er det vigtigt, at I spiser sammen i familien? Hvis ja, hvorfor?
3. Holder I „madro“, eller taler I sammen, når I spiser?
4. Hvor meget er du sammen med dine forældre i hverdagen – udover spisetiderne?
5. Hvad kunne du tænke dig at lave i fritiden med en af eller begge dine forældre?
6. Mener du, at dine forældre i hverdagen er sammen med dig længe nok til at opdrage dig? Hvis du synes, at dine forældre skal være mere sammen med dig, hvordan kunne det så lade sig gøre?
7. Hvornår er det rimeligt, at man i din alder går i seng om aftenen? (Hverdag og weekend).
8. Er det vigtigt, at dine forældre ved, hvor du er? Hvis ja, hvorfor?

Livet i din familie

Hvordan er livet i din familie? På dette ark er der nogle spørgsmål, som du kan bruge til at tænke over, hvad I laver sammen derhjemme. Her skal du også løse opgaven både for hverdag og weekend.



Spørgsmål:

1. Hvor meget bestemmer tv, video og computer over jeres familieliv?
2. Ser du de samme programmer i tv, som dine forældre? Hvorfor/hvorfor ikke?
3. Hvad foretager du dig sammen med din far eller mor – eller med dem begge?
4. Hvis du har søskende, føler du så, at de er i vejen for dig? Foretager du dig noget med dine søskende? Hvad?
5. Tager jeres familie på ferie sammen?
Som regel?
Af og til?
Aldrig?
6. Har I husdyr? Hvem passer det/dem?
7. Fortæl, hvem der laver hvad derhjemme.

Livsstil

7 ag en grundig snak i klassen om, hvad I forstår ved livsstil.

1. Vælger man selv helt frit sin livsstil?
2. Beskriv din egen livsstil.
3. Er din livsstil forskellig fra dine klassekammeraters?
4. Hvilken livsstil har I i jeres klasse?
5. Hvordan er jeres forældres livsstil?
6. Er der en særlig livsstil, som er fælles for jeres generation?
7. Er der forskel på mænds og kvinders livsstil?
8. Har forskellige samfundsgrupper forskellig livsstil?
9. Hvorfor er der forskel på folks livsstil? Er det kun på grund af deres eget valg?
10. Kan man vælge livsstil på grund af gruppepres?
11. Vælger nogle livsstil for at ligne andre?
12. Er der en sammenhæng mellem kriminalitet og livsstil?

SKA' DO
HA' TÆSK?



NÅ, HVA' SÅ?
HVA' SÅ, HVA'?



Klassens livsstil

Hvordan er jeres classes livsstil?

Har jeres klasse en bestemt livsstil?
Tænk på, hvordan I har det i klassen, hvem
leger og arbejder I sammen med?
Hvilke klasseregler har I?
Hvilke behov er vigtige at få opfyldt for at
trives i klassen?

Skriv alle ideerne op på tavlen. Er der nogle
af ideerne, som I kunne ændre på? Hvad ville
det betyde for klassens og den enkeltes leve-
vilkår?



Valg og konsekvenser

Baggrund til læreren 63 (findes til eleverne som kopiark 33, side 68)

Hvad styrer moralen i samfundet? 63

Børn, moral og lovene 63

Du vælger selv 64

Jeg forbereder mig ved at vælge (kopiark 34) 64

Opgave: Valgets mange trin 65

Opgave: Valgtrin i en beslutning fra mit eget liv 65

Rollespil 65

Valgtræet (kopiark 35) 65

Regler 65

Klassens regler (kopiark 36) 65

Konsekvenser 65

Kriminalitet og konsekvens (kopiark 37) 66

Erstatningspligt 66

Mobning 66

Personlighed i forhold til ensretning (kopiark 38) 67

Hvem bliver mobbet? (kopiark 39) 67

Du skal ikke tro, at du er noget (kopiark 40) 67

Hvad kan man gøre ved mobning? (kopiark 41) 67

Positiv identitet (kopiark 42) 67

Klassens positive tænkning (kopiark 43) 67

Baggrund til læreren

Valg og levevilkår hænger sammen, ligesom der også er en forbindelse mellem valg og livsstil. Man vælger ikke bare frit. De fleste er afhængige af en gruppes normer og holdninger, og hele ens baggrund og hverdag er med til at præge ens holdning til mange ting.

Forskning i, hvordan børn udvikler kompetence til at kunne orientere sig og begå sig i samfundet, opererer med fire arenaer, hvor denne kompetenceudvikling foregår. De fire arenaer er: Hjemmet, skolen, fritidslivet og kammeraterne (gruppen). Børn udvikler og orienterer sig først og fremmest i forhold til disse fire arenaer, og deres dømmekraft og evne til at vælge afhænger af, at det lykkes dem at afprøve sig selv i en tryk sammenhæng.

Hvis det af en eller anden grund ikke kan lade sig gøre at begå sig på de fire arenaer, kan det få alvorlige konsekvenser for barnets udvikling – følelsesmæssigt, socialt og uddannelsesmæssigt. Hvis børn og unge skal opnå kompetence til at foretage de rigtige valg for dem selv, er det vigtigt, at de professionelle, der har med dem at gøre, skifter indfaldsvinkel til kontakten med børnene og de unge.

I dag er mange professionelle tilbudsorienterede i deres tilgang til børn og unge. Man fokuserer på, om der nu er tilbud nok til alle. I stedet er det nødvendigt at være mere relationsorienteret. Man skal være med til at sørge for, at også de cirka 20 procent af de unge, som er i risikogruppen for at blive kriminelle, får en voksenkontakt og nogle rammer, der sætter dem i stand til at forholde sig til de fire arenaer. På den måde er der større chance for, at også disse børn og unge får en chance for at udvikle kompetence til at vælge det gode liv frem for et liv i kriminalitet og/eller misbrug.

Hvad styrer moralen i samfundet?

I dagligdagen er moral ofte en vurdering af, hvad folk gør, snarere end hvad de siger. Hvis nogen siger ét og gør noget andet, kalder vi det dobbeltmoral. I dette materiale bruges ordet mere bredt. Moral skal forstås som opfattelsen af, hvad der er rigtigt og forkert. Moral er med andre ord den enkeltes vurdering af, hvad man bør gøre og ikke gøre i konkrete situationer.

Ovenfor er der gjort rede for, hvordan børn udvikler kompetencer til at foretage de „rigtige valg“, forstået som de valg, der fører til

et godt liv. Dette skal forstås som et godt liv for én selv – et liv, hvor man er glad og tilfreds med tilværelsen, og hvor man lever i harmoni med sig selv og sine omgivelser, herunder samfundet som sådan.

Moral udvikles således i forhold til den kompetenceudvikling, som hver enkelt gennemløber i hjemmet, skolen, fritidsordningen og blandt kammeraterne. Men moral har også tæt sammenhæng med den almindelige samfundsudvikling, og den enkeltes moral må hele tiden forholde sig til de generelle tendenser i samfundet.

Børn, moral og lovene

„Med lov skal land bygges“ står der i den berømte fortale til Jyske Lov fra 1241, men uden at have moralen i ryggen er loven ilde stedt. Selvom man indfører nok så megen kontrol og hårde straffe kommer man ikke langt med loven alene. Der skal også være vilje hos den enkelte borger til at overholde loven.

Som i andre nordeuropæiske lande har moralen været streng – lovlydigheden er en del af den protestantiske etik. Man kan hævde, at brud på loven således ofte er sket i en form for nødværge, for eksempel på grund af fattigdom. Helt så enkelt er billedet naturligvis ikke. Men man går næppe for vidt ved at sige, at respekten for loven ikke er den samme i dag som for blot en generation siden. Mange vil mene, at det er en god ting - blind lovlydighed hører et langt mere autoritært samfund til end vores. I dag er det måske i højere grad med den enkeltes dømmekraft og ansvarsfølelse at land skal bygges.

Moralbegrebet bringes på bane i dette materiale, fordi det er vigtigt at fortælle børn og unge, hvad vi voksne mener er rigtigt og forkert. De voksne, som har kontakt med børn, har et ansvar for at medvirke til at udvikle børnenes moral i forhold til vores omgang med hinanden, og i forhold til den måde, hvorpå vi forholder os til omgivelserne og samfundet.

Børns moral og dermed deres opfattelser, af, hvad der er rigtigt og forkert, udvikles jo ikke af sig selv, men præges af de holdninger, børnene møder gennem deres opvækst.

Kopiark 33 gengiver noget af det ovenstående i bearbejdet form til eleverne.

Du vælger selv

I dette kapitel finder du en række konkrete ideer og øvelser til arbejdet med emnet Valg og konsekvenser. Gennem øvelserne får eleverne større bevidsthed om, hvad der styrer vores valg, og hvilke konsekvenser, valgene kan få.

I det følgende står noget baggrundsstof, som først og fremmest retter sig mod læreren. Desuden finder du beskrivelserne til de enkelte øvelser. Nogle beskrivelser af øvelser findes kun til læreren, mens der til andre øvelser hører kopiark, som kan uddeles til eleverne. Bagest i kapitlet finder du de kopiark, der nævnes under de forskellige øvelser.

For at kunne bestemme over sit eget liv og vide, hvad man vil og ikke vil, skal man kunne vælge – kunne sige nej eller ja. At vælge

betyder, at man selv vil ændre på noget. Nogle gange synes man, at man har valgt rigtigt. Andre gange finder man ud af, at det alligevel skulle være på en anden måde. Et valg kan næsten altid gøres om. Men det er det samme arbejde at ændre et valg, som første gang man beslutter sig.

Jeg forbereder mig ved at vælge (kopiark 34)

Læreren gennemgår en række faktorer, som indgår i en valgsituation. Både fortid, nutid og fremtid er vigtige for valget, ligesom påvirkninger og forudsætninger kan komme både inde fra den enkelte person og fra omgivelserne. I skemaet herunder (figur 6) står nogle faktorer til inspiration. Læreren vælger nogle herfra og bearbejder dem i forhold til elevernes niveau.

Figur 6: Jeg forbereder mig ved at vælge (kopiark 34)

	Indefra	Udefra
Fortid	Holdninger Normer Forventninger	Omstændigheder Forventninger Nødvendigheder Betingelser Fakta – viden
Nutid	Dit eget valg Identitet Krav Sorg – smerte – glæde Selvbevidsthed Jordforbindelse Lette/svære løsninger Spænding/sjov Ansvar Beslutninger Fantasi Dig selv i centrum	Gruppepres Relation til andre Konsekvenser Spænding Krav
Fremtid	Visioner – drømme Fantasi – sjov Mål Spænding Krav	Nødvendighed Konsekvenser Spænding Krav

Opgave: Valgets mange trin

I et valg er der ofte mange trin. Hvis man for eksempel har besluttet, at du vil holde en fødselsdagsfest, skal man igennem mange overvejelser først:

- ▶ Hvem skal med?
- ▶ Hvor skal festen holdes?
- ▶ Hvad skal I spise?

I klassen kan eleverne selv fortsætte listen over overvejelser.

Opgave: Valgtrin i en beslutning fra mit eget liv

Eleverne beskriver to og to de valg, der kan være i en beslutning fra deres eget liv. For eksempel:

- ▶ Valg af fritidsinteresse
- ▶ Valg af emnearbejde i klassen
- ▶ Valg af, hvilken kammerat eller veninde, man vil være sammen med i weekenden
- ▶ Valg af, hvilken kammerat eller veninde, man vil på ferietur med
- ▶ Valg af konfirmation eller ej
- ▶ Valg af uddannelse.

Bagefter fremlægger de for klassen, hvad de er kommet frem til.

De valg, vi træffer, hænger ofte sammen med de mennesker vi kender, det sted vi bor, de reklamer vi ser og så videre. Alt omkring os påvirker os og betyder noget, når vi vælger. For eksempel vælger mange ofte tøj ud fra, hvad der er moderne. Det er de færreste, der tør klæde sig på deres egen måde – hvorfor egentlig?

Rollespil:

Prøv at spille disse situationer igennem i klassen. Snak om, hvorfor man vælger, som man gør. Prøv også at bestemme, hvilken betydning jeres valg får. Find selv på andre situationer fra jeres hverdag med forskellige valgmuligheder.

1. I har spillet bold på gangen uden for klasselokalet. En af loftspladerne er faldet ned. I vælger:

- ▶ at fortælle det til jeres lærer
- ▶ ikke at fortælle det.

2. Du hygger dig med en ven eller veninde hjemme på dit værelse. En klassekammerat ringer og vil gerne være sammen med dig. Du vælger:

- ▶ at sige ja
- ▶ at sige nej.

3. I har emnearbejde i klassen, og du er kommet i gruppe med to, du gerne vil arbejde sammen med. De andre vil arbejde med noget andet, end du har lyst til. Du vælger:

- ▶ at rette dig efter dem
- ▶ at komme med dit forslag.

4. I har gang i en leg i skolegården. To klassekammerater kommer og vil være med. De får lov, men inden længe bestemmer de reglerne. Du vælger:

- ▶ at rette dig efter dem
- ▶ ikke at rette dig efter dem.

Valgtræet (kopiark 35)

Gennem arbejdet med valgtræet i forhold til forskellige valgsituationer bevidstgøres eleverne om den kæde af valg, som et enkelt valg fører med sig. Hver enkelt elev laver selv et valgtræ ud fra en allerede gennemlevet kæde af valg. Øvelsen kan også foretages med et valg, som er aktuelt eller fremtidigt, for eksempel valg af fritidsinteresse eller uddannelse.

Regler

Regler er også resultater af valg. Folketinget har valgt, hvilke love, de vil vedtage. Skolen har valgt, hvilke regler, der gælder for lærere og elever. Forældrene vælger (måske sammen med deres børn), også en række forskellige regler, der gælder i familien. Nogle af disse regler gælder ikke for alle. Også mange andre steder i samfundet er der regler, som nogen har valgt.

Klassens regler (kopiark 36)

Øvelsen kan udføres i par, grupper eller hele klassen sammen. Der afsluttes dog altid med en klassesamtale af, hvilke klasseregler, man bør have. Klassen kan som konklusion vedtage et sæt regler, som kopieres til alle elever og skrives på en plakat, der hænges op i klasselokalet.



Konsekvenser

Alle valg har konsekvenser. Det vil sige, at når man vælger en af flere muligheder, sker der noget ganske bestemt (for én selv og ofte også for omgivelserne). Det kan nogle gange være svært at overskue, hvad konsekvenserne af ens valg vil blive.

Nogle gange kan man så bagefter meget tydeligt se, hvad ens valg betød. Men til andre tider kan det også være svært at sige, at det og det netop skyldes, at man valgte sådan og sådan. Det kan jo skyldes mange andre ting. Som regel har man dog bagefter en ide om, hvad ens valg betød. For én selv, i hvert fald. For ens valg betyder jo ofte også noget for andre, og det er måske ikke helt så nemt at gætte sig til, med mindre man kan spørge dem.

Ikke at vælge har også konsekvenser. Hvis man lader stå til uden at tage stilling, vil tingene jo udvikle sig alligevel. Derfor er det også et valg at lade være med at vælge. Skal man for eksempel være sammen med den ene eller den anden kammerat? Ja, hvis ikke man vælger, sker der noget alligevel. Måske er man så sammen med begge, måske ingen af dem, måske bliver den ene sur over, at man ikke vil vælge osv. Mulighederne er mange, men konsekvenser har det at man ikke valgte. Eller der springer et vandværk, og vandet fosser ud i køkkenet. Skal man ringe til mor på arbejdet – eller til Falck – eller til viceværten – eller...? Hvis man ikke vælger, får det ret voldsomme konsekvenser!

Kriminalitet og konsekvens (kopiark 37)

Kriminalitet har mange konsekvenser. Skemaet kan bruges som udgangspunkt for en samtale i klassen om de forskellige regler for indgreb og de mere svævende konsekvenser, som kan være alvorlige nok.



Erstatningspligt

Selvom man er barn og under den kriminelle lavalder på 15 år, kan overtrædelse af loven godt få følger langt frem i tiden. Ødelægger man noget, risikerer man nemlig selv at skulle betale erstatning. Det gælder både, hvis man laver hærværk og hvis man, uden at tænke sig om, kommer til at ødelægge noget. Mange

tror, at det er ens forældre, der skal betale for ødelæggelserne, men det er ikke rigtigt. Erstatningen skal betales af én selv, enten med det samme eller når man bliver voksen og begynder at tjene penge.

Når det går rigtig galt, kan man komme til at hænge på en kæmpegæld, som kan være næsten umulig at komme ud af. Det viser eksemplet fra avisartiklen, hvor en dreng skulle betale over 300.000 kr. i erstatning, fordi han som tolvårig havde været letsindig med tændstikker.



Mobning

Det kan være sjovt at drille hinanden. Det er noget, de fleste kammerater gør. Og som regel bliver man heller ikke særlig sur, når nogen driller én – i hvert fald ikke så længe det er i en god mening. Og man ellers har det fint sammen.

Mobning er, når drilleriet bliver ondt. Når det går ud over nogen, der bliver holdt udenfor. Det kan være en enkelt, det går ud over, eller det kan være en gruppe. Men der er altid mindst to, der mobber.

Børn, der har det godt med sig selv, mobber som regel ikke. Når man mobber, er det nemlig ofte fordi man synes, at man ikke selv er noget. Børn, der hører deres forældre fordømme andre, lærer selv at gøre det samme.

Ordet mobning kommer fra det engelske ord mobbing. Det betyder noget i retning af at overfalde i flok, og det er jo netop det, man gør, når man mobber. Også selvom man ikke direkte er voldelige. Det kan være svært at sige, om nogen bliver mobbet, eller om de bare er ofre for grove drillerier. Men det er egentlig også lige meget. Dem, det går ud over, synes jo, det er ubehageligt. Lige meget, hvad man kalder det.

Faktisk er det tit sådan, at almindeligt drilleri udvikler sig til mobning. I starten synes

„ofrene“ måske også, det er (lidt) sjovt, men efterhånden bliver drillerierne mere ondskabsfulde, og så er det ikke sjovt længere.

Det kan være mobning, at der bliver råbt ting ad én. Men det kan også være mobning, hvis alle lader som om, man er luft. Jo ældre man bliver, jo mere raffineret bliver mobningen som regel. I stedet for at slå, benytter man sig mere af psykisk vold. Det vil sige, at man er led over for dem, man mobber.

Personlighed i forhold til ensretning (kopiark 38)

Eleverne udfylder kopiark 38 enkeltvis eller i grupper, eller spørgsmålene kan bruges som udgangspunkt for en klasses Diskussion om personlighed og ensretning.

Hvem bliver mobbet? (kopiark 39)

Det er ofte dem, der er lidt anderledes, der bliver mobbet. Her er nogle kendetegn, som kan gøre, at man bliver mobbet:

- ▶ ser anderledes ud
- ▶ går anderledes klædt
- ▶ kommer fra et andet sted
- ▶ opfører sig anderledes
- ▶ interesserer sig for en anden slags musik
- ▶ har nogle andre fritidsinteresser
- ▶ er dårligst i timerne
- ▶ er bedst i timerne
- ▶ er troende
- ▶ går med briller
- ▶ er for tyk.

Nogle børn kan nærmest selv „invitere“ til at blive mobbet. Det er især børn, der er svage og usikre eller som reagerer voldsomt på små provokationer. Det er jo ikke fordi, de beder om at blive mobbet, men alligevel får andre lyst til at mobbe netop dem.

Du skal ikke tro, at du er noget (kopiark 40)

Ud fra forfatteren Axel Sandemoses „Jantelov“ diskuterer klassen, om Janteloven i en eller anden form også gælder her. Hvorfor er det sådan? Bagefter formulerer klassen i fællesskab et positivt modstykke til Janteloven.

Hvad kan man gøre ved mobning? (kopiark 41)

Mobning er noget, der sker i en gruppe, og derfor er det også meget naturligt, at man prøver at gøre noget ved det i gruppen. For ti år siden spurgte undervisningsministeren elevrådene på alle landets skoler, hvad de ville foreslå for at komme mobning til livs. Her er nogle punkter, der viser hvad de svarede:

- ▶ tale sammen
- ▶ tale med klasselæreren om problemet
- ▶ tage emnet op i klassens time
- ▶ lave featureuge på skolen om mobning
- ▶ temadage med trivsel m.v.

- ▶ hjælpe den, der mobber
- ▶ gribe ind, når det sker – ikke være passiv
- ▶ projektarbejde på tværs af klasser
- ▶ aktivitetsmuligheder i frikvarter
- ▶ tale med mobberens forældre
- ▶ undgå store skoler
- ▶ opdeling af skoler i mindre enheder
- ▶ lave rollespil om emnet
- ▶ indføre skoleuniform
- ▶ undgå vikarer

Med udgangspunkt i listen diskuterer eleverne, hvad man kan gøre ved mobning. Hvilke ideer er særligt brugbare i netop vores klasse?

Positiv identitet (kopiark 42)

Kopiarket giver nogle anvisninger på, hvordan eleverne kan blive klar over klassens og skolens klima og hvordan klimaet fremmer eller hæmmer den enkeltes positive identitet.

Klassens positive tænkning (kopiark 43)

Fire ideer til at styrke den positive tænkning i klassen. Den fjerde ide er samtidig en slags „facitliste“ til omformuleringen af Janteloven. Det bør dog understreges, at den ene formulering kan være lige så god som den anden.



Du vælger selv



Hver eneste dag er fuld af en masse situationer, hvor man skal vælge. Det kan være helt små valg, for eksempel om man vil købe sig en kage eller ej. Men også lidt større valg kommer man ud for i dagligdagen. Vil jeg læse lektier eller hellere se filmen i fjernsynet? Der ligger en tyver, som en af mine klassekammerater må have tabt – skal jeg spørge, hvem det er, eller tage den selv?

Nogle valg er mere langsigtede. Vil jeg gå til håndbold, hvilket valgfag skal jeg vælge, vil jeg blive ved med at være ven med NN?

Selvom valget er ens eget, vælger man ikke bare frit. De fleste er mere eller mindre afhængige af, hvad forældre eller kammerater mener. Hele ens baggrund og hverdag er med til at præge ens holdning til mange ting.

Der er forskellige "lærepladser", hvor man øver sig i at vælge. Det er især hjemme, i skolen, i fritidsaktiviteterne og blandt kammeraterne. Det er vigtigt, at man kan lære at klare sig de fire steder, hvis man skal have det godt med sig selv. Når man bliver i stand

til at tage de valg, som er rigtige for én selv, får man bedre mulighed for at blive glad og tilfreds med tilværelsen og få et liv, hvor man lever i harmoni med sig selv og sine omgivelser. Det er også et liv, hvor man ikke er på kant med loven og dermed samfundet.

NÅR MAN SKAL VÆLGE, kommer man ikke uden om at tage stilling til, hvad der er rigtigt og forkert. Denne holdning til rigtigt/forkert kaldes for moral. Man kan altså sige, at moral er ens egen holdning til, hvad man bør gøre og ikke gøre i en situation.

Ens egen moral påvirkes også af andres moral. Den hænger også tæt sammen med, hvordan samfundet udvikler sig. På et bestemt tidspunkt kan det for eksempel være, at de fleste mener, at sort arbejde er i orden. Ti år senere er alle måske enige om, at man *ikke* kan tillade sig at lave sort arbejde, fordi man snyder staten for skat. Noget lignende gælder folks holdning til at køre over for rødt, købe hælervarer og en lang række andre ting.

Jeg forbereder mig ved at vælge

Man vælger aldrig bare „ud i den blå luft“. Ens valg hænger sammen med, hvad der er sket i fortiden, hvordan situationen er lige nu og hvad man gerne vil i fremtiden. I skemaet kan der stå nogle stikord, der beskriver noget, der er vigtigt for at vælge. Det kan være forskellige påvirkninger eller andre forudsætninger, som man har.

Nogle valg er store, andre små. Forskellige valg har meget forskellige konsekvenser. Konsekvenser er det, der kommer til at ske på grund af valget.



	Indefra	Udefra
Fortid		
Nutid		
Fremtid		

Valgtræet

Hvorfor vælger vi, som vi gør? En beslutning eller et valg åbner for nye beslutninger eller valg, og samtidig udelukkes andre valgmuligheder.

Det mest simple valg indeholder to muligheder: ja eller nej.

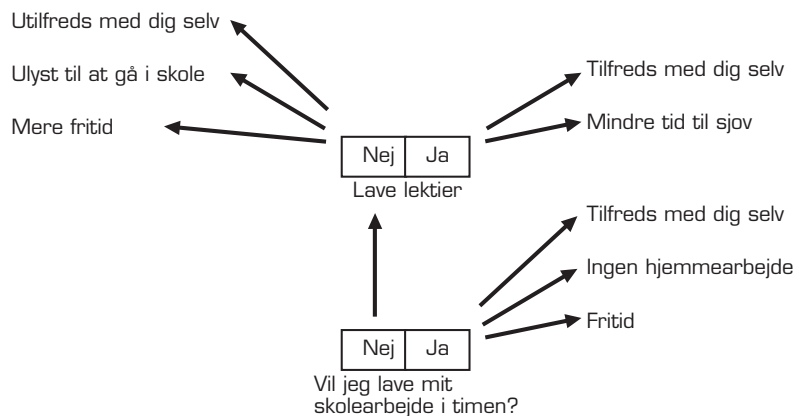
Ikke alle valg er frie. Nogle gange føler man sig tvunget til at vælge noget bestemt. Man synes måske, at vilkårene bestemmer, at man er nødt til at vælge sådan. Man kan også føle sig presset af andre.

Hvis man lader sig presse af andre, lader man faktisk de andre vælge for sig. Senere kan det blive meget svært at vælge om igen, fordi man „hænger på den“ over for de andre. På den måde kan der være tale om et farligt valg.

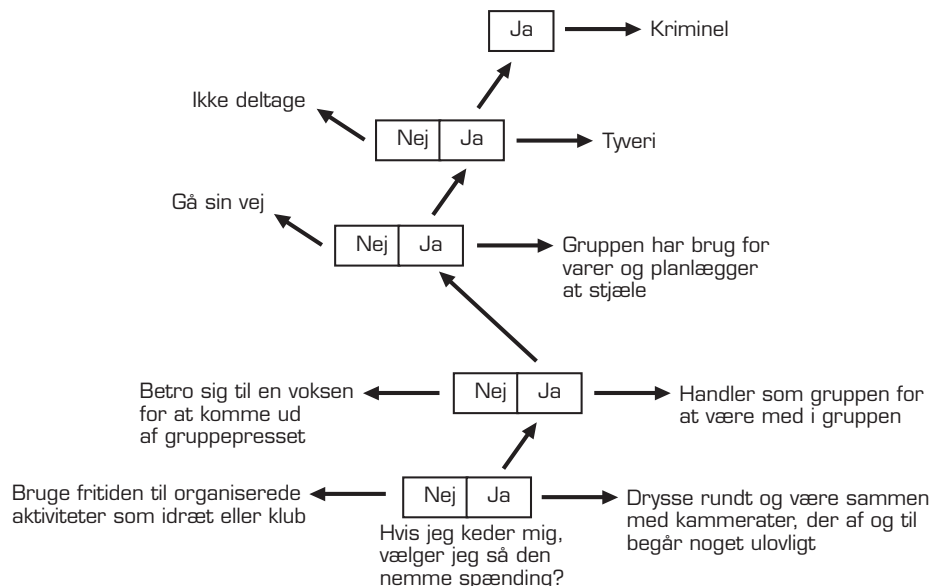


Andre valg er mere ufarlige, selvom de godt kan have stor betydning for én selv.

Det ufarlige valg:



Det farlige valg:



Klassens regler



Når man vælger at lave nogle klasse-regler, er det for at skabe nogle rammer, som både elever og lærere kan være sammen i. Og det er for at få regler for, hvordan man skal opføre sig over for hinanden.

1. Lav en liste over regler, der kan give et godt arbejds- og klassefællesskab.
2. Sammenlign jeres regler med listen, der stammer fra en 7. klasse. Overvej, om I har glemt noget, eller om noget fra 7. klassen er overflødigt.
3. Diskuter en gang imellem, om der er nogle af reglerne, som det kniber for jer at overholde.
Hvad vil I gøre ved dét?
Hvem skal gøre hvad?
Hvornår skal det gøres?
Hvem skal sørge for at fastholde aftalen?

Eksempler på regler fra en 7. klasse:

Klassens regler

- ▶ Man kommer til tiden
- ▶ Man afleverer opgaver og lignende til tiden
- ▶ Man har ikke overtøj på i timen
- ▶ Alle bør kunne samarbejde med alle
- ▶ Alle skal være ærlige
- ▶ Man retter sig efter fælles beslutninger
- ▶ Man skal kunne tage imod en besked, der henvender sig til alle
- ▶ Alle skal opføre sig pænt over for klassekammerater og lærere
- ▶ Alle skal arbejde aktivt, når nogle problemer skal løses
- ▶ Man overholder aftaler
- ▶ Man arbejder aktivt med i timerne
- ▶ Ingen må dominere på andres bekostning
- ▶ Man venter tålmodigt, hvis en kammerat har svært ved at finde et svar
- ▶ Man spilder ikke hinandens tid
- ▶ Alle har ansvaret for at drage alle ind i diskussionerne
- ▶ Alle har ret til at sige sin mening – og til at blive lyttet til
- ▶ Ingen må afbryde en andens forklaring
- ▶ Ingen må gøre nogen til grin
- ▶ Man skal holde op med at drille, når den, der bliver drillet, beder om det
- ▶ Man skal hygge sig med alle klassekammeraterne i frikvarteret – og ikke kun med vennerne.

Kriminalitet og konsekvens



Kriminalitet har mange konsekvenser. I dette skema kan du se, hvilke konsekvenser, der kan komme på tale på forskellige alderstrin.

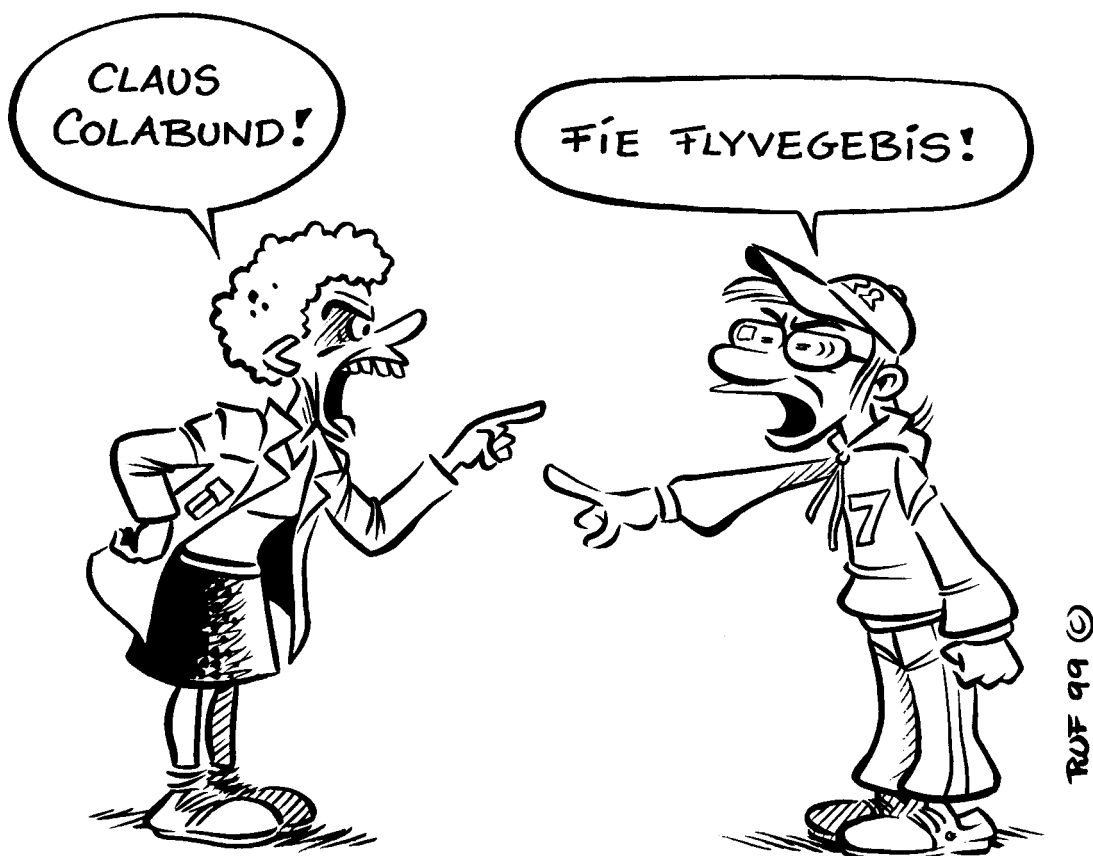
Nogle konsekvenser, for eksempel „stempling“ som kriminel eller at man ikke er til at stole på, kan være alvorlige nok, selv om man ikke direkte bliver straffet eller skal betale erstatning.

Hvad sker der?	0 år	Cirka 8 år	15 år	18 år
Politi				
Socialforvaltning				
Straf/dom i retten				
Kriminalforsorgen				
Straffeattest				
Erstatning				
Samvittighed				
Stempling				

Personlighed og ensretning

Spørgsmål:

1. Kalder I hinanden ved øgenavne?
2. Hvis du bliver kaldt noget andet end dit rigtige navn, kan du så godt lide det? Hvorfor/hvorfor ikke?
3. Hvorfor får nogle øgenavne/andre navne?
4. Vil du helst ligne de andre? Hvorfor/hvorfor ikke?
5. Tør du altid have og give udtryk for dine egne meninger?
6. Hvad kan der ske, når nogen kommer med deres egne meninger (som ikke er de samme som flertallets meninger)?
7. Går det lettest, når man kommer med sine meninger på „den rigtige“ måde?
8. Hvad er flokmentalitet?.



Hvem bliver mobbet?

Det er ofte dem, der er lidt anderledes, der bliver mobbet. Her er nogle kendetegn, som kan gøre, at man bliver mobbet:

- ▶ ser anderledes ud
- ▶ går anderledes klædt
- ▶ kommer fra et andet sted
- ▶ opfører sig anderledes
- ▶ interesserer sig for en anden slags musik
- ▶ har nogle andre fritidsinteresser
- ▶ er dårligst i timerne
- ▶ er bedst i timerne
- ▶ er troende
- ▶ går med briller
- ▶ er for tyk
- ▶ osv.

Nogle børn kan nærmest selv "invitere" til at blive mobbet. Det er især børn, der er svage og usikre eller som reagerer voldsomt på små provokationer. Det er jo ikke fordi, de beder om at blive mobbet, men alligevel får andre lyst til at mobbe netop dem.



Du skal ikke tro, at du *er* noget



Mange børn (og også voksne) er bange for, at de er "forkerte". De er usikre på, om de nu også er helt "normale", altså sådan som de fleste andre. Hvis man har det sådan, kan det være fristende at hænge nogen ud, så man selv kan føle sig mere inde i varmen.

Det fik forfatteren Axel Sandemose til at skrive Janteloven, hvis 10 bud står herunder. Tænkter du nogle gange sådan om andre?

Måske var det en bedre ide at lave Janteloven om, så den blev positiv i stedet. Prøv selv at foreslå en ny og bedre udgave af Janteloven. Hvad mener du, der skulle til, for at den *positive* "Jantelov" kom til at gælde?

Janteloven

1. Du skal ikke tro, at du *er* noget.
2. Du skal ikke tro, du er lige så meget som *os*.
3. Du skal ikke tro, du er klogere end *os*.
4. Du skal ikke bilde dig ind, at du er bedre end *os*.
5. Du skal ikke tro, du ved mere end *os*.
6. Du skal ikke tro du er mere end *os*.
7. Du skal ikke tro, at *du* duer til noget.
8. Du skal ikke le af *os*.
9. Du skal ikke tro, at nogen bryder sig om *dig*.
10. Du skal ikke tro, du kan lære *os* noget.

Den *positive* "Jantelov"

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____

Hvad kan man gøre ved mobning?

Mobning er noget, der sker i en gruppe, og derfor er det også meget naturligt, at man prøver at gøre noget ved det i gruppen. For ti år siden spurgte undervisningsministeren elevrådene på alle landets skoler, hvad de ville foreslå for at komme mobning til livs. Her er nogle punkter, der viser hvad de svarede:

Hvad synes du? Og hvad med mobningen uden for skolen. Kan man bruge nogle af ideerne der?

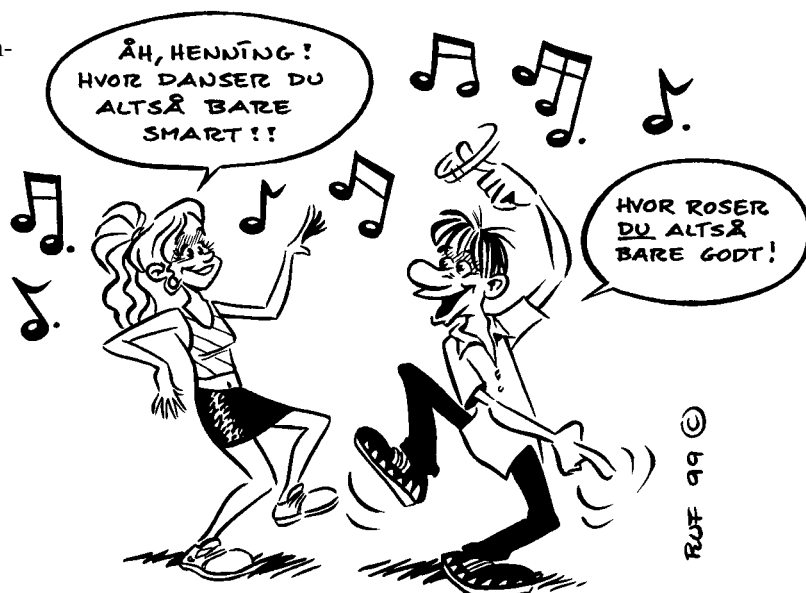
- ▶ Tale sammen
- ▶ Tale med klasselæreren om problemet
- ▶ Tage emnet op i klassens tid
- ▶ Lave temauger på skolen om mobning
- ▶ Temadage med trivsel m.v.
- ▶ Hjælpe den, der mobber
- ▶ Gribe ind, når det sker – ikke være passiv
- ▶ Projektarbejde på tværs af klasser
- ▶ Aktivitetsmuligheder i frikvarter
- ▶ Tale med mobberens forældre
- ▶ Undgå store skoler
- ▶ Opdeling af skoler i mindre enheder
- ▶ Lave rollespil om emnet
- ▶ Indføre skoleuniform
- ▶ Undgå vikarer.



Positiv identitet

En positiv identitet betyder, at man har det godt med sig selv og respekterer sig selv. En positiv identitet kræver, at nogle forudsætninger er opfyldt:

- ▶ Man skal føle selvværd og anerkendelse
- ▶ Man skal kunne give og modtage venskab
- ▶ Man skal have opfyldt sit behov for at lege og have det sjovt
- ▶ Man skal kunne beherske sig.



Opgaver:

1. Diskuter, om I er enige i de fire udsagn og om I kan bruge dem – for eksempel hvis I skal efterleve klassens regler.

2. Diskuter, om I i jeres klasse kan få en positiv identitet ved at prøve at gøre de fire forudsætninger til virkelighed?

3. Gruppearbejde:

- ▶ Nævn eksempler på situationer i skolen/klassen, hvor I føler selvværd og får anerkendelse
- ▶ Nævn eksempler, hvor I giver eller modtager – for eksempel venskab
- ▶ Hvor oplever I leg og sjov i skolen/klassen?
- ▶ Nævn situationer, hvor det er nødvendigt at beherske sig i skolen/klassen.

4. Følg klassens liv i en periode (time/uge/måned), og notér:

- ▶ når I roser hinanden
- ▶ når I giver og modtager venskab
- ▶ når I leger eller har det sjovt
- ▶ når I skulle beherske jer.

I kan for eksempel føre dagbog eller lave et afkrydsningsskema. Fordel opgaverne, så det bliver overkommeligt at gøre iagttagelser.

5. Diskuter jeres iagttagelser:

- ▶ Er der balance eller ubalance i klassen?
- ▶ Kunne I få det bedre ved at gøre noget af det, som I har iagttaget, på en bedre måde?
- ▶ Hvad vil I gøre?
- ▶ Hvorfor vil I gøre det?
- ▶ Hvem skal gøre det?
- ▶ Hvornår skal det gøres?
- ▶ Hvem sørger for, at aftalerne er overholdt?

Klassens positive tænkning



Opgaver:

1. Giv hinanden positive udsagn. Alle får papir og blyant. I en runde får hver især tre udsagn fra kammerater og lærer: „Du er god til...“, „Jeg kan godt lide, at/når du...“, som hver enkelt skriver ned. Det *skal* være positivt og ærligt ment. Man må for eksempel ikke skrive „Du er god til at lave ballade“.

2. Lav klassens „VI KAN“-plakat. Find frem til et slogan for klassen og lav en plakat, der illustrerer jeres slogan.

3. Dagens/ugens perle. Husk at lægge mærke til små og store gode oplevelser i klassen og hos klassens elever. De skrives ind i en lille bog eller på en seddel på opslagstavlen, eller klassen laver en „Ugens perle“-plakat.

4. Til højre står der et eksempel på en „selvværdslov“. Den kan også bruges som et eksempel på, hvordan „Den positive Jantelov“ fra kopiark 40 kunne se ud.

Selvværdsloven

1. Du skal tro, at du *er* noget
2. Du skal tro, at du er lige så meget som os
3. Du skal tro, at du er lige så klog som os
4. Du skal tro, at du er lige så god som os
5. Du skal tro, at du ved lige så meget som os
7. Du skal tro, at du *duer* til noget
8. Du skal le sammen med os
9. Du skal tro, at vi kan lide dig
10. Du skal tro, at du kan lære os noget.

Perspektiver

Baggrund til læreren 81 (findes til eleverne som kopiark 44, side 86)

Hvad vil du med dit liv? 82

Et godt liv 82

Det gode liv (kopiark 45) 82

Spørgeskemaundersøgelse (kopiark 46) 82

Et dårligt liv 82

Årsager til det gode eller dårlige liv (kopiark 47) 82

Hvorfor bliver man kriminel? (kopiark 48) 82

Hvornår er man kriminel? 83

Tip en 13'er om kriminalitet (kopiark 49) 83

Hvad er kriminelt? 83

De fleste har lavet gale streger (kopiark 50) 83

Find ud af volden (kopiark 51) 83

Retssystemet 83

Hvorfor straf? 84

Butikstyveri og hærværk 84

Hæleri 85

Misbrug 85

Baggrund til læreren

Unge er anderledes. De larmer, spiller, drikker, stjæler, støjer, bander, ryger, boller, sover, roder, dovner og slås. For meget, for højt, for hurtigt, for hårdt – forbudt! Det er hverken sundt, godt, fornuftigt, velopdraget, rimeligt, klogt, nyttigt eller lovligt.

Denne konflikt udspiller sig hver eneste dag året rundt på forsiden af landets aviser, i læserbreve, i familier, i socialforvaltninger, i skolen, i fritids- og ungdomsklubber og på politistationer. Det er en konflikt mellem god og dårlig opførsel, mellem høj og lav moral, mellem sund og usund levevis, mellem lovlighed og lovovertrædelse.

Konflikten har altid eksisteret, og det vil den formentlig blive ved med. Unge er anderledes og vil altid være i opposition til deres forældres generation. Tredivende års demokratisering og voksende medbestemmelse i skoler, institutioner og familier har ikke ændret meget på dét. Konflikten er derfor stadig et vigtigt led i forståelsen af, hvorfor unge giver "problemer" og anledning til særlige kriminal- og misbrugspræventive foranstaltninger.

De professionelle må gå ind i denne konflikt og sørge for, at den bliver håndteret mest hensigtsmæssigt – både af hensyn til de unge selv og af hensyn til det samfund, de indgår i og skal lære at begå sig i.

Samfundet forandrer sig meget hurtigt, og det uddyber konflikten mellem unge og voksne, fordi de voksnes erfaringer umiddel-

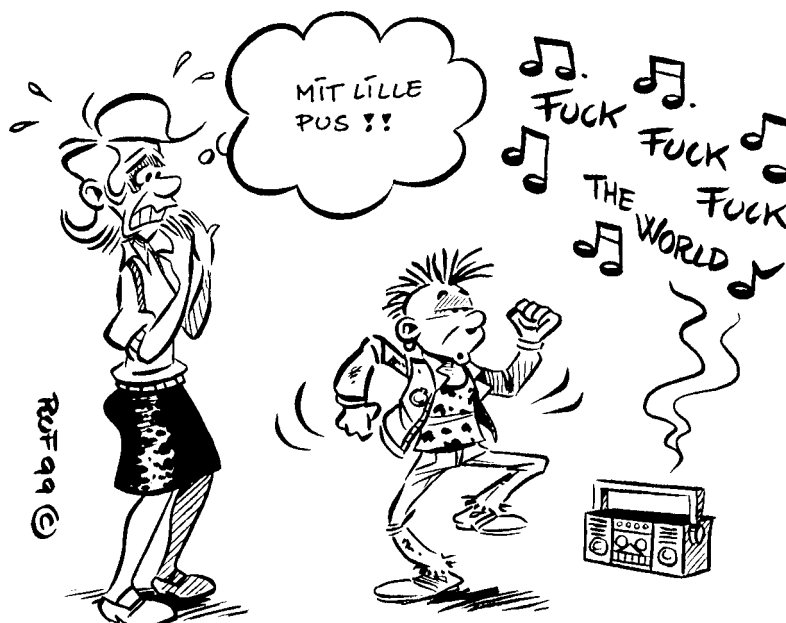
bart bliver mindre relevante for de unge. Samfundet er aldersopdelt, og de forskellige aldersgrupper befinder sig i hver deres nicher. De er ikke særlig meget i kontakt med andre aldersgrupper, og dette forhold danner basis for gensidig mistro og frygt, som igen kan give grobund for fordomme og konflikter.

Ungdomstiden begynder i dag tre-fire år tidligere end for blot en generation siden. Kærester, dans, mode og idoldyrkelse er udbredt blandt børn helt ned til ni-ti-års-alderen. Denne forskydning af ungdomskulturen medfører, at brug af rusmidler og kriminelle erfaringer i dag er områder, man skal være opmærksom på i forhold til børn i denne alder.

Den enkeltes liv kan betragtes som en række valg, hvis konsekvenser vi derefter må leve med. Vores identitet giver os en baggrund for at vælge. Levevilkårene og livsstilen danner rammen om valgene og bestemmes også af dem. Hvis man skal have mulighed for at præge sit liv i den retning, man ønsker, er det derfor nødvendigt, at man indimellem ser sit liv i et lidt længere perspektiv end det daglige.

Derfor lægger dette afsnit af bogen op til en diskussion af henholdsvis "det gode liv" og "det dårlige liv".

Kopiark 44 gengiver noget af det ovenstående i bearbejdet form til eleverne.



Hvad vil du med dit liv?

I dette kapitel finder du en række konkrete ideer og øvelser til arbejdet med emnet **Perspektiver**. Vi har tidligere i denne bog været inde på de drømme og ønsker, man kan have for sit liv (Hvem er jeg? – Drømme, side 21). I dette afsnit af materialet handler det bredt om de perspektiver, den enkeltes indstilling og valg kan have for fremtiden. Får man et godt liv, eller havner man i kriminalitet eller misbrug?

Mellem disse yderpunkter er der en stor gråzone.

Det kan i nogle tilfælde lade sig gøre at gå fra kriminalitet eller misbrug til et godt liv, men det er en svær og usikker vej. For at få et godt liv er det vigtigt, at man vælger det, der er godt for én selv – også på længere sigt. Nedenfor berøres nogle emner, som kan bruges til en diskussion om det gode/mindre gode liv. Desuden gives nogle faktaoplysninger om kriminalitet og om retssystemet.

I det følgende står noget baggrundsstof, som først og fremmest retter sig mod læreren. Desuden finder du beskrivelserne til de enkelte øvelser. Nogle beskrivelser af øvelser findes kun til læreren, mens der til andre øvelser hører kopiark, som kan uddeles til eleverne. Bagest i kapitlet finder du de kopiark, der nævnes under de forskellige øvelser.

Et godt liv

Hvad er egentlig et godt liv? Det er der mange meninger om, og det gode liv er da heller ikke noget bestemt. Man kan godt være syg, for eksempel handicappet, og alligevel synes, at man har et godt liv. Man udnytter måske de muligheder, man har, ud fra sine evner og forudsætninger.

Ligesådan kan man se ud til at have alle forudsætninger for et godt liv og dog være utilfreds eller endog ødelægge det for sig selv og andre.

Det er vigtigt at få eleverne til at tænke over, hvordan de har det, og at de eventuelt kan bearbejde eller undgå de negative oplevelser. Eleverne skal også opleve, at de selv er med i processen med at definere "det gode liv".

Det gode liv (kopiark 45)

Man kan udvikle elevernes formuleringsevne og tænkning om "det gode liv" gennem samtale, hvor der ikke er entydige svar.



Spørgeskemaundersøgelse (kopiark 46)

Spørgeskemaet besvares af hver enkelt elev, og læreren sammenfatter undersøgelsen, som kan danne baggrund for en diskussion af forskellige værdier, herunder forskel på drengenes og pigernes besvarelser.

Et dårligt liv

Ligesom det gode liv er det dårlige liv heller ikke noget, man kan beskrive på en helt bestemt måde. Men de fleste vil være enige om, at et liv i kriminalitet eller misbrug ikke er noget godt liv. Et liv, hvor man giver op og bare lader dagene gå, uden at have noget, man vil, er også et dårligt liv. Sådant liv kan føre til depression og måske endda til selvmord.

Årsager til det gode eller dårlige liv (kopiark 47)

Hvad er det, der betinger henholdsvis det gode liv og det dårlige liv? Med udgangspunkt i tegningerne kan man i klassen diskutere, hvad der grundlæggende skaber de to slags liv.

Hvorfor bliver man kriminel? (kopiark 48)

Figuren kan, ligesom kopiark 47, danne ramme om en samtale om, hvilke problemer der kan føre til kriminalitet.

Hvornår er man kriminel?

Er man kriminel, når man begår noget kriminelt? Eller er man det først, hvis man bliver opdaget? Eller måske først, hvis man bliver dømt? Det danske retssystem bygger på, at enhver er uskyldig, indtil det modsatte er bevist. Den regel er god, fordi den sikrer, at der virkelig skal være beviser eller meget stærke tegn på, at man faktisk har begået noget kriminelt, inden man kan dømmes for det.

Men det er jo set med samfundets øjne. Noget andet er, hvordan ens egen samvittighed ser ud. De fleste, der begår noget kriminelt, ved jo godt, at det er kriminelt. Og så er de vel i deres egen opfattelse kriminelle. Hvis de altså ikke mener, at de af en eller anden grund har en særlig "ret" til at bryde loven. Nogle grupper og bander udvikler et sæt normer, som de sætter højere end samfundets love. Det gælder for eksempel mange rockergrupper.

Tip en 13'er om kriminalitet (kopiark 49)

Eleverne udfylder tipskuponen, som giver et indtryk af, hvor meget de ved om kriminalitet.

Facit for tipskuponen er:

2-2-1-X (1997-tal)-1-2-X-X-X-1-2-2.

Tre fjerdedele af alle børn begår noget kriminelt, inden de er fyldt 18 år. Men det meste anses ikke for at være så alvorligt. For eksempel regnes mange overtrædelser af Færdselsloven for en forseelse og ikke en forbrydelse. Mange har også prøvet en enkelt gang at snuppe et stykke slik eller lignende i

Hvad er kriminelt?

En handling er kriminel, når den kan straffes efter straffeloven eller loven om euforiserende stoffer. Det gælder blandt andet drab, vold, røveri, tyveri, hæleri og hærværk. Straffeloven beskriver, hvilke handlinger der er forbudt, og hvilken straf man får, hvis man begår en forbudt handling.

Udover straffeloven findes der en række andre særlove, for eksempel skatte- og afgiftslovene og miljø- og arbejdsmiljølovene. Overtrædelser af disse love regnes også for kriminelle, men som regel er det ikke domstolene, der håndhæver særlovene. Det gør i stedet for eksempel told- og skattemyndighederne, Arbejdstilsynet, Miljøstyrelsen m.fl. Færdselsloven er også en særlov, men her er det altid politiet og retssystemet, der håndhæver loven.

en butik. Det er faktisk kriminelt, men de fleste regner ikke nogen for kriminel, hvis vedkommende en eller få gange har stjålet noget forholdsvis uskyldigt.

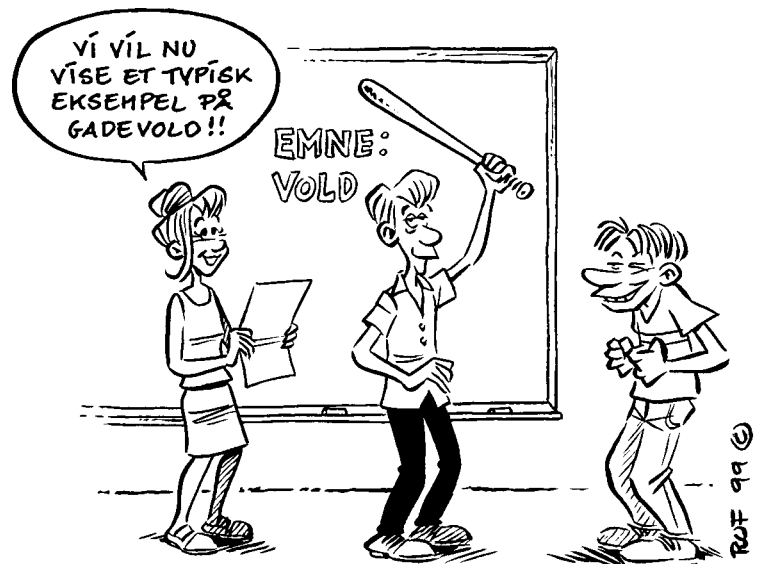
De fleste bliver slet ikke opdaget. Det gælder både dem, der begår en forseelse, og dem, der begår en mere alvorlig forbrydelse. Den kriminalitet, der enten ikke opdages eller ikke anmeldes, kaldes skjult kriminalitet. Den udgør måske 90 procent af den samlede kriminalitet. Det betyder, at det kun er 10 procent af kriminaliteten, der fremgår af statistikkerne.

De fleste har lavet gale streger (kopiark 50)

Sandsynligvis har alle i klassen gjort en eller flere af de ting, der står på listen. Men de fleste holder op igen, mens legen er god. Nogle af tingene på listen er mere alvorlige. Man kan sige, at det at gøre noget, man ikke må, spænder lige fra at tage sutten fra lillesøster til alvorlig kriminalitet, hvor man ender i Horsens Statsfængsel. Spørgsmålene på kopiarket kan lede diskussionen ind på, hvordan man forebygger, at nogle bliver kriminelle.

Find ud af volden (kopiark 51)

Eleverne sætter sig sammen i grupper og diskuterer de forskellige aspekter af emnet vold, der fremgår af kopiarket. Bagefter fremlægger grupperne deres synspunkter for resten af klassen.



Retssystemet

Det danske retssystem bygger på en tredeling af magten. Det står i Grundloven, som alle andre love skal passe sammen med. Grundloven blev første gang vedtaget i 1849

og senest ændret den 5. juni 1953. Grundlovsdag fejres stadigvæk, og derfor har danske skoleelever fri fra skole den dag.

Den lovgivende magt er Folketinget, og her vedtages lovene. Folketinget er sat sammen efter, hvordan folk har stemt ved det seneste valg, og dermed er det indirekte os alle sammen, der bestemmer, hvad der skal være kriminelt. Dronningen skal underskrive lovene, inden de bliver gyldige. Det er fordi, Danmark er et kongedømme, et monarki.

Lovene bliver til med udgangspunkt i den tid, vi lever i, og der sker ændringer hele tiden. For eksempel var abort en alvorlig kriminel handling for bare 25 år siden. Det samme var pornografi. Nye typer lovovertrædelser kommer til, for eksempel narkohandel og miljøforurening.

Den udøvende magt ligger egentlig også hos dronningen, men i praksis har hun overladt den til ministrene. Justitsministeren er ansvarlig for politiet. Ministrenes opgave er at sørge for, at lovene bliver ført ud i livet – det vil sige at enhver kan vide, hvordan loven er, og at der bliver skredet ind, hvis man overtræder loven.

Den dømmende magt er domstolene. De tager stilling til, om en anklaget er skyldig eller uskyldig, samt hvordan en overtrædelse af loven skal straffes. Domstolene afgør desuden uenigheder mellem borgerne indbyrdes eller mellem borgere og offentlige myndigheder, også selvom der ikke er tale om noget kriminelt.

Hverken den lovgivende eller den udøvende magt har indflydelse på domstolene. Dommerne kan ikke modtage ordrer fra nogen, og de kan normalt ikke afskediges. Dette giver en garanti for, at domstolene er uafhængige.

Grundloven giver også den enkelte borger nogle pligter og rettigheder. Blandt andet gælder den rettighed, at hvis man bliver anholdt, skal man inden 24 timer stilles for en dommer, som skal afgøre, om man kan sæt-

tes fri eller fortsat skal være fængslet, mens politiet samler beviser om det, man er fængslet for. Det kaldes et **grundlovsforhør**.

Hvorfor straf?

Hvorfor straffer samfundet overtrædelser af lovene? For det første skal det være ubehageligt for tyven, hærværksmanden eller voldsmanden, så de tænker sig om i fremtiden. For det andet skal straffene afskrække alle andre fra at begå tilsvarende fejl. Man skal vide, at det koster penge eller tab af frihed at overtræde samfundets love. Hvis samfundet slet ikke straffede, ville folk måske selv hævne de overgreb, som de kom ud for. Det kaldes selvtægt og var almindeligt i tidligere tiders samfund, der var mindre organiserede. Der findes stadig mange samfund, hvor selvtægt er meget mere udbredt end i Danmark.

Her i landet straffer man lovovertrædere med bøde, hæfte eller fængsel. Men i mange tilfælde giver myndighederne unge lovovertrædere en chance til – i form af tiltalefrafald. Det vil sige, at man ikke bliver dømt og dermed straffet for lovovertrædelser. Men derfor kan man alligevel godt få en plettet straffeattest. På straffeattesten står oplysninger om domme og tiltalefrafald, som man har fået. Mange arbejdspladser kræver en "ren" straffeattest, for at man kan blive ansat.

Der findes mange former for kriminalitet. Her skal blot nævnes et par af de former, som eleverne mest sandsynligt kan stifte bekendtskab med, enten gennem egne erfaringer eller gennem kammerater og bekendte. Der er gjort mest ud af hæleri, fordi mange ikke ved, at det regnes for en lige så alvorlig lovovertrædelse som tyveri, og at "god tro" ikke accepteres som undskyldning for hæleri.

Butikstyveri og hærværk

Stort set alle har på et tidspunkt følt sig fristet til at snuppe noget slik eller en mindre ting i en forretning. Og de fleste har da også prøvet at gøre alvor af det. Fristelsen er størst i supermarkeder og indkøbscentre, hvor varerne ligger uden opsyn og hvor kunderne selv skal bringe dem til kassen. Men også mange andre butikker kan melde om et meget stort antal tyverier hvert år.

Selvom butikstyveri altså er en meget almindelig form for tyveri, kan det være en alvorlig sag at blive taget på fersk gerning. Mange forretninger har ansat butiksdetektiver og opsat videokameraer i lokalet, og ofte melder forretningen butikstyre til politiet, uanset værdien af det stjalne. Butikstyveri kan straffes med bøde, hæfte eller fængsel. I praksis straffes mindre butikstyverier som



regel med bøde. Værre er det, at afgørelsen kommer på straffeattesten.

Hærværk er også noget, mange børn og unge kender til. Det spænder fra eksempelvis at stikke hul i et cykeldæk med en kniv til omfattende ødelæggelse af andres ting. Fra pressen vil mange have hørt om skolelokaler der smadres eller om bygninger der overmales med graffiti.

Man kan blive idømt både bøde, hæfte og fængsel for hærværk. Herudover kan man dømmes til at betale erstatning for hærværket. Erstatningen kan løbe op i flere hundrede tusinde kroner, og selvom man er barn, er det én selv og ikke ens forældre, der skal betale. Sådant en gæld slæber man rundt på, indtil den er betalt – i værste fald resten af livet.

Hæleri

En hæler er en, der ikke direkte skaffer sig værdier på en ulovlig måde, men som selv får del i udbyttet fra en kriminell handling eller sørger for, at andre får det. Køber man for eksempel noget, der er stjålet, er man hæler. Det gælder også, hvis man får det foræret. Det er lige så ulovligt at købe eller modtage stjalne varer, som det er at stjæle.

Hvis man køber noget, der er stjålet, skaffer man tyven af med et problem, men man får samtidig selv problemet. De penge, man betaler for varerne, kan nemlig ikke spores, men det kan mange hælervarer. Mange videomaskiner, fjernsyn, kameraer, cigaret-pakninger osv. er for eksempel forsynet med et nummer.

Mange af dem, der begår hæleri, undskylder sig med, at de ikke vidste, de havde købt eller modtaget stjalne varer. Men den går ikke! Så snart der er tale om hælervarer, er man skyldig i hæleri. Man har altså selv ansvaret for at sikre sig, at varerne ikke er stjalne. Hælervarer er ofte til salg i brugtkøbsannoncer, på markeder og loppetorve. Men også i skolen eller på arbejdspladser eller i klubber kan man få tilbudt hælervarer. Hvis man for eksempel får tilbudt et par nye, ægte Levis jeans til en tredjedel af den normale pris, skal man være på vagt. Også selvom man får at vide, at der er tale om et "fejl-køb".

Hæleri straffes som udgangspunkt lige så hårdt som tyveri, også selvom man ikke fuldt ud var klar over, at varerne var stjalne.

Misbrug

Denne bog vil ikke komme nærmere ind på misbrug. Dette emne ligger i sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, som er et af folkeskolens obligatoriske em-

ner. I læseplanen for dette emne vil læreren kunne finde forslag til fremgangsmåder og materialer. Sundhedsstyrelsen har desuden udgivet en række materialer, som kan rekvireres ved henvendelse til styrelsen.

I undervisningsvejledningen "Kriminalpræventiv undervisning" fra Det Kriminalpræventive Råd (1998) er dog nævnt nogle spørgsmål, man kan behandle i arbejdet med misbrug:

- ▶ Hvad er misbrug?
- ▶ Hvad kan man misbruge?
- ▶ Hvorfor starter man med at ryge?
- ▶ Hvordan kan man undgå at komme ud i misbrug?

I den kriminalpræventive undervisning kan misbrug være relevant at tage op for at belyse, at der er en sammenhæng mellem misbrug på den ene side og kriminalitet og vold på den anden side. Denne sammenhæng går begge veje. På den ene side kan misbrug (særligt af narkotika) altså føre til kriminalitet. På den anden side kan færden i kriminelle miljøer samt den mangel på selvverd, som kriminalitet er udtryk for, føre til misbrug.

Ovenstående sammenhæng gælder for kriminalitet i bred forstand, og den gælder dermed også for den særlige form for kriminalitet, som udgøres af vold.

Hvad vil du med dit liv?

Unge larmer, spiller, drikker, stjæler, støjer, bander, ryger, boller, sover, roder, dovner og slås. For meget, for højt, for hurtigt, for hårdt – forbudt! Synes de voksne i hvert fald. Det er hverken sundt, godt, fornuftigt, velopdragent, rimeligt, klogt, nyttigt eller lovligt.

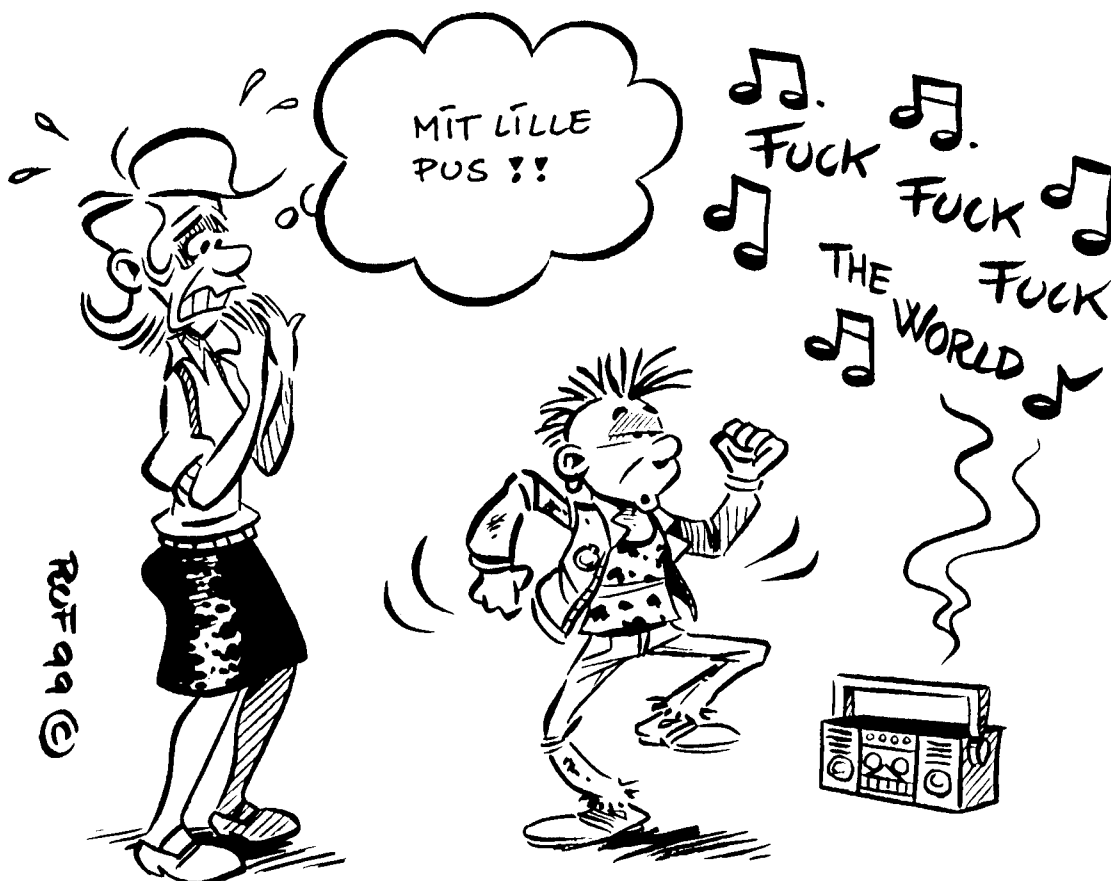
Samfundet forandrer sig meget hastigt, og det uddyber konflikten mellem unge og voksne, fordi det kan være svært at se, at de voksnes erfaringer umiddelbart kan bruges. Det var jo så anderledes, da de voksne var unge. Derfor kan det være svært at snakke med de voksne, og man kan føle, at de ikke forstår, hvad man siger. Men en gensidig mistro kan være grobund for fordomme og konflikter.

Ungdomstiden begynder i dag tre-fire år tidligere end da dine forældre var børn. Alle-

rede i ni-ti-års-alderen vil nogle børn synes, at der er spændende med kærester, dans, mode og idoldyrkelse. Det er måske ikke så mærkeligt, at forældre kan have svært ved at fatte, at man altså ikke er et lille barn længere.

Man kan se sit liv som en række valg, hvis konsekvenser man derefter må leve med. Din identitet giver dig en baggrund for at vælge. Levevilkårene og livsstilen danner rammen om dine valg og bestemmes også af dem. Hvis du skal have mulighed for at præge dit liv i den retning, du ønsker, er det derfor nødvendigt, at du ind imellem ser dit liv i et lidt længere perspektiv end det daglige.

Derfor lægger dette afsnit af bogen op til en diskussion af, hvad du og dine kammerater forstår ved "det gode liv" og "det dårlige liv".



Det gode liv



Drøft følgende spørgsmål i klassen:

Det er godt/ikke godt at:

Fordi:

- ▶ sove længe: _____
- ▶ komme sent i seng: _____
- ▶ spise slik: _____
- ▶ spise groft brød: _____
- ▶ få nyt tøj: _____
- ▶ gå med sko, der klemmer: _____
- ▶ være smart i tøjet: _____
- ▶ ha' en cykel: _____
- ▶ gøre nar: _____
- ▶ blive drillet: _____
- ▶ blive vred: _____
- ▶ blive glad: _____
- ▶ gøre som andre siger: _____
- ▶ gøre som man selv vil: _____
- ▶ lege: _____
- ▶ finde på: _____
- ▶ blive puttet, når man skal i seng: _____
- ▶ få læst historie: _____
- ▶ se fjernsyn: _____
- ▶ have kammerater: _____
- ▶ have nogle voksne at være sammen med: _____

Lav tre plancher:

- Hvad forstås ved at havde det godt fysisk?
- Hvad forstås ved at havde det godt psykisk?
- Hvad forstås ved at havde det godt socialt?

Spørgeskemaundersøgelse

Opgave:

1. Sæt kryds ud for 10 ting, som du finder vigtige for at leve et godt liv.
2. Sæt kryds ud for 10 ting, som du mener er ligegyldige for at leve et godt liv.
3. Prioriter dine 10 **vigtige** ting.

Jeg er (sæt X) Pige Dreng

	Vigtigt	Lige-gyldigt
At have magt		
At have mange penge		
At få en flot bil		
At have smart tøj		
At få børn		
At få varm mad hver dag		
At have mange interesser		
At have humor		
At få en sød kæreste		
At få et stort hus		
At dyrke sport		
At få en videobåndoptager		
At få et spændende arbejde		
At få en flot kæreste		
At være god til sprog		
At få en stor familie		
At få kærlighed		
At have et sikkert arbejde		
At være beskeden		
At turde sige sin mening		
At blive gift		
At være praktisk		
At være god til at lave mad		
At være rask		
At have mange venner		
At rejse		
At få fred i verden		
At acceptere sig selv		

... OG SÅ SAGDE SØMANDEN
TIL NONNEN: "DET SAGDE
HUN OGSÅ TIGER !! HA! HA!



ROF 99 ©

Diskussion:

Var der forskel på, hvad drengene og pigerne satte højest?
Hvad kan man selv gøre for at få et godt liv?
Hvad er bestemt af andre?

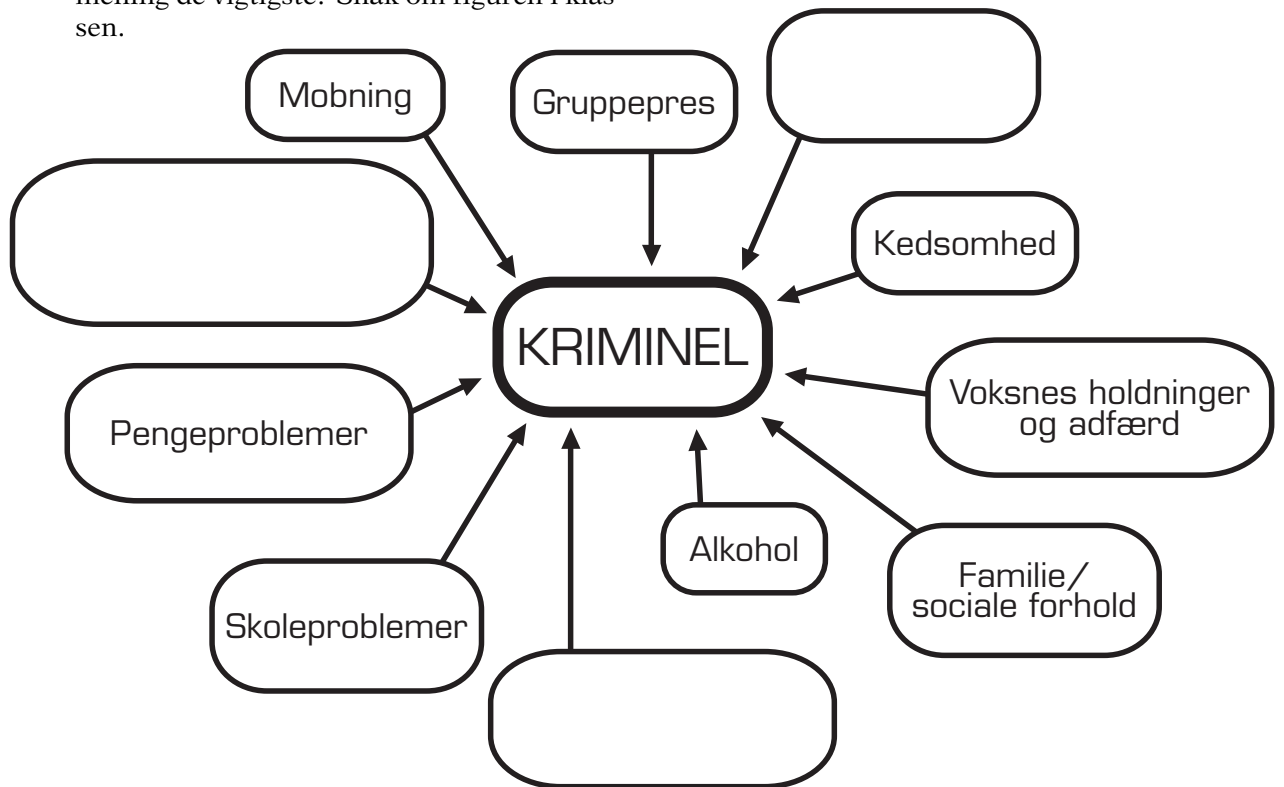
Årsager til det gode eller dårlige liv



RUF 99 ©

Hvorfor bliver man kriminell?

Mange forskellige forhold kan være årsag til, at man bliver kriminell. Figuren viser nogle af dem. Du kan også selv skrive andre årsager ind i de tomme bobler. Hvilke årsager er efter din mening de vigtigste? Snak om figuren i klassen.



Tip en 13'er om kriminalitet

Navn: _____

Klasse: _____

	1	X	2
1. Kriminalitet er:	Alle lovovertrædelser	Kun indbrud, vold og drab	Overtrædelser af straffeloven og "narkoloven"
2. Hvem laver lovene i Danmark?	Politiet	Domstolene	Folketinget/dronningen
3. Hvad er den kriminelle lavalder i Danmark?	15 år	18 år	13 år
4. Ifølge statistikken begås der forholdsvis mest kriminalitet af de:	15-, 16-, 17-årige	18-, 19-, 20-årige	24-, 25-, 26-årige
5. Af det samlede antal straffelovs-anmeldelser i 1997 udgjorde voldsanmeldelser:	1,6 %	23,9 %	11,8 %
6. Politiet kan fængsle en person i:	Ubegrænset tid	Op til 24 timer	Politiet kan ikke fængsle
7. Hvor mange straffelovsovertrædelser blev der anmeldt til politiet i 1997?	Ca. 250.000	Ca. 530.000	Ca. 810.000
8. Brugstyveri er:	Butikstyveri i Brugsen	Ulovlig brug af andres cykel, knallert, MC, bil o.l.	Tyveri af brugte genstande
9. Straffen for butikstyveri, når politiet bliver tilkaldt, er:	Man skal betale værdien af det stjålne	En bøde på det dobbelte af det stjålne, dog minimum 300 kr.	En bøde på 500 kr.
10. En hæftestraf er:	En slags advarsel: næste gang falder "hammeren"!	Den mildeste form for frihedsstraf/fængselsstraf	En "straf", som socialforvaltningen kan idømme unge
11. Hvem afgør, om en tiltalt skal straffes?	Domstolene	Socialforvaltningen	Politiet
12. Aldersgrænsen for fængsling er:	13 år	18 år	15 år
13. Er det lovligt at være i besiddelse af ét gram hash til eget forbrug?	Ja	Ja, men kun hjemme hos sig selv	Nej

De fleste har lavet gale streger

– men de fleste holder, mens legen er god.

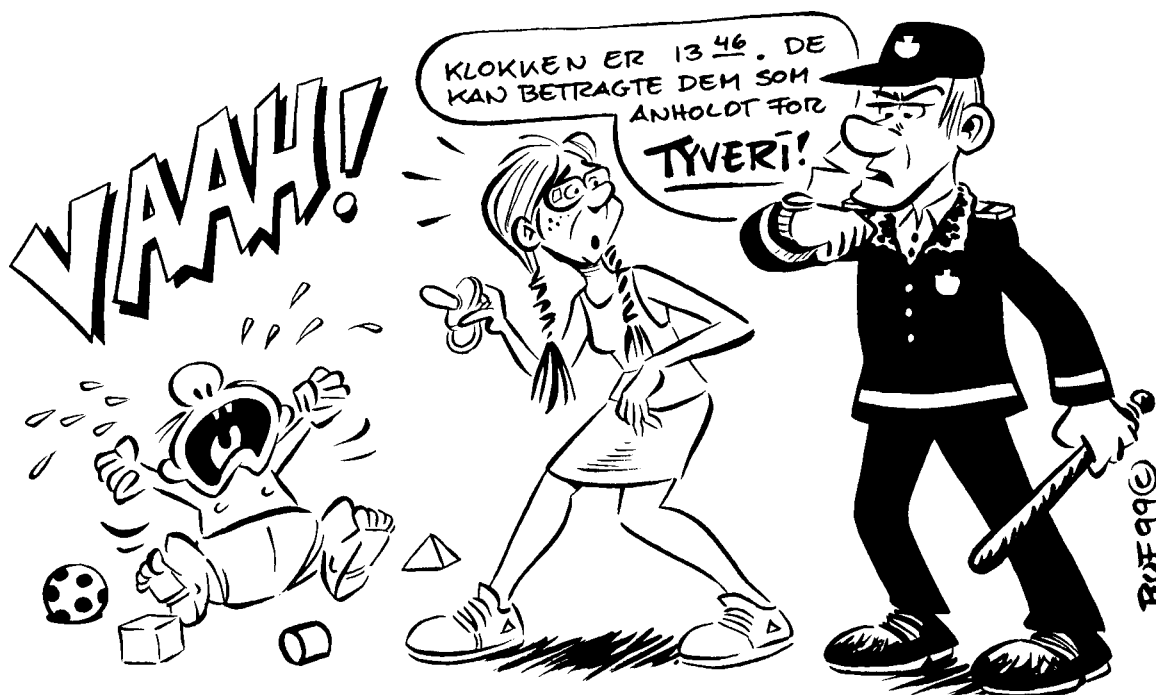
Sandsynligvis har du gjort en eller flere af de ting, der står på listen. Det at gøre noget, man ikke må, spænder lige fra at tage sutten fra lillesøster til alvorlig kriminalitet, hvor man ender i Horsens Statsfængsel. Tænk lidt over spørgsmålene, og snak om dem i klassen.

Spørgsmål:

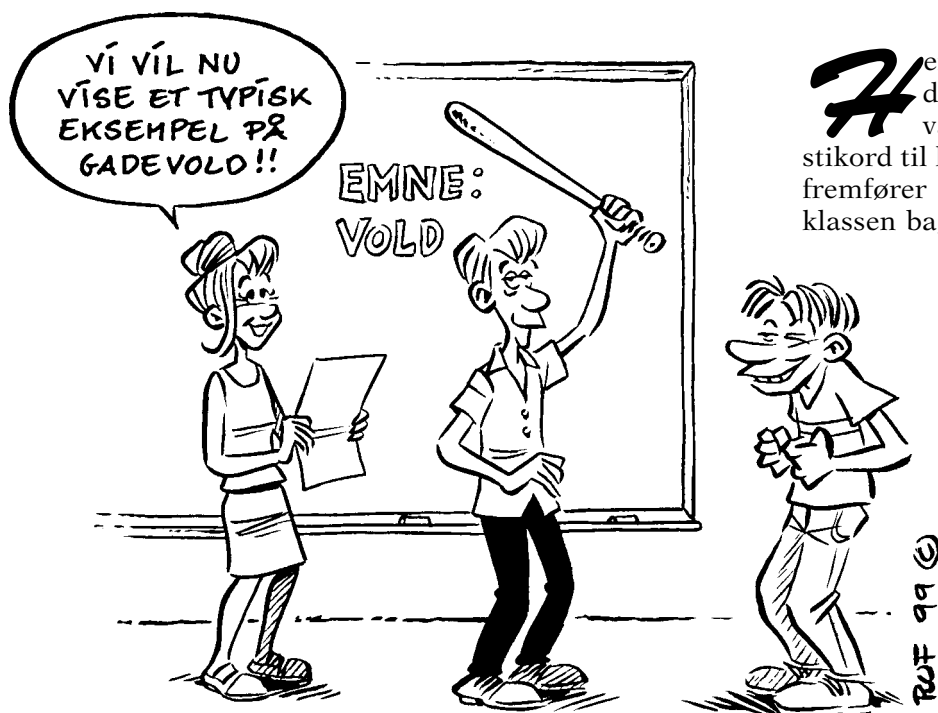
Er kriminalitet altid valgt adfærd?
Har den kriminalitet, du har lavet, været dit valg?
Hvad kunne påvirke dig til kriminalitet?
Hvad kunne forebygge, at du lavede kriminalitet?

Har du:

- ▶ Taget sutten fra lillesøster
- ▶ Drillet søskende
- ▶ Været i småkagedåsen
- ▶ Taget frugt i nogens have
- ▶ Taget alkohol/cigaretter hjemme
- ▶ Beholdt fundne ting
- ▶ Gået på opdagelse „forbudte steder“
- ▶ Valgt at komme for sent med vilje
- ▶ Været med til at mobbe
- ▶ Drukket sammen med kammerater
- ▶ Kørt „gratis“ i bus
- ▶ Lavet butikstyveri
- ▶ Lavet hærværk
- ▶ „Organiseret“ ting fra spændende steder
- ▶ „Fixet“ en dør
- ▶ Været med til et lille tyveri eller indbrud
- ▶ Været med i en stjålet bil
- ▶ Været med til noget, der endte med vold
- ▶ Stjålet fra en ulåst bil
- ▶ Røget hash/sniffet/taget medicin
- ▶ Købt tyvekoster
- ▶ ...
- ▶ ...
- ▶ Horsens Statsfængsel!



Find ud af volden



Der er nogle spørgsmål, som I skal diskutere i grupper. Hver gruppe vælger en sekretær, som skriver stikord til hvert punkt, og en ordfører, som fremfører gruppens synspunkter, når hele klassen bagefter skal diskutere vold.

1. Hvad er værst? (Sæt tal fra 1-14, hvor 1 er det værste)

- At slå sin lillebror, så han græder
- At tage to kasser med tomme flasker fra en byggeplads
- At spænde ben for en kammerat, så han falder og slår sig
- At kalde andre for lede bøsser
- At smadre en telefonboks
- At slå en anden i hovedet med et baseball-bat
- At stjæle en cd fra en kammerat
- At pifte en klassekammerats cykel
- At sige til sin mor, at man sover hos en ven, mens man i virkeligheden er et andet sted
- At sige, at de fremmede yngler som rotter
- At drille en klassekammerat, så hun skifter skole
- At sparke en bule i en parkeret bil
- At stjæle 100 kr. fra sine forældre
- At stjæle en T-shirt i et stormagasin.

2. Hvorfor begår man vold?

Nævn de tre vigtigste grunde, som I kan finde frem til.

3. Kan du blive voldsmand?

Begrund dit svar.

4. Hvordan kan vold og kriminalitet bedst forebygges?

- ▶ Hvad kan samfundet gøre?
- ▶ Hvad kan forældre, lærere og andre voksne gøre?
- ▶ Hvad kan kammeraterne gøre?
- ▶ Hvad kan du selv gøre?

Litteratur

Abildgaard, Lone m.fl.: Hver for sig og sammen. Om selvværd og samspil. Idéer til ligeværdsfremmende undervisning og klassens tid (Århus Skolevæsen, 1993).

Andersen, Tage m.fl.: Bud nr. syv: Du må ikke være tyv. Skolemateriale om butikstyveri (Det Kriminalpræventive Råd, 1993).

Andersen, Tage m.fl.: Dit og mit. Idémappe (Det Kriminalpræventive Råd/Århus Skolevæsen, 1991).

Andersen, Tage, Kyvsgaard, Britta og Tullberg, Bent: Kan man være både ung og ansvarlig (Det Kriminalpræventive Råd, 1989).

Balvig, Flemming m.fl.: Allerødderne og kriminalitet. Rapport fra en undersøgelse i Allerød (Det Kriminalpræventive Råd, 1990).

Borg, Pia (red.): Et godt liv. Om et kriminalpræventivt temaår i skolen (Det Kriminalpræventive Råd, 1992).

Børn mod år 2000. Om kriminalitetsforebyggelse blandt børn og unge med skoler og institutioner som krumtap (Det Kriminalpræventive Råd, 1993).

Børsen, Torben m.fl. Kriminalitet – valg eller?. Idémappe (Det Kriminalpræventive Råd, Århus Skolevæsen, Århus Politi 1990).

Da Knud valgte billetten – og andre noveller. Elevbog og lærervejledning (Tobaksskaderådet, 1997).

Det Tværministerielle Børneudvalg: Handlingsplan for de svagest stillede børn og unge (Socialministeriet, 1994).

Due, Pernille og Bjørn Holstein: Sundhed og trivsel blandt børn og unge. Danmarks bidrag til en international undersøgelse (Foreningen af Danske Lægestuderendes Forlag, 1997)

Ehlers, Anne m.fl.: Aktiv forældreinddragelse. Beskrivelse og vurdering af et udviklingsarbejde i Århus (Skole og Samfund og Det Kriminalpræventive Råd, 1995).

Fluernes Herre (Statens Filmcentral).

Forældrene på banen. Ideer og inspiration til skole/hjem-samarbejde (Det Kriminalpræventive Råd, 1997).

Hansen, Inge Braae m.fl.: Indskoling. Lærervejledning og forældrehefte (Forlaget Heling, 1997).

Hejgaard, Janne: Dig og de andre. Træning i assertion og andre samværsteknikker (Modtryk, 1989).

Jespersen, Per: Filosofi med børn – en udfordring (Kroghs Forlag, 1988).

Jørgensen, Per Schultz m.fl.: Risikobørn. Hvem er de – hvad gør vi? (Socialministeriet, 1993).

Kontaktnyt. Tema: Vold (Det kriminalpræventive Råd, 1995).

Kriminalpræventiv undervisning. En vejledning (Det Kriminalpræventive Råd, 1998).

Kyvsgaard, Britta: Ny ungdom? Om familie, skole, fritid, lovlighed og kriminalitet (Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1992).

Kyvsgaard, Britta: Voldskriminelle og voldskriminalitet (Kriminalistisk Institut, 1995).

Larsen, Steen: Den videnskabende skole (Eget forlag: Steen Larsen, tlf. 39 62 34 99).

Larsen, Steen: Enzymisk pædagogik (Eget forlag: Steen Larsen, tlf. 39 62 34 99).

Lihme, Benny (red.): Unge, bander, vold. Social Kritik 31/32 (Social Kritik, 1994).

Nørgaard, Erik: Der er en kridtcirkel omkring dit liv (Munksgaard, 1994).

SSP-samarbejde. Forudsætninger og organisation (Det Kriminalpræventive Råd, 1998).

Tullberg, Bent: Kriminalitet. En debatbog. En grundbog. En studiekopimappe (Munksgaard 1993).

Undervisning mod vold. Idékatalog og "Voldspakken" (Et par på kassen) (Undervisningsministeriet, Det Kriminalpræventive Råd, Amtscentralerne i Danmark, 1995).

Pjecer og materialer fra Skole og Samfund:

Byg en skole-spillet

Dialog-spillet

Forældrebank

Hører du efter..!?

Kontaktforældre

Kære forælder!

En kvart om dagen

Se desuden:

Materialeoversigt i forbindelse med kriminalpræventivt arbejde og undervisning af børn og unge. 157 titler til brug for det kriminalpræventive arbejde i folkeskolen (Det Kriminalpræventive Råd, 1996). Fås også i pc- og Mac-version.

Med denne bog ønsker Det Kriminalpræventive Råd at give lærere og gæstelærere nogle praktiske redskaber til at tage fat på den kriminalpræventive undervisning. Ideerne og øvelserne er systematiserede i forhold til fire overordnede vinkler: Identitet, levevilkår og livsstil, valg og konsekvenser samt perspektiver.

Tanken med bogen er, at brugeren kan plukke øvelser og ideer ud og tilpasse dem efter det aktuelle behov i klassen. Der er også en litteraturliste med henvisninger til andre materialer, som kan bruges i den kriminalpræventive undervisning på mellemtrinnet.

Ved at udvikle kvaliteter som selvværd, livsglæde, selvtillid og engagement hos eleverne, hjælper man dem til at opnå handlekompetence. Dermed bliver de i stand til at vælge kriminalitet fra og i stedet vælge noget, der er godt for dem selv. Ved at fokusere på den positive spiral, kan man modvirke, at nogle elever kommer ind i en negativ spiral.

Med denne bog ønsker Det Kriminalpræventive Råd at give lærere og gæstelærere nogle praktiske redskaber til at tage fat på den kriminalpræventive undervisning. Ideerne og øvelserne er systematiserede i forhold til fire overordnede vinkler: Identitet, levevilkår og livsstil, valg og konsekvenser samt perspektiver.

Tanken med bogen er, at brugeren kan plukke øvelser og ideer ud og tilpasse dem efter det aktuelle behov i klassen. Der er også en litteraturliste med henvisninger til andre materialer, som kan bruges i den kriminalpræventive undervisning på mellemtrinnet.

Ved at udvikle kvaliteter som selvværd, livsglæde, selvtillid og engagement hos eleverne, hjælper man dem til at opnå handlekompetence. Dermed bliver de i stand til at vælge kriminalitet fra og i stedet vælge noget, der er godt for dem selv. Ved at fokusere på den positive spiral, kan man modvirke, at nogle elever kommer ind i en negativ spiral.



Det Kriminalpræventive Råd

Odinsvej 19, 2. sal
DK-2600 Glostrup
Telefon (+45) 43 44 88 88
Telefax (+45) 33 43 01 39
dkr@dkr.dk
www.dkr.dk

